

Opinnäytetyö (YAMK)

Kuntoutuksen koulutusohjelma

2010

Mirva Gullman & Hanna Koski

”TARJOTAAN YHTEISTYÖN KÄTTÄ”

– Naantalissa toimijälähtöisesti toteutettu
ikäihmisten kuntoutustoiminnan kehittämishanke

OPINNÄYTETYÖ (YAMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

SATAKUNNAN AMMATTIKORKEAKOULU

Kuntoutuksen koulutusohjelma

Joulukuu 2010 | Sivumäärä 86

Ohjaaja Ursula Hyrkkänen

Mirva Gullman & Hanna Koski

”TARJOTAAN YHTEISTYÖN KÄTTÄ”

– Naantalissa toimijälähtöisesti toteutettu ikäihmisten kuntoutustoiminnan kehittämishanke

Kehittämishankkeen tavoitteena oli kehittää Naantalın ikääntyneiden kuntoutustoimintaa. Hankkeen toimeksiantajana oli Naantalın kaupunki. Hankkeen suunnittelu käynnistyi Naantalın hoito- ja vanhuspalvelujen johtajan sekä Turun ammattikorkeakoulun kuntoutuksen koulutusohjelman (ylempi ammattikorkeakoulu –tutkinto) yhteistyönä syksyllä 2009. Hankkeen vastuullisina suunnittelijoina ja koordinaattoreina toimivat kuntoutuksen ylemmän amk-tutkinnon opiskelijat.

Opinnäytetyössä käytettiin soveltaen kehittävän työntutkimuksen menetelmää. Aineisto oli tässä hankkeessa kokonaisuudessaan laadullista. Aineistoa tuottivat naantalilaiset eri sektoreiden toimijat vastaamalla kyselyyn ja osallistumalla ryhmämuotoiseen kehittämistyöskentelyyn.

Kehittämistyöskentelyä varten koottiin projektiryhmä, johon kuului 11 jäsentä Naantalın kaupungin, seurakunnan ja kolmannen sektorin toimijoista. Projektiryhmän työskentely käynnistyi helmikuussa 2010 sähköisesti toteutetulla kyselyllä, jonka tarkoituksena oli kartoittaa ikäihmisten kuntoutustoiminnan nykytilaa ja luoda omalta osaltaan pohjaa kehittämistyöskentelylle. Huhti-toukokuussa järjestettiin kolme kehittämistyöskentelytapaamista, joissa uutta kuntoutustoiminnan mallia työstettiin. Kehittämistyöskentelyssä keskityttiin kolmeen projektiryhmän tärkeiksi kokemaan teemaan: ennaltaehkäisevä työ, ikäihmisten liikunta ja palvelujen koordinointi. Valittujen teemojen sisältöjä työstettiin kevään 2010 aikana edelleen konkreettisiksi ehdotuksiksi, joiden avulla ikäihmisten kuntoutustoiminta nähtiin selkiytyvän.

Kuntoutustoiminnan mallin kokonaisvaltaisen uudistamisen sijaan projektiryhmä näki yksittäisten muutosten olevan riittäviä parantamaan nykyisen kokonaisuuden toimivuutta. Tärkeänä pidettiin jo olemassa olevien hyvien käytäntöjen jatkamista sekä henkilöstö- ja tilaresurssien nykyistä tehokkaampaa hyödyntämistä kuntoutustoiminnan koordinointia selkiyttämällä. Osalle kehittämissuunnitelmista (muistisairaiden kuntoutus, Hyvän olon messut..) on jo olemassa käytännön toteutuksen kannalta riittävät resurssit Naantalın kaupungin, Turun amk:n sekä Virtu-hankkeen tahoilta, osan kohdalla tarvitaan vielä suunnitelmia.

ASIASANAT: Kehittävä työntutkimus, toimijälähtöisyys, kuntoutus, ikäihmiset, kuntaliitos, yhteistyö, ennaltaehkäisy

MASTER'S THESIS | ABSTRACT

UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SATAKUNTA & TURKU

Rehabilitation

December 2010 | Total number of pages 86

Instructor Ursula Hyrkkänen

Mirva Gullman & Hanna Koski

”WE PROPOSE CO-OPERATION”

– Actor-oriented development– rehabilitation project in Naantali

The purpose of this project was to develop the elderly people's rehabilitation in Naantali. The thesis was commissioned by the city of Naantali. The planning of the project begins in co-operation with leader of the elder care in the city of Naantali and Turku University of applied sciences rehabilitation (master's degree) autumn 2009. There were two counselors (rehabilitation master's degree) who planned and coordinated project.

The method of the development project was based on developmental work research. The material on this project was qualitative. The material was gathered through questionnaire and group discussions of three development meetings.

For the development project, there were assembled multi-professional group including 11 members from the public, the private and the third sectors. At the beginning (on February 2010) the participants responded to an electronic questionnaire which clarified the present state of the elderly people's rehabilitation. The questionnaire served also the base for the development. In spring 2010 there were organized three development meetings to create new rehabilitation model. In the development project there were three main themes selected by multi-professional group: preventive work, physical activity and coordinating services. During development meetings the themes were modified more concrete to clarify elderly people's rehabilitation.

The results show that there were needs to restructure the elderly people's rehabilitation. Instead of renew the whole model, there were needs to develop separated components. There were needs to form the structure for the collaboration and continue the existing patterns. Opportunities of utilize personnel and environment resources more effective than the present state is possible by clarifying the coordination. For some of the development tasks (memory disorder rehabilitation, Well being fair..) exist already sufficient resources from the city of Naantali, Turku University of applied sciences and Virtual Elderly Care Services on the Baltic Islands -project.

KEYWORDS: Developmental work research, actor-oriented, rehabilitation, elderly, municipal merger, co-operation, prevention

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT	8
2.1 Väestörakenteen ikääntyminen	8
2.1.1 Kunta- ja palvelurakenneuudistus turvaa peruspalveluita	9
2.1.2 Kansallisen sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämissohjelman alueelliset tavoitteet	10
2.1.3 Ikäihmisten palvelujen laatusuositus	11
2.1.4 Vanhuslaki ja uusi terveydenhuoltolaki	11
2.2 Kolmas ja neljäs ikä – erilaiset tarpeet, erilaiset palvelut	12
3 KEHITTÄMISHANKKEEN TAVOITTEET	14
4 KEHITTÄMISPROSESSIN KUVAUS	15
4.1 Kehittävän työntutkimuksen soveltaminen hankkeessa	15
4.1.1 Muutoslaboratorio	20
4.1.2 Rajanylityslaboratorio	21
4.2 Työskentelyn käynnistyminen	22
4.3 Tiedonkeruumenetelmät	24
4.3.1 Kysely	25
4.3.2 Ennakkotehtävä	27
4.4 Kehittämistyöskentely	28
4.4.1 Ensimmäinen kokous – Nykytilan kartoitus & tavoitteet	30
4.4.2 Toinen kokous – Uuden mallin hahmottelu	39
4.4.3 Kolmas kokous – Uuden mallin konkretisointi	50
4.5 Kootun tiedon analyysi ja kehittämissuhteiden kokoaminen	58
5 TULOKSET	62
5.1 Ennaltaehkäisevä työ	63
5.1.1 Ikääntyvien tavoittaminen	63
5.1.2 Muistisairaiden kuntoutus	64
5.2 Ikäihmisten liikunta	66
5.2.1 Liikuntatoimintojen työnjako	67
5.2.2 Naantalin sisäinen koulutus liikunnanohjaukseen	68
5.2.3 Liikuntatilojen käyttö	69
5.3 Palvelujen koordinointi	70

5.3.1 Yhteistoimintaryhmä	71
5.3.2 Ikäihmisten neuvola	73
6 KEHITTÄMISHANKKEEN ARVIOINTI JA JOHTOPÄÄTÖKSET	75
6.1 Kehittämistyön luotettavuus ja pätevyys	76
6.2 Toimintaehdotukset	82
LÄHTEET	84
LIITTEET	87
KUVAT	
Kuva 1. Kehittämishankkeen vaiheet Naantalissa Y. Engeströmin (2002, 61) ekspansiivisen oppimisen kehän vaiheita mukaillen.	19
Kuva 2. Kyselyn ja ennakkotehtävän yhteenvedosta kootut kehittämisen kohteet.	34
Kuva 3. Palvelujen koordinointi –ryhmätyön tulos.	45
Kuva 4. Ennaltaehkäisevä työ –ryhmätyön tulos.	47
Kuva 5. Ikäihmisten liikunta –ryhmätyön tulos.	49
Kuva 6. Ensimmäisen ryhmätyöskentelyvaiheen ohjeistus.	52
Kuva 7. Ryhmätyöskentelyn toisen vaiheen ohjeistus.	53
KUVIOT	
Kuvio 1. Toimintajärjestelmää havainnollistava malli (Engeström 1987).	17
TAULUKOT	
Taulukko 1. Kehittämishankkeen seinätaulu.	21
Taulukko 2. Tiedonkeruumenetelmät ja aikataulu.	25

1 JOHDANTO

Naantalin kaupunki liittyi vuoden 2009 alussa Merimaskun, Rymättylän ja Velkuan kuntien kanssa uudeksi Naantalin kaupungiksi. Kuntaliitoksen yhteydessä yhdistettiin kuntien sosiaali- ja terveystoimi ja lakkautettiin Naantalin seudun kansanterveystyön kuntayhtymä. (Naantalin kansanterveystyön kuntayhtymän purkaminen 2008.) Kehittämistyö on ajankohtainen, sillä kuntaliitosselvityksiä on meneillään useissa kunnissa. Kuntaliitoksen kautta jo yhdistyneissä kunnissa mietitään palvelurakenteen uudistamistarvetta ja ollaan siten samojen asioiden äärellä kuin Naantalissa.

Kuntaliitosten lisäksi väestön ikärakenne muuttuu suurten ikäluokkien poistuessa työelämästä. Tämä aiheuttaa kunnissa kasvavaa painetta, kuinka peruspalvelut tullaan jatkossa järjestämään. Kuntoutuksen avulla voidaan tukea ihmisten ja väestöryhmien selviytymistä ja hyvinvointia sekä arkielämässä että elämänkaaren eri siirtymävaiheissa (Kuntoutusportti 2009). Tässä kehittämistyössä nostetaan ennaltaehkäisevän työn ja kuntoutuksen merkitystä väestörakenteen muutoksen aiheuttamassa tilanteessa. Kuntoutus tulisi nähdä prosessina, jossa kuntouttavilla väliintuloilla voidaan pyrkiä vaikuttamaan kuntoutujan toiminta- ja ajattelutapoihin sekä elinympäristön rajoittaviin ja mahdollistaviin piirteisiin (Koskinen, Pitkälä & Saarenheimo 2008, 552-557). Kuntoutuksen kannalta väestörakenteen vanheneminen merkitsee erityisiä haasteita sen vuoksi, että Suomessa ikääntyneellä väestöllä on tutkimusten mukaan enemmän pitkäaikaissairauksia ja niihin liittyvää toiminnanvajavuutta kuin esimerkiksi muissa Pohjoismaissa (Järvikoski, Härkäpää & Kallanranta 1995, 115).

Naantalin kaupunginhallitus kirjasi vuoden 2009 talousarvioesitykseen tarpeelliseksi tehdä selvityksen ikäihmisten kuntosalitarpeesta sekä eri toteuttamisvaihtoehdoista kustannusarvioineen. Selvitykseen liittyen hoito- ja vanhustalvelujen johtaja esitti kaupunginhallitukselle, että ikäihmisten kuntosalitarpeen kartoittamisen sijaan olisi tarpeen selvittää laajentuneen Naantalin kaupungin ikääntyneen väestön kuntoutustoiminnan tarve, laatia nykytilan kartoitus sekä luoda suunnitelma uudentlaiselle joustavalle ja asiakaslähtöiselle yhteistoimintamallille. Ikäihmisten kuntoutustoiminnan kehittämiseksi hoito- ja vanhustalvelujen johtaja selvitti mahdollisuuksia hankkeen käynnistämiseksi

työelämän, Turun ammattikorkeakoulun, palvelujen käyttäjien ja kuntoutustoimintaan osallistuvien yhteistyötahojen kanssa. (Ikäihmisten kuntoutushanke 2009.)

Naantalın kaupunki haluaa tarjota ikääntyneille esteettömän ympäristön asumiseen, liikkumiseen, tiedon saamiseen ja osallistumiseen. Hoito- ja vanhustalvelujen tavoitteena on ikäihmisen itsenäinen ja esteetön asuminen kodissaan ja tutuksi tulleessa ympäristössä mahdollisimman pitkään. Keskeistä kaikissa palveluissa ja hoidossa on ennaltaehkäisevä, omatoimisuuteen kannustava ja kuntouttava työote. Toimintaa ohjaa yksilöllisen ikääntymisen arvostaminen. Kaupungin omia palveluja täydentävät kolmannen sektorin ja yksityisten palveluntuottajien tuottamat ikäihmisten palvelut. (Naantalın kaupunki 2009.)

Naantalissa nähtiin tarpeelliseksi uudistaa kehittämishankkeen avulla ikääntyneiden kuntoutustoiminnan mallia siten, että se näyttäytyisi asiakkaalle aikaisempaa selkeämpänä. Nykymalli on koettu kuntaliitoksen jälkeen pirstaleisena ja vaikeasti hahmotettavana.

Kehittämistyöskentelyä ohjasivat osaltaan käynnissä olevat valtakunnalliset hankkeet, kuten Kunta- ja palvelurakennuudistus, Ikäihmisten palvelujen laatusuositus ja Kansallinen sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämissohjelma. Ikäihmisten laatusuositusten pohjalta Naantalın vanhustenhuoltoon on laadittu kehittämissuunnitelma vuosille 2009–2020. Siinä suositellaan ikäihmisten kotona asumisen tukemista monin eri tavoin, kuten kunnan ja järjestöjen tuottamin erilaisin avopalveluin. Ikäihmisten terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen tulisi kehittämissuunnitelman mukaan nähdä kaikkien hallinnonalojen yhteisenä työnä, jota Naantalın perusturva koordinoi. (Lehtoranta 2008, 23.)

Tämän kehittämishankkeen avulla kartoitettiin palvelujen nykytilaa Naantalissa ja yhteistyötä eri toimijoiden välillä. Hankkeen projektiryhmä koostui eri sektoreiden toimijoista. Toimijalähtöisesti laadittiin suunnitelma, kuinka palvelut voitaisiin tuottaa tehokkaasti ja laadukkaasti uuden Naantalın kaupungin alueella. Kehittämistyöskentelyllä pyrittiin poistamaan toimintojen päällekkäisyyttä mm. eri toimijoiden välistä työnjakoa jäsentämällä ja yhteistyötä lisäämällä.

2 KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT

Suomen väestö ikääntyy ja ikääntyvän väestön palvelutarve kasvaa sekä määrällisesti että sisällöllisesti. Eläkkeelle jätäessä elinikää saattaa olla edessä useita kymmeniä vuosia, joten palvelujen tarvekin vaihtelee.

Lainsäädännön muutosten, kuten uuden terveydenhuoltolain ja kehitteillä olevan vanhuslain keinoin vaikutetaan myös ikääntyneiden palveluihin. Kuntien peruspalveluiden turvaamiseksi on käynnistetty valtakunnallisia hankkeita, kuten Kunta- ja palvelurakennemuutos (Paras-hanke) sekä Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma (Kaste), joilla pyritään mm. löytämään uusia malleja palveluiden järjestämiseksi sekä lisäämään terveyttä ja hyvinvointia.

Valtakunnalliset hankkeet, lainsäädännön muutokset sekä vanhusväestön kasvava määrä vaikuttavat myös Naantalissa järjestettävään ikäihmisten kuntoutustoimintaan. Kuntoutustoimintaan kehitettävällä uudella mallilla pyritään kohdentamaan palvelutarjontaa sekä organisoimaan työjako eri toimijoiden kesken siten, että palveluiden saatavuus on tulevaisuudessakin turvattu. Kuntoutuksessa on tärkeää huomioida ennaltaehkäisevyys, mitä Naantalissa hankkeessakin painotettiin.

2.1 Väestörakenteen ikääntyminen

Syntyvyyden alenemisen ja eliniän pitenemisen myötä väestön ikärakenne on muuttunut ja iäkkään väestön osuus kasvaa nopeasti seuraavien vuosikymmenien aikana (Jyrkämä 2008, 268; Kettunen, Ihalainen & Heikkinen 2001, 176; Heikkinen 2000, 224; Järviskoski, Härköpää & Kallanranta 1995, 110). Virallisessa tilastoinnissa vanhusväestönä pidetään virallisen vanhuuseläkeiän mukaan 65 vuotta täyttäneitä ja sitä vanhempia ihmisiä. Käytännössä eläkkeelle siirrytään noin 60-vuotiaana, osittain työkyvyttömyyden vuoksi, osittain toiveesta viettää mahdollisimman terveitä ja toimintakykyisiä eläkepäiviä. (Koskinen, Pitkälä & Saarenheimo 2008, 549; Jyrkämä 2008, 281–282; Ilmarinen 2000, 187.)

Kun 65 vuotta täyttäneiden osuus koko väestöstä vuonna 2008 oli noin 15 prosenttia, vuoteen 2030 mennessä osuus nousee noin 25 prosenttiin, jolloin noin 1,2 miljoonaa suomalaista on vähintään 65-vuotiaita (Jyrkämä 2008, 304; Koskinen ym. 2008, 547; Kettunen ym. 2001, 176). Keskivaikeasti dementoituneiden määrän ennustetaan kasvavan

nykyisestä 80 000:sta 120 000 - 130 000. Tämä aiheuttaa hoitojärjestelmien ja –paikkojen lisäämistarvetta, mutta myös painetta omaishoidon suuntaan. (Jyrkämä 2008, 304.)

Naantalin vanhustenhuoltoon laaditussa kehittämissuunnitelmassa iäkkään väestön osuuden on arvioitu Naantalissa kasvavan väestöennusteiden mukaan. Vuonna 2008 yli 75-vuotiaita oli koko uuden Naantalin kaupungin alueella 1267 ja vuonna 2020 heitä arvioidaan olevan 2161. Yli 75-vuotiaiden määrä tulee siis Naantalissa kasvamaan vuodesta 2008 lähes 60 prosenttia vuoteen 2020 siirryttäessä. Väestörakenteen muutos vaikuttaa ikäihmisten palvelujen järjestämiseen tulevaisuudessa, erityisesti vuoden 2010 jälkeen. Vuonna 2020 arvioidaan Naantalin alueen 2161:sta yli 75-vuotiaasta 367 henkilön kärsivän keskivaikeasta dementiasta. (Lehtoranta 2008, 5; 22.)

Vanhuspalveluissa yleisesti painopiste on siirtynyt laitoshoidosta palveluasumiseen ja hoitokoteihin. Samalla tulevaisuuden tavoitteeksi on tullut kotona asuminen ja sen tukemisen kehittäminen. (Koskinen ym. 2008, 548.) Tavoitteena on, että vuoteen 2012 mennessä 91–92% 75 vuotta täyttäneistä asuu kotona itsenäisesti tai sosiaali- ja terveyspalvelujen turvin (Ikäihmisten palvelujen laatusuositus 2008, 30).

Ikäihmisten asuminen kotonaan mahdollisimman pitkään edellyttää kykyä selviytyä arjen askareista ja toiminnoista – toimintakykyä (Jyrkämä 2007, 197). Iäkkään väestön osuuden kasvaessa kuntoutuksesta on tulossa kiinteä osa kuntien ikäohjelmaa ja vanhustyötä, jotta toimintakyvyssä tapahtuvia muutoksia voidaan ennaltaehkäistä tai korjata laatusuosituksen mukaisen kotona asumisen tukemiseksi (Koskinen ym. 2008, 548).

2.1.1 Kunta- ja palvelurakennemuutos turvaa peruspalveluita

Valtioneuvosto käynnisti keväällä 2005 Paras-hankkeen kunta- ja palvelurakenteen uudistamiseksi. Laki kunta- ja palvelurakennemuutoksesta tuli voimaan 23.2.2007. Lain edellyttämien kunta- ja palvelurakenteen muutosten tulee valmistua kokonaisuudessaan puitelain voimassaoloaikana eli viimeistään vuoden 2013 alusta. Sosiaali- ja terveydenhuolto on kuntien laajin toimiala ja suurin osa Paras-hankkeen selvityksistä ja toimeenpanosuunnitelmista kohdistuu tai ainakin sivuaa tätä toimialaa. Sosiaali- ja terveydenhuollon kustannukset ovat jo vuosien ajan kasvaneet yleistä kustannuskehitystä nopeammin: kuntalaisten kokema palvelutarve on rajaton, mutta palveluiden työvoima- ja muut resurssit rajallisia. Paras-hankkeen tavoitteena on turvata väestön tarpeita vastaavat,

laadukkaat ja saatavilla olevat peruspalvelut taloudellisesti kestäväällä tavalla lähivuosikymmeniksi. (Kunta- ja palvelurakennemuutos, 2010.)

ParasSos (2008–2011) on Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) käynnistämä valtakunnallinen tutkimus, joka seuraa ja arvioi kunta- ja palvelurakennemuutoksen (Paras-hanke) vaikutuksia sosiaalipalveluiden laatuun kuntalaisten näkökulmasta. Ensimmäisen tehdyn kyselyn pohjalta nousi esiin tieto, jonka mukaan vanhuspalvelut koetaan monimutkaisiksi ja niistä kaivataan nykyistä enemmän selkokielistä tietoa. Sosiaalipalvelujen haasteena on tavoittaa nykyistä paremmin vanhusväestön palveluja tarvitsevat asiakkaat. ParasSos –tutkimuksessa tullaan selvittämään myös sosiaalipalveluihin mahdollisesti liittyviä palveluaukkoja, millä käsitteellä viitataan palveluista ulosjäämiseen tai -jättäytymiseen. Vanhusten kotihoidon ja palveluasumisen kokonaisuutta on esitetty yhdeksi ParasSos –tutkimuksessa tarkasteltavaksi palveluilmioiksi. (Leinonen 2008.)

2.1.2 Kansallisen sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisohjelman alueelliset tavoitteet

Sosiaali- ja terveysministeriö toteuttaa sosiaali- ja terveydenhuollon kansallista kehittämisohjelmaa (Kaste), jossa määritellään sosiaali- ja terveydenhuollon yleiset kehittämistavoitteet ja toimenpiteet vuosille 2008–2011. Kaste on strateginen ohjausväline suomalaisen sosiaali- ja terveyspolitiikan johtamiseen. Sen päätavoitteina on lisätä osallisuutta ja vähentää syrjäytymistä, lisätä terveyttä ja hyvinvointia sekä parantaa palveluiden laatua, vaikuttavuutta, saatavuutta ja kaventaa alueellisia eroja. Ohjelman toteutumista seurataan erilaisilla indikaattoreilla. Naantalin hankkeen kannalta oleellisia ovat mittarit, jotka seuraavat mm. vanhuspalvelujen tarpeen arvioinnin toteutumista määräajassa, vanhusten ikävakioidun toimintakyvyn paranemista sekä tarpeenmukaisen, säännöllisen kotihoidon saatavuutta yli 75-vuotiaille. (Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma, 2009.)

Kaste-ohjelmaa toteutetaan valtakunnallisesti viidellä alueellisten erityispiirteiden mukaisesti jaetulla alueella. Länsi-Suomen erityispiirteenä ovat palvelutuotannon monituottajamallit, joita toteutetaan yhdessä järjestöjen ja yksityissektorin kanssa. Yksityissektorin käyttö terveyspalveluissa on runsaampaa muuhun maahan verrattuna. Tavoitteena on siirtää sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnan painopistettä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen sekä ennaltaehkäisevään työhön. Tavoitteena on myös luoda

kunnallisia ja kuntien yhteisiä pysyviä kehittämisrakenteita. (Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma, 2009.)

2.1.3 Ikäihmisten palvelujen laatusuositus

Sosiaali- ja terveysministeriö, Suomen Kuntaliitto sekä Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus uudistivat vuonna 2008 ikäihmisten hoitoa ja palveluja koskevan laatusuosituksen. Ikääntyneiden palvelujärjestelmään ajankohtaisesti ja merkittävästi vaikuttaa mm. kunta- ja palvelurakennemuutos (Paras-hanke). Laatusuosituksessa painotetaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä, ehkäisevän toiminnan ja kotona asumisen tukemista ensisijaisina sekä kattavaa yksilökohtaista palvelutarpeen arviointia. Olemassa olevaa palvelurakennetta suositellaan kehitettävän palveluvalikoimaa monipuolistaen esimerkiksi neuvontapalveluin sekä terveyttä, toimintakykyä ja kuntoutumista kaikissa palveluissa tukien. Laatusuosituksessa on kiinnitetty huomiota myös palveluissa toimivan henkilöstön määrään ja osaamiseen, asuin- ja hoitoympäristöjen esteettömyyteen, turvallisuuteen ja viihtyisyyteen. (Ikäihmisten palvelujen laatusuositus 2008, 1-2.)

2.1.4 Vanhuslaki ja uusi terveydenhuoltolaki

Peruspalveluministeri Paula Risikko on esittänyt vanhuslakia, jolla nykyiset vanhustenhuollon laatusuositukset muutettaisiin sitoviksi. Laki takaisi yhtenäiset hoitokäytännöt riippumatta ikäihmisen asuinpaikkakunnasta ja hoitolaitoksesta. Vanhuslain valmistelu on alkanut vuoden 2010 aikana, jolloin lakia valmisteleva työryhmä aloitti työnsä. Lain sisältö on vielä avoin, mutta se tähtää nykyisten suositusten asettamaan viralliseen tavoitteeseen, että yli 90 prosenttia 75 vuotta täyttäneistä asuisi kotonaan sinne vietävien palveluiden turvin. (Akuutti 2009.)

Uusi terveydenhuoltolaki tulee myös vaikuttamaan ikääntyneille tarjottavaan palvelukokonaisuuteen. Laki on suunniteltu tulemaan voimaan kaksivaiheisena: ensimmäinen vaihe 1.5.2011 ja toinen vaihe 1.1.2014. Toisessa vaiheessa asiakkaan valinnanmahdollisuudet hoitopaikkansa suhteen tulisivat edelleen laajenemaan koko maan terveyskeskuksiin ja erikoissairaanhoidon yksiköihin. (Terveydenhuoltolaki parantaa asiakkaiden asemaa 2010.)

Terveydenhuoltolakityöryhmä on valmistellut ehdotuksen hallitukselle kansanterveyslain ja erikoissairaanhoidon yhdistämisestä uudeksi terveydenhuoltolaiksi, joka velvoittaa sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöhön nykyistä enemmän. Perusterveydenhuollon kehittäminen ja vahvistaminen kunta- ja palvelurakennemuutostusta (Paras-hanke) vastaavaksi on nykyisen hallituksen hallitusohjelman yksi keskeinen painopistealue. Lakiehdotuksessa nostetaan esiin mm. 1990-luvun taloudellisen laman aikana kärsineet palvelut, jotka eivät talouden nousukauden aikana kehittyneet suhteessa niiden tarpeeseen. Näitä riittämättömiä ehkäiseviä palveluita ovat ikääntyneiden hoito ja hoiva, lasten ja nuorten ehkäisevät palvelut sekä mielenterveyspalvelut. (Uusi terveydenhuoltolaki 2008, 13.)

2.2 Kolmas ja neljäs ikä – erilaiset tarpeet, erilaiset palvelut

Ikäihmisten hoitoa ja palvelua koskevassa laatusuosituksessa (2008) asetetaan kunnille tavoitteeksi ikääntymispoliittisen strategian laatiminen. Lähtökohtana ovat kolmatta ja neljättä ikäänsä elävien kuntalaisten erilaiset tarpeet, voimavarat sekä paikalliset olosuhteet. (Ikäihmisten palvelujen laatusuositus 2008, 15.)

Ikääntyvien kuntoutus tulisi nähdä jatkumona. Sen tulisi alkaa jo ikääntyvien työntekijöiden työkyvyn monipuolisesta tukemisesta, jolloin eläkkeelle siirryttäisiin parempikuntoisina. Kolmatta ikää elävien kohdalla olisi tärkeää ehkäistä toiminnan vajeita ja huomioida ajoissa kuntoutustarvetta, sillä se luo edellytykset täysipainoisemmalle vanhuudelle, neljännelle iälle. Vanhusten kuntoutuksessa ehkäisevä ja kuntouttava työ jää käytännössä helposti toteutumatta. (Koskinen ym. 2008, 549).

Kolmannen iän voidaan Vilkon (2000, 77) mukaan katsoa alkavan eläkkeelle siirtymisen aikaan. Eliniän pidentymisen myötä se tarkoittaa myös parempaa terveydentilaa ja toimintakykyisyyttä. Kolmas ikä tarjoaa laadullisesti uuden jakson vanhuutta tarkasteltaessa. Jyrkämä (2008, 309) kuvaa kolmannen iän olevan yksilölle usein valinta ja merkitsevän myös henkilökohtaisten aikaansaannosten täydellistymistä, mihin usein vasta eläkkeellä on aikaa. Koskinen ym. (2008, 549) määrittävät kolmannen iän jatkuvan monien kohdalla 20 – 25 vuotta ja liittävät tähän ikäkauteen monenlaisen aktiivisuuden, harrastustoiminnan ja itsensä toteuttamisen. Heikkinen (2000, 224) pitää todennäköisenä, että kolmannen iän kehittyminen jatkuu kohti aktiivisempaa ja sisältörikkaampaa elämänvaihetta, jos yhteiskunnan muu yleinen kehitys sen mahdollistaa.

Neljänteen ikään, vanhuuteen siirtyminen, edellyttää Jyrkämän (2008, 309) mukaan luopumista ja siihen siirrytään hyvin yksilöllisellä aikataululla. Vilko (2000, 77) lisää neljännestä iästä voitavan puhua myöhäisvanhuudessa, siinä vaiheessa, kun toimintakyky heikkenee ja raihnaisuus lisääntyy. Koskinen ym. (2008, 549) määrittelevät neljännen iän alkavan kronologisesti 80–85 vuoden iässä. Heikkisen (2000, 233) mukaan voidaan kuitenkin olettaa, että neljännessäkin iässä olevat yksilöt ovat aktiivisia kansalaisia itseensä ja yhteiskuntaan kuuluvine odotuksineen ja toiveineen.

Aktiivisen vanhenemisen käsitteellä tarkoitetaan yksilön pyrkimystä säilyttää fyysinen, henkinen ja sosiaalinen aktiivisuutensa ikääntyessään passivoitumisen sijaan. Tämä tuo myönteisiä vaikutuksia niin yksilölle kuin yhteiskunnallekin. (Heikkinen 2000, 217.) Aktiivinen, kiinnostunut elämänasenne liittyy onnistuneeseen vanhenemiseen. Siten ikääntyville ihmisille tulisi järjestää aktiivisen osallistumisen mahdollisuuksia, kuten elinikäinen oppiminen, harrastaminen, vapaaehtoistyö tai ansiotyö. (Heikkinen 2000, 228 ; Lehtinen 2000, 249.)

3 KEHITTÄMISHANKKEEN TAVOITTEET

Toimintakyky on monien tekijöiden summa, joten ikäihmisille tarjottava kuntoutustoiminta haluttiin käsittää tässä hankkeessa mahdollisimman laaja-alaisena. Siten kuntoutustoiminnaksi määriteltiin kaikki sellainen ennaltaehkäisevä, toimintakykyä ylläpitävä sekä korjaava toiminta, joiden avulla tuetaan ikäihmisten psyykkistä, fyysistä ja sosiaalista toimintakykyä. Ikääntyneillä tai ikäihmisillä tarkoitetaan tässä hankkeessa kaikkia 65-vuotiaita ja sitä vanhempia naantalilaisia henkilöitä.

Naantalın ikäihmisille suunnattujen palvelujen nykytilannetta sekä keskeisimpiä kehittämistarpeita määriteltiin kokoamalla eri toimijoiden asiantuntemus yhteen. Kehittämistyöllä pyrittiin toimijalähtöisesti jäsentämään vastuunjako Naantalissa ja näin kohdentaa ikääntyneille suunnattuja kuntoutuspalveluita eri elämänvaiheisiin. Vastuunjaolla tavoiteltiin myös palvelujen tehostamista mahdollisten päällekkäisyyksien poistumisen kautta.

Kuntoutustoiminnan kehittämisellä pyritään valtakunnalliseen tavoitteeseen eli tukemaan ikäihmisten kotona selviytymistä painopisteen ollessa ennaltaehkäisevässä työssä. Kotiin saatavat palvelut eivät saa tulevaisuudessakaan eristää ikääntynyttä sosiaalisesta ympäristöstään, vaan tukipalveluiden avulla tulisi pyrkiä tuomaan vaihtelua myös ikääntyneen ympäristöön ja lisäämään vuorovaikutuskontakteja.

Kehittämishankkeen tavoitteena oli:

1. Jäsentää ikääntyneille tarjolla olevia kuntoutuspalveluita ja kartoittaa palvelutarvetta uuden Naantalın kaupungin alueella.
2. Kartoittaa ikääntyneille suunnattujen kuntoutuspalvelujen ja resurssien oikeaa kohdentamista.
3. Selvittää palveluohjauksen järjestämistä Naantalissa.
4. Miettiä keinoja, kuinka ikääntyneiden kokonaisvaltaista toimintakykyä saataisiin ylläpidettyä hyvänä mahdollisimman pitkään.
5. Pohtia kuinka erityistyöntekijöiden, kuten fysioterapeutin ja kuntoutusohjaajan ammattiosaamista pystytään hyödyntämään koko hoito- ja vanhushpalvelujen alueella.

4 KEHITTÄMISPROSESSIN KUVAUS

Hankkeessa käytettiin soveltaen kehittävän työntutkimuksen menetelmää. Menetelmän katsottiin soveltuvan hankkeeseen, koska sen mukaisesti kehittämistyöskentelyn yhtenä tavoitteena on lisätä ymmärrystä yhteisestä kehittämiskohteesta toimijoiden omien, erillisten kohteiden sijaan. Naantalissa kehitettiin yhteisesti eri toimijoiden toteuttamaa ikääntyneiden kuntoutustoimintaa, joten kehittämistyöllä pyrittiin kokoamaan eri tahojen näkemykset yhteisiksi tavoitteiksi.

4.1 Kehittävän työntutkimuksen soveltaminen hankkeessa

Opinnäytetyö toteutettiin tutkimuksellisenä kehittämistyönä pääasiassa kehittävän työntutkimuksen menetelmää soveltaen. Sen sovelluksia ovat muutos- ja rajanylityslaboratorio, jotka myös jäsensivät meille työn kehittämisen mahdollisuuksia tässä hankkeessa.

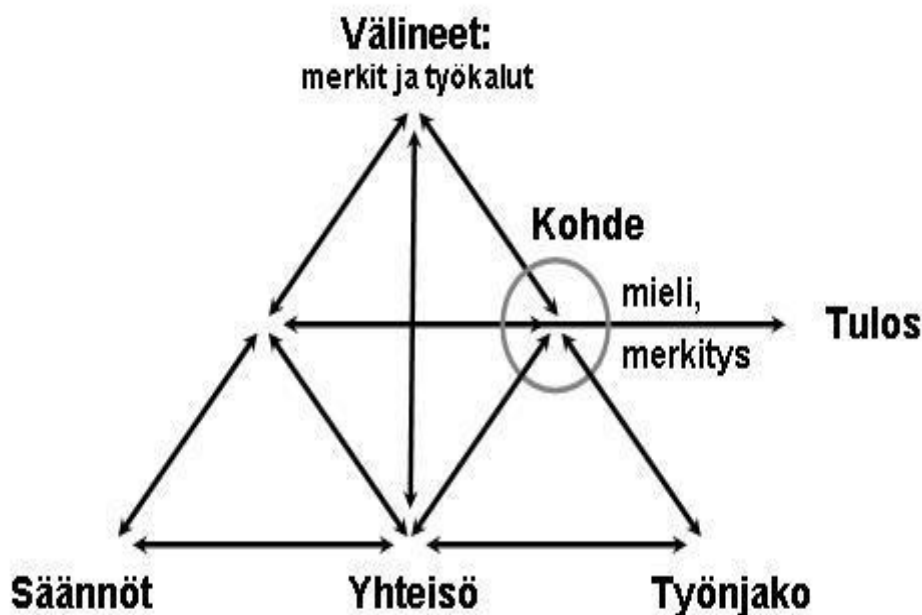
Kehittävä työntutkimus sovelluksineen ovat osallistavia menetelmiä. Osallistuimme projektiryhmän vuorovaikutukseen ohjaamalla ja tarkentamalla keskustelua, jotta Toikon ja Rantasen (2009, 141-143) sanoin ymmärtäisimme kehitettävän kohdeorganisaation toimintalogiikkaa. Osallistavassa tutkimusotteessa tarkoitus on, että kehittämistyöhön osallistuvien toimijoiden toiminta jatkuisi myös ilman tutkijoiden tukea. Tutkijan rooli kuvataan fasilitaattorina tai katalysaattorina, joka kokoaa ja koordinoi kehittämistyöryhmältä tulevia ideoita, mutta ei toteuta niitä käytännössä itse. Osallistava tutkimusote arvostaa kehittämistyöhön osallistuvien tietoa ja uskoo asioiden eri näkökulmien tulevan parhaiten esiin juuri ryhmäkeskustelussa. Osallistavassa prosessissa tärkeintä on kaikkien kehittämistyöhön osallistuvien oppiminen, niin myös tutkijan. (Tuomi & Sarajarvi 2004, 85.) Oppijan roolissa oleminen kuvaa etenkin tutkijoiden osalta tätä hanketta varsin osuvasti.

Kehittäminen käynnistyy eriävistä näkemyksistä, toiminnan häiriöistä ja ongelmista. Engeström (2002, 31) näkee kaikessa uudistavassa oppimisessa olevan jollain tasolla kyse vallitsevien normien vastustamisesta. Kaski ja Kiander (2005) erottavat ongelmakeskeisyyden ja ratkaisukeskeisyyden toisistaan siten, että ongelmakeskeisyyden aikaorientaatio on menneisydessä, kun taas ratkaisukeskeisyydessä se on tulevaisuudessa. Ongelmakeskeistä ajattelutapaa voidaan käyttää, kun halutaan selvittää, miten tilanteeseen on tultu. Tämä historian ymmärtäminen, mitä kehittävän

työntutkimuksen menetelmissäkin painotetaan, auttaa ymmärtämään senhetkisen työtilanteen lisäksi myös aikaisempia kehitysvaiheita. Ratkaisukeskeisyydellä haetaan esim. ristiriitatilanteissa ratkaisua ongelmaan: kuinka ja millaisin keinoin tästä hetkestä päästään eteenpäin. Myönteisiin asioihin keskittyminen ja onnistumisen mahdollisuuksien etsiminen vaikuttaa työyhteisöön muutenkin myönteisesti. (Kaski & Kiander 2005, 177-178.)

Toiminnan analyysimalli

Kehittämistoiminnan periaatteiden määrittelyä kutsutaan metodologiaksi (Toikko & Rantanen 2009, 35). Kehittävän työntutkimuksen metodologiaan liittyy tutkimuksellinen ote työn kehittämiseen, tutkimusotteen reflektiivisyys sekä toiminnan analyysimalli. Kehittävän työntutkimuksen ja sen menetelmän muutoslaboratorion keskeisinä elementteinä voidaan pitää toiminnan ymmärtämistä kehittyvänä systeeminä sekä oppimisen ymmärtämistä ekspansiivisena. Ekspansiiviseksi oppimiseksi kutsutaan oppimista ja työkäytännön kehittämistä, jossa työn tekijät itse ratkaisevat nykyisen toiminnan ongelmia tulkitsemalla työn tarkoitusta, kohdetta ja tuotosta uudella tavalla, entistä laajemmissa yhteyksissään. (Virkkunen, Engeström, Pihlaja & Helle 1999, 15.) Kehittävässä työntutkimuksessa toimintajärjestelmää havainnollistetaan usein Yrjö Engeströmin laatiman, kuviossa 1. esitetyn toimintajärjestelmämallin avulla. (Engeström 1987, 78.)



Kuvio 1. Toimintajärjestelmää havainnollistava malli (Engeström 1987).

Toimintajärjestelmällä tarkoitetaan vakiintunutta, paikallisesti organisoitunutta toimintakäytäntöä. Vakiintuneisuus näkyy siinä, että on olemassa yhteisö, joka harjoittaa toimintaa, toimintaa varten on olemassa erityiset välineet, yhteisössä vakiintuneet säännöt ja toimintaa toteuttavan yhteisön sisäinen työnjako. Toimintajärjestelmän tärkein elementti on toiminnan kohde, se mihin asiaan toimijat pyrkivät vaikuttamaan ja minkä hyödyllisen tuloksen he pyrkivät saamaan aikaan. Toimintajärjestelmän sisäiset ristiriidat ilmenevät yksilöiden tekoihin liittyvinä vaikeuksina ja heihin kohdistuvina ristiriitaisina vaatimuksina. Nämä ristiriitaiset vaatimukset tulevat näkyviin yhtäältä työn kulun häiriöinä ja katkoksina, laaturvirheinä ja työn tehottomuutena sekä toisaalta yksilöiden työtaakan kohtuuttomuutena, ylivoimaisena kiireenä ja uupumuksena. Yksilöiden työssä näkyvien ongelmien voittaminen edellyttää niiden takana olevan toimintajärjestelmän sisäisten ristiriitojen ekspansiivista ratkaisemista, yhteisen toiminnan ja siinä käytettävien välineiden uudistamista. (Virkkunen ym. 1999, 19-20.)

Tässä hankkeessa Naantalien eri toimijat kehittivät työtään yhdessä. Kehittävän työntutkimuksen mukaisesti kehittämistyöskentelyllä oli tarkoitus myös lisätä ymmärrystä työn yhteisestä kohteesta erillisten omien kohteiden sijaan. Kun toiminnan kohde

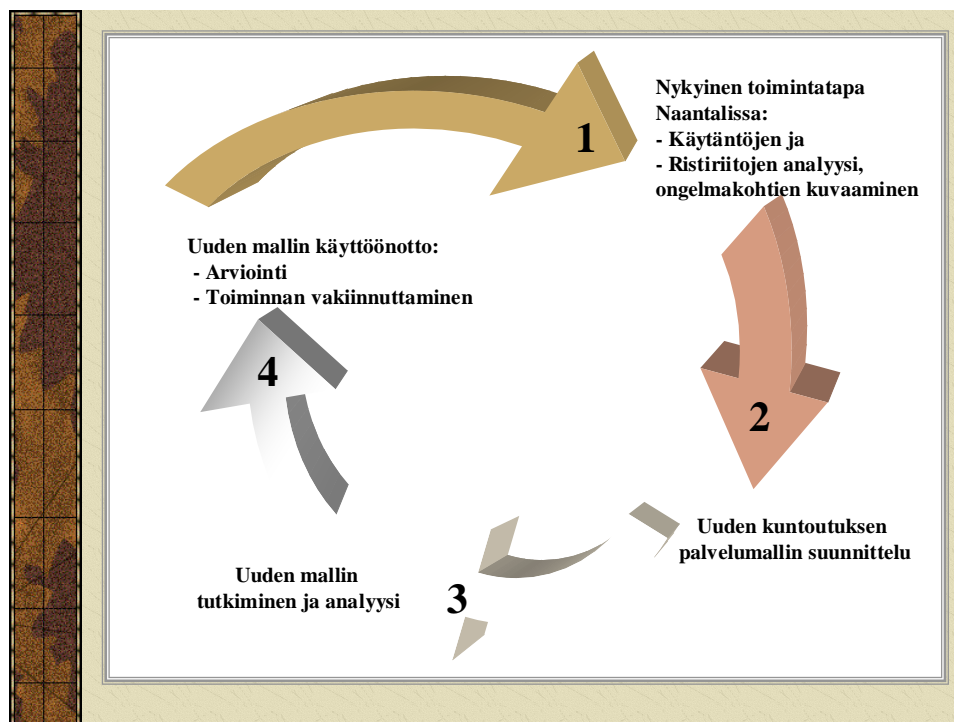
ymmärretään samalla tavoin, vaikuttavat esimerkiksi yhteisön vakiintuneiden sääntöjen ja työnjaon muutokset eri toimijoiden työhön ja sitä kautta myös laajemmin ikäihmisten kuntoutustoiminnalle luotavaan uuteen malliin.

Ekspansiivisen oppimisen kehä

Organisaation toiminnan kehityssykli tai ekspansiivisen oppimisen kehä voi olla lähtöisin jo vaikkapa kymmenien vuosien takaa. Syklin askeleet, osavaiheet, ovat yhteisiä oppimistekoja, jotka muodostavat kokonaisuuden (Engeström 2002, 60). Kehittämistarpeen vähitellen viritessä, on organisaatiossa voitu toteuttaa runsaasti yksittäisiä muutoksia, kunnes vanha työtapo lopulta tulee umpikujaansa (Virkkunen ym. 1999, 124).

Naantalissa kehittämistarve oli virinnyt kuntaliitoksen, palvelurakennemuutoksen ja ikäihmisten kasvavan määrän aiheuttaman palvelutarpeen muutoksen myötä. Eri toimijoiden välistä tiedonkulkua ei juuri ollut eikä tieto aina kulkenut samankaan organisaation sisällä riittävästi. Palveluissa olevia päällekkäisyyksiä pyrittiin poistamaan kehittämällä yhteistyömallia tiedonkulun parantamiseksi ja toimijoiden välisen työnjaon jäsentämiseksi. Toimintamallin kokonaisvaltaisen uudistamisen sijaan projektiryhmä näki kehittämisen tarpeiden kohdistuvan yksittäisiin asioihin, joita esimerkiksi työnjaon osalta haluttiin uudessa Naantalissa kaupungissa eri toimijoiden välillä selkiyttää.

Toiminnan kehitys ei tapahdu suoraviivaisena uusien piirteiden lisääntymisenä tai vanhojen piirteiden korvautumisena uusilla. Kehitykseen sisältyy murroksia ja kriisejä, joiden ylittämiseksi koko järjestelmää ja sen toimintaperiaatteita on muutettava laadullisesti. Toiminnan laadullinen uudistuminen on monivaiheinen prosessi, jolla on oma dynamiikkansa. Ennen kuin halu ja valmius suunnitella uutta toimintatapaa voi syntyä, toimintaan osallistuvien on tiedostettava ja kohdattava muutoksen tarve ja nähtävä sen mahdollisuus. Ennen kuin uusi käytäntö voi vakiintua on kyettävä ratkaisemaan ne monet käytännön ongelmat ja ristiriidat, joita syntyy, kun uusia toimintatapoja otetaan käyttöön (Virkkunen ym. 1999, 15). Naantalissa ikäihmisten hankkeen kehityssykliä havainnollistimme Kuvassa 1. esitetyllä tavalla.



Kuva 1. Kehittämishankkeen vaiheet Naantalissa Y. Engeströmin (2002, 61) ekspansiivisen oppimisen kehän vaiheita mukailen.

Ensimmäisessä vaiheessa kartoitimme ja analysoimme ikääntyneiden kuntoutustoiminnan nykytilaa ja kehittämistarpeita kyselyn, ennakkotehtävän sekä ensimmäisellä kehittämistyöskentelykerralla toteutetun työskentelyn aikana. Toisessa vaiheessa keskityimme uuden mallin suunnitteluun tarkentamalla ja konkretisoimalla projektiryhmän valitsema kehittämistyöskentelyn tavoitteita sekä suunnittelemalla niiden käytännön toteutusta välitehtävän sekä kahden kehittämistyöskentelykerran aikana.

Kolmannessa vaiheessa konkretisoimme kehittämisteemat projektiryhmässä kootun aineiston perusteella. Kolmas vaihe toteutettiin yhteistyössä projektiryhmän sekä ohjausryhmän kanssa. Uusien toimintatapojen käyttöön ottaminen on Naantalien kaupungin ohella myös muiden toimijoiden vastuulla. Varmistaaksemme neljännen vaiheen toteutumisen kävimme keskusteluja mm. hankkeen toimeksiantajan, ohjausryhmän ja projektiryhmän kanssa konkreettisista jatkotoimenpiteistä. (Virkkunen ym. 1999, 124; Muutoksentehtäjät 2010.)

4.1.1 Muutoslaboratorio

Muutoslaboratorio on osallistava kehittämistyön menetelmä, joka perustuu kehittävän työntutkimuksen lähtökohtiin (Virkkunen ym. 1999, 3). Muutoslaboratorio on tiivis kehittämishanke, jonka kautta pyritään tekemään näkyväksi arjessa yleensä näkymättömiä asioiden välisiä yhteyksiä (Muutoksenteijät 2010). Muutoslaboratorio auttaa hahmottamaan työn kokonaisuutta tarkastelemalla sitä laajemmissa yhteyksissä: asiakkaan, yhteiskunnan, yrityksen, työn välineiden ja menetelmien kautta. Kokonaisuuden hallinta edellyttää uusia välineitä, työnjakoa ja sääntöjä, mutta se lisää myös työntekijöiden yhteistä vastuuta. (Virkkunen ym. 1999, 12-13.)

Työryhmän ohjaajan tehtäviin muutoslaboratoriotyöskentelyssä kuuluu avustaa ja ohjata työntekijöiden kehitystyötä käyttämällä apunaan kolmenlaisia välineitä. Ensiksi ohjaaja hankkii yhdessä työntekijöiden kanssa havaintoaineistoa eli ns. peiliaineistoa nykyisistä toimintamalleista ja erityisesti ongelmakohtista. Toiseksi ohjaaja esittää tehtäviä ja kysymyksiä, joiden avulla pyritään tunnistamaan ongelmia ja kehittämään uusia ratkaisuja. Kolmanneksi ohjaajalla on työnsä tukena erilaisia malleja, kuten luokituksia ja kaavioita, joiden avulla muodostetaan kokonaiskuva työkäytännöstä ja sen eri ulottuvuuksista. (Virkkunen ym. 1999, 21–22.)

Muutoslaboratorion jäsenystapa, seinätaulu (kts. Taulukko 1.), toimi tässä hankkeessa tutkijoiden ajattelun jäsentämisen apuna kehittämistyössä. Sen avulla oli mahdollista hahmottaa, minkälaista tietoa eri aineistoilla olimme jo tuottaneet ja mitä vielä tarvittiin. Alkuperäisessä muodossaan seinätaulu jakautuu vaakasuunnassa kolmeen kenttään: Malli (visio), Ideat (välineet), Peili. Pystysuunnassa aika-akselilla ovat: Ennen, Nyt ja Tulevaisuudessa. Nykyinen käytäntö, työntekijöiden ideat ja muualla luodut mallit toimivat ratkaisujen työstämisessä. (Toikko & Rantanen 2009, 106.)

Peili mahdollistaa reflektiivisyyden toteutumisen ja se koostetaan konkreettisesta ja havainnollisesta, työtä koskevasta aineistosta (Muutoksenteijät 2010). Naantalin hankkeen peiliaineistoa nykytilan ja tulevaisuuden suhteen tuottivat muun muassa sähköinen kysely, kehyskertomus sekä nauhoitettujen kehittämistyöskentelykertojen litteroinnit, joista tutkijat laativat yhteenvetoja projektiryhmäläisten työskentelyn pohjaksi. Projektiryhmäläiset toimivat siten itsekin kehittämistyönsä tutkijoina.

Historialta ei yhteisessä keskustelussa voida välttyä – eikä tarvitsekaan. Tämänkin prosessin aikana keskustelua käytiin ajoittain peilaamalla toiminnan nykytilaa historiaan. Tässä hankkeessa keskityttiin nykytilan ja tulevaisuuden analyysiin, koska tavoitteena oli tuottaa eri toimijoiden yhteistyössä kehittämä ikäihmisten kuntoutustoiminnan malli. Yksittäisten organisaatioiden historian selvittämisen sijaan tärkeämpänä nähtiin yhteisen mallin ja vision luominen tulevaan.

Taulukko 1. Kehittämishankkeen seinätaulu.

	MALLI, VISIO	IDEAT, VÄLINEET	PEILI, NÄYTTEET
TULEVAISUUS	Eri toimijoiden yhteistyössä kehittämä ikäihmisten kuntoutustoiminnan malli Naantaliin	Syntyvät kehittämistyöskentelyn aikana projektiryhmäläisten yhteisellä keskustelulla.	Eläytymismenetelmä, toinen ja kolmas kehittämistyöskentelykerta
NYT	Nykyiset toimintamallit ongelmakohtineen	Nykyisten hyvien käytäntöjen säilyttäminen/ottaminen laajempaan käyttöön	Kysely, ensimmäinen ja toinen kehittämistyöskentelykerta
HISTORIA	Ei käsitelty erikseen tämän kehittämistyöskentelyn aikana.		

4.1.2 Rajanylityslaboratorio

Rajanylityslaboratorio on muutoslaboratorion sovellus. Kun eri yksiköt palvelevat samaa asiakasta toisistaan tietämättä ja vieläpä ristiriitaisella tavalla, syntyy ongelmia toimintaan. (Muutoksetekijät 2010.) Engeström (2002) tarkoittaa rajanylityksellä yksinkertaisimmillaan yhden ihmisen tilapäistä kulkemista rajan yli eri syistä, esimerkiksi pakotarkoituksessa tai vihamielisenä aluevaltauksena. Yhteiskehittelyssä rajanylitys tapahtuu vastavuoroisesti: toimijat rajan molemmin puolin osallistuvat teoillaan rajanylitykseen. (Engeström 2002, 86-87.)

Moniammatillisella yhteistyöllä voidaan ratkaista uusia ongelmia yhteisen työn kohteen eli yksinkertaistaen asiakkaan hyväksi. Jaetulla asiantuntijuudella tarkoitetaan tiedon jakamista moniammatillisessa ryhmässä ja uuden tiedon synnyttämistä. Tällainen työskentely edellyttää luottamuksen ilmapiiriä, jolloin reviirijattelusta tulee tietoisesti

pyrkiä eroon ja valmistautua ammatilliseen rajanylitykseen. Totuttuja toimintatapoja voidaan kyseenalaistaa ja tarkastella kriittisesti. (Lampi & Roos 2009, 219-220.)

Rajanylityslaboratoriolla pyritään häivyttämään toimintajärjestelmien välisiä hallinnollisia ja ammatillisia rajoja siten, etteivät ne ole hyvän lopputuloksen ja toiminnan hallinnan esteenä (Muutoksenteijät 2010). Naantalin hankkeessa tavoiteltiin eri sektoreiden toimijoiden, mutta myös kaupungin eri yksiköiden välisen yhteistyön ja tunnettavuuden lisäämistä. Tietoisuus esimerkiksi eri toimijoiden välisestä työnjaosta ja heidän järjestämistään palveluista voi monipuolistaa palveluohjausta ja estää tunnetuimpien palveluiden ruuhkautumista. Parhaimmillaan eri toimijoiden välinen yhteinen keskustelu syventää olemassa olevaa tietoa ja laajentaa käsitteitä, mikä mahdollistaa yhdessä oppimaan oppimisen. (Muutoksenteijät 2010).

4.2 Työskentelyn käynnistyminen

Kehittämishankkeen suunnittelu käynnistyi syksyllä 2009, kun ensimmäinen tapaaminen opinnäytetyön toimeksiantajan, Naantalin hoito- ja vanhuspalvelujen johtajan sekä tutkijoiden ja ohjaavan opettajan kesken järjestettiin Naantalissa. Tapaamisessa sovittiin kehittämishankkeen tavoitteista ja alustavasta aikataulusta. Hankkeen toimeksiantaja kertoi, että Naantalissa oltaisiin valmiita hyvin moderniinkin kuntoutustoiminnan malliin.

Ensimmäisen tapaamisen yhteydessä toimeksiantaja esitti hankkeen yhdeksi tavoitteeksi miettiä, miten erityistyöntekijöiden, kuten fysioterapeutin ja kuntoutusohjaajan ammattiosaamista pystyttäisiin hyödyntämään koko hoito- ja vanhuspalvelujen tehtäväalueella. Käytyjen keskustelujen pohjalta laadimme kehittämishankkeesta alustavan suunnitelman ja se esiteltiin yhteyshenkilön toimesta tiedoksi Naantalin kaupungin sosiaali- ja terveyslautakunnan hyvinvointijaostolle joulukuussa 2009.

Hankkeesta laadittiin tarkennettu suunnitelma (Liite 1.) tammikuussa 2010 tutkijoiden ja toimeksiantajan yhteistyönä. Suunnitelmaan sisällytettiin kehittämishankkeen yleiset ja aikataululliset tavoitteet.

Tarkempien suunnitelmien varmistuttua lähetimme sähköpostitse projektiryhmässä mukana olevien tahojen vastuuhenkilöille tiedotteen kehittämishankkeesta (Liite 2.). Tiedotteessa kerrottiin hankkeen käytännön toteutuksesta: tavoitteista ja

etenemisaikataulusta, ryhmäläisille lähetettävästä kyselystä sekä tarkennettiin keväällä toteutettavien kehittämistyöskentelykertojen ajankohdat.

Projektin toimijat

Projektiryhmä

Opinnäytetyön toimeksiantajan, Naantalin kaupungin hoito- ja vanhuspalvelujen johtajan käymät keskustelut eri toimijoiden kanssa toivat esiin tarpeen tälle kehittämistyölle. Keskusteluja jatkettiin ohjausryhmän kesken siitä, millaista osaamista ja asiantuntijuutta projektiryhmässä tulisi olla edustettuna. Valintoja jouduttiin tekemään, ettei ryhmä paisuisi suuren kokonsa puolesta toimimattomaksi, mutta että siinä olisi edustettuna kehittämistyöskentelyn tavoitteiden kannalta mahdollisimman keskeiset toimijat.

Projektiryhmään rekrytointi toteutettiin toimeksiantajan ja eri toimijoiden välillä käytynä etukäteistiedottamisena hankkeen tarkoituksesta sekä kiinnostuksesta kehittämistyöhön osallistumiseen. Ryhmäläisillä oli myös mahdollisuus nimetä itselleen varahenkilö. Projektiryhmässä oli 11 eri ammattiryhmien edustajaa kaupungin, seurakunnan ja kolmannen sektorin toimijoista: vanhustyön toimijoita, yksiköiden esimiehiä, erityistyöntekijöitä ja oman toimintakenttensä koordinaattoreita. Ikäihmisille tarjolla olevien palvelujen käyttäjäkunta oli edustettuna yhteistoimintaryhmän edustuksen myötä.

Ohjausryhmä

Kehittämishankkeelle valittiin ohjausryhmä hankkeen ohjausta ja seuranta varten. Ohjausryhmään valittiin työelämän edustajana Naantalin hoito- ja vanhuspalveluiden johtaja, projektityön ja koulutuksellisten asioiden asiantuntijana Turun ammattikorkeakoulun yliopettaja ja kehittämispäällikkö sekä ikääntyneiden lääketieteellisen hoidon asiantuntijana Naantalin terveyskeskuksen geriatri. Tutkijoiden rooliksi sovittiin ohjausryhmän kokousten asialistojen ja pöytäkirjojen laadinta sekä asioiden esittely. Ohjausryhmään pyrittiin saamaan mahdollisimman laaja-alainen asiantuntijuus niin kehittämishankkeen toteutuksen kuin vanhustyön käytännön tuntemuksen osalta. Ohjausryhmän sovittiin kokoontuvan kahdesti kevään ja kertaalleen syksyn 2010 aikana.

Tutkijat

Roolimme tässä hankkeessa oli työn kehittämisen asiantuntijuuden opettelu osana opinnäytetyötä. Tehtävämme oli ennen kaikkea kehittämisprosessin käynnistämiseen, toteuttamiseen ja ylläpitämiseen liittyviin vaiheisiin tutustumista käytännössä (Toikko & Rantanen 2009, 51).

Emme työskennelleet ikääntyneiden parissa hankkeen käynnistämisen aikaan, joten ensimmäinen tiedonhankintaan liittyvä tehtävä oli kirjallisuuden, erilaisten teemaan liittyvien raporttien, kehittämishankkeiden ja muun materiaalin avulla perehtyä ikääntyneiden kuntoutuksen nykytilanteeseen yleisellä tasolla. Tällaisessa kehittämishankkeessa tutkija ei voi jäädä sivulliseksi aineistonkerääjäksi, vaan hänen roolinsa on oleellinen osa työn kehittämistä. On kuitenkin tärkeää, että tutkija tiedostaa lähtökohtansa ja pyrkii ymmärtämään niiden vaikutuksen saavutettuihin tuloksiin. (Toikko & Rantanen 2009, Tuomi & Sarajärvi 2004, Engeström 2002, Kiviniemi 2001, Virkkunen ym. 1999, Alasuutari 1996.) Refleksiivisesti toimiva tutkija tiedostaa toimintansa perusteet, sen yhteiskunnallisen sijoittuneisuuden, vallan läsnäolon tutkimuksessa ja huomioi sen siinä, kuinka hän vie tutkimusprosessiaan läpi. (Saastamoinen 2004, 18.)

4.3 Tiedonkeruumenetelmät

Tiedonkeruu aloitettiin hankkimalla peiliaineistoa Naantalın nykytilanteesta ja kehittämistarpeista projektiryhmäläisille lähetetyllä kyselyllä helmikuussa 2010. Kyselystä nousseita teemoja tarkennettiin vielä ennakkotehtävällä ennen varsinaisen kehittämistyöskentelyn alkamista. Kehittämistyöskentelyä oli yhteensä kolme kertaa kahden viikon välein keväällä 2010. Työskentelykerrat nauhoitettiin ja projektiryhmän jäsenet laativat muistiinpanot kahdesta ensimmäisestä kokoontumisesta. Lisäksi tutkijat kirjasivat havaintonsa tuoreeltaan jälkeinpäin tutkimuspäiväkirjan muotoon. Hankkeen tiedonkeruumenetelmät on koottu Taulukkoon 2.

Taulukko 2. Tiedonkeruumenetelmät ja aikataulu.

Osatehtävä	Kohderyhmä	Tiedonkeruun tapa	Aikataulu
Ikääntyneiden kuntoutuksen nykytilaan tutustuminen	-	Aiheeseen liittyvä kirjallisuus sekä valtakunnalliset ja paikalliset hankkeet	Syksy 2009
Nykytilan kartoitus	Projektiryhmä	Kysely	Helmikuu 2010
Nykytilan kartoitus	Projektiryhmä	Ennakkotehtävä	16.4.2010
Nykytilan kartoitus, tavoitteiden määrittely	Projektiryhmä	Kehittämistyöskentely Nauhoitus ja litterointi	23.4.2010
Uuden mallin hahmottelu	Projektiryhmä	Eläytymismenetelmä	30.4.2010
Uuden mallin hahmottelu	Projektiryhmä	Kehittämistyöskentely Nauhoitus ja litterointi	7.5.2010
Uuden mallin konkretisointi	Projektiryhmä	Kehittämistyöskentely Nauhoitus ja litterointi	21.5.2010

4.3.1 Kysely

Projektiryhmän aktiivinen työskentely käynnistyi helmikuussa 2010 sähköisesti toteutetulla kyselyllä (Liite 3.). Kyselyn avulla kartoitettiin Naantalın ikääntyneille suunnattujen palvelujen nykytilaa ja siihen heijastuen lähitulevaisuuden kehittämistarpeita. Kysely koottiin asioista, joiden ajateltiin toimeksiantajan kanssa käytyjen keskustelujen, kirjallisuuteen perehtymisen sekä tutkijoiden oman kokemuksen pohjalta olevan keskeisiä lähtökohtia kehittämistyölle. Kyselyssä kartoitettiin nykyistä toimintaa, toiminnan kohderyhmiä, tilaresursseja, nykyisiä yhteistyön muotoja ja yhteistyötahoja. Lisäksi selvitettiin kehittämisen tarvetta palvelujärjestelmän uudelleen muokkaamiselle sekä sitä varten tarvittavia yhteistyömuotoja. Kyselyn vastauksista laadittu yhteenveto toimi projektiryhmän työskentelyn lähtökohtana, peiliaineistona hankkeen käynnistämiseksi.

Tutkijat testasivat kyselyn teknisen ja sisällöllisen toimivuuden ennen kuin se lähetettiin projektiryhmän jäsenille. Heille kysely ohjeistuksineen toimitettiin helmikuussa sähköpostitse. Vastausaikaa annettiin kaksi viikkoa.

Kyselyn yhtenä tavoitteena oli kartoittaa millaista ikäihmisille suunnattua toimintaa eri tahot järjestävät, joten vastaukset oli saatava yhdistettyä tiettyyn toimipaikkaan. Vastaajia pyydettiin heti kyselyn aluksi kertomaan mitä tahoa tai yksiköitä he edustavat, joten kaikki olivat vastatessaan tietoisia siitä, että he eivät vastaa anonyymeinä.

Kysely sisälsi sekä avoimia että monivalintakysymyksiä, jotka oli jaoteltu kolmeen teemaan: nykytila, tilaresurssit ja kehittämistarpeet. Ensimmäisessä teemassa kartoitettiin Naantalın kaupungin alueen ikäihmisille suunnattujen palveluiden ja yhteistyön nykytilaa. Osio koostui pääasiassa monivalintakysymyksistä, joiden vastauksia oli mahdollista täsmentää avoimeen vastauskenttään. Kyselyssä selvitettiin millaista ikäihmisille suunnattua toimintaa tahot järjestävät ja onko toiminta kaikille ikäihmisille avointa vai rajatulle ryhmälle, kuten omaishoitajille tai muistisairaille kohdennettua. Lisäksi kysyttiin, miten toimintaan voi hakeutua mukaan.

Palveluiden tuottamisen osalta kysyttiin myös muiden toimijoiden kanssa tehtävää yhteistyötä. Tilaresursseja kartoitettiin kysymällä järjestävätkö toimijat toimintaa omien tilojensa ulkopuolella sekä olisiko heidän mahdollista antaa tarvittaessa omia tilojaan muiden käyttöön.

Kyselyn kehittämistarpeet -osio pyrki tuottamaan peiliaineistoa tulevaisuuden osalta. Tässä osiossa kysyttiin toimijoiden saamaa palautetta ikäihmisiltä tai heidän omaisiltaan sekä toimijoiden omaa näkemystä palvelukokonaisuuden kehittämiseksi myös tulevaisuuden palveluiden, palvelujen kohderyhmän sekä yhteistyön kehittämistarpeen osalta. Vastaajien näkemyksiä kehittämistarpeista selvitettiin seuraavilla kysymyksillä: Miten ikäihmisille suunnattua palvelukokonaisuutta tulisi kehittää Naantalissa? Kenelle palveluja lähitulevaisuudessa tulisi tarjota ja minkälaisia palveluita tulisi tuottaa? Miten yhteistyötä ikäihmisten palveluiden tuottamisessa tulisi kehittää Naantalissa? Kyselyn loppuun oli varattu mahdollisuus vapaille kommentteille.

Kyselyssä oli teknisesti mahdollista edetä, vaikkei vastannutkaan jokaiseen kysymykseen. Projektiryhmäläiset toimivat keskenään erityyppisissä työtehtävissä, joten kaikki kysymykset eivät koskettaneet jokaista; osa jättikin vastaamatta muutamiin kysymyksistä.

Kysely lähetettiin kymmenelle eri toimijalle, joista osa edusti vastauksillaan useampia toimipaikkoja tai yksiköitä. Kahdeksan vastausta saapui määräaikaan mennessä. Kaksi toimijaa ilmoitti vastausajan umpeuduttua, että olivat estyneet vastaamasta kyselyyn sen

vastausaikana. Pidimme tärkeänä saada vastaukset kaikilta projektiryhmään kuuluvilta toimijoilta, joten näille toimijoille lähetettiin sama kysely, mutta Webropolin sijaan Microsoft Word-muodossa. Word-muodossa vastanneiden oli mahdollista kirjoittaa avoin vastaus myös monivalintakysymyksiin. Pelkkiä monivalintakysymyksiä ilman vastauksen täydennysmahdollisuutta alkuperäisessä kyselyssä oli kaksi.

Kyselyn vastauksista tehtiin kaksi yhteenvetoa ennen varsinaisen kehittämistyöskentelyn alkamista: pääkohdittain esiin tulleet kehittämisen tarpeet ohjausryhmälle luettavaksi ja yksityiskohtainen yhteenveto projektiryhmälle Naantalın ikäihmisille järjestetyn, sen hetkisen toiminnan osalta.

4.3.2 Ennakkotehtävä

Projektiryhmäläisille lähetettiin kyselystä laadittu yhteenveto ennen ensimmäistä kehittämistyöskentelykertaa, jotta he ehtisivät ennalta tutustua siihen. Kyselyn vastausten perusteella kaikille avoin toiminta jäi edelleen epäselväksi ja tutkijat pitivät tärkeänä kartoittaa sen tilannetta tarkemmin ennakkotehtävän avulla.

Samassa yhteydessä kyselyn yhteenvedon kanssa projektiryhmäläisille lähetettiin kaksiosainen ennakkotehtävä, jossa heitä pyydettiin kirjaamaan kaikille naantalilaisille ikääntyneille järjestämänsä avoin toiminta suoraan esitteeseen sopivaan muotoon; tarve oli noussut esiin kyselyn vastauksissa. Ennakkotehtävässä toivottiin projektiryhmäläisten myös kertovan odotuksistaan ja toiveistaan työskentelylle.

Ennakkotehtävän ohjeistus:

1. Kyselystä tehdyn yhteenvedon pohjalta tarkennamme edelleen sellaisia toimintoja, joihin kaikilla Naantalın ikäihmisillä on halutessaan mahdollisuus osallistua. Tätä varten pyydämme sinua kirjoittamaan selkeän, lyhyen esittelyn järjestämästänne kaikille avoimesta toiminnasta mm. seuraavien kysymysten avulla: Millaista kaikille avointa toimintaa toteutate? Missä? Milloin? Miten pääsee mukaan? Kirjoitathan tekstin sellaiseen muotoon, että se voidaan sellaisenaan liittää oppaaseen, johon kootaan kaikille Naantalın ikääntyneille avoin toiminta.
2. Millaisia odotuksia ja toiveita sinulla on koskien ikäihmisten kuntoutuksen kehittämishanketta? Mitä kehittämistyö voi poikia omaan työhösi työntekijöiden ja asiakkaiden kannalta?

Yhtä lukuun ottamatta kaikki projektiryhmäläiset vastasivat tehtävään määräaikaan mennessä. Yhden vastauksen puuttuminen johtui siitä, ettei kyseinen taho ollut vielä tuolloin nimennyt kehittämistyöskentelyyn osallistuvaa edustajaansa.

Ennakkotehtävä yhdessä sähköisen kyselyn kanssa tuotti tutkimuksen aineistoa ja antoi tutkijoille suuntaa siitä, millaisten aiheiden parissa työskentelyä tullaan toteuttamaan. Kyselyn ja ennakkotehtävän oli myös tarkoitus toimia projektiryhmän orientaationa kehittämistyöskentelyyn. Ryhmäläisten vastausten perusteella vaikutti, että he pitivät työskentelyä tarpeellisena ja ajankohtaisena sekä vaikuttivat olevan varsin motivoituneita työskentelyyn.

Esimerkkejä projektiryhmäläisten työskentelyä koskevista odotuksista:

”Olisi hienoa jos saataisiin eri tahot sitoutumaan yhteistyössä järjestämään monipuolisia ja laadukkaita toimintoja. Tämä mahdollistaa sen, että kohderyhmille tulee valinnan mahdollisuuksia sekä henkilöt hakeutuvat niihin toimintoihin, jotka palvelevat oikein heidän tarpeitaan”

”Uskon että tämän projektin myötä naantalilaiset ikäihmiset saavat jatkossa parempaa palvelua”

”Moni taho järjestää hienoja erilaisia asioita mutta tiedotus/saatavuus hakoteillä. Tietoa ei löydy ja osa ryhmistä mielletään ”suljetuksi”, vaikei niin välttämättä aina olisikaan.”

”Ikäihmisten tilanne Naantalissa on monelta osin hyvässä mallissa. Mielestäni on perusteltua lähestyä asiaa siitä lähtökohdasta että hyvää parannetaan entisestään”

”Haastetta on. Suuret ikäluokat ovat jäämässä eläkkeelle. Heidän kohdaltaan kaikki ennaltaehkäisevät toimenpiteet ovat välttämättömiä, että tulevaisuudessa selvittäään.”

4.4 Kehittämistyöskentely

Kehittämistyöskentelyyn sisältyneet tapaamiset järjestettiin Naantalın kaupungintalolla keväällä 2010 kahden viikon välein. Kunkin työskentelykerran kestoksi oli sovittu kolme tuntia. Kehittämistyöskentelykerrat olivat hyvin intensiivisiä ja edellyttivät aktiivista läsnäoloa projektiryhmäläisiltä. Useimmiten ryhmäläiset tulivat kokouksiin suoraan omasta työstään, joten riittävä tauotus työskentelylle oli tarpeen.

Laadimme kehittämistyöskentelykerroille etenemissuunnitelmat, jotka sisälsivät jokaiselle kerralle aikataulutetun ohjelman sekä työskentelyyn sisältyvien tehtävien ohjeistukset. Kirjoitimme kunkin tapaamisen ohjelman tussitaululle projektiryhmäläisten nähtäväksi ja se käytiin läpi kokousten alussa.

Projektiryhmään kuului 11 jäsentä, joista osa oli valinnut itselleen varahenkilön edustamaan kyseistä toimijatahoa. Kaikkiaan työskentelyyn osallistui 13 eri henkilöä. Ryhmän kokoonpano vaihtui hieman jokaisella työskentelykerralla. Ensimmäisellä kerralla läsnä oli yhdeksän jäsentä. Toisella työskentelykerralla kymmenen, joista yksi oli mukana

ensimmäistä kertaa. Viimeisellä kerralla, yhden henkilön poissaolosta huolimatta, paikalla oli yhteensä yksitoista ryhmäläistä, koska yhden toimijan edustajina toimivat sekä varsinainen että varajäsen. Jokaisella kehittämistyöskentelykerralla oli siis mukana ainakin yksi henkilö, joka ei ollut osallistunut aiempiin kokouksiin.

Jokaisen työskentelykerran alussa palautettiin yhteenvedon avulla mieliin, mitä siihen mennessä oli saatu aikaan ja mistä oli tarkoitus jatkaa työn kehittämistä. Työskentelyyn orientoitumisen ohella tämä saattoi osaltaan helpottaa uusia ryhmäläisiä pääsemään mukaan aiheeseen.

Litteroimme kehittämistyöskentelykerroilta kerätyn nauhoitetun aineiston jälkeensä, kuitenkin viikon kuluessa työskentelystä. Nauhoitusten kuuntelemisella ja litteroinnilla pyrittiin siten varmistamaan, että esille nousseet, mutta esimerkiksi vilkkaan keskustelun vuoksi unohtuneet aiheet tulisivat käsiteltyä viimeistään seuraavan tapaamisen yhteydessä. Kehittämistyöskentely sisälsi ryhmä- ja parityöskentelyä, joita ei ollut mahdollista nauhoittaa. Näistä työskentelyistä yhteisesti käyty keskustelut kuitenkin nauhoitettiin. Nauhoitusten avulla litteroimme näkyviksi sellaiset keskustelut, jotka ovat vaikuttaneet yhteisen ymmärryksen muodostumiseen kehitettävästä asiasta (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 15).

Raporttia on havainnollistettu poimimalla mukaan otteita litteroinneista. Olemme pyrkineet poistamaan litteroinnista täytesanat, kuten ”niinku” ja ”tota noi”. Myös murre-ilmaisut käänsimme lähemmäs yleiskieltä tekstin luettavuuden vuoksi. Projektiryhmäläiset on numeroitu siinä järjestyksessä, kun heidän puheenvuoronsa tässä raportissa esiintyvät. Tutkijoiden käyttämät puheenvuorot on merkitty etunimen ensimmäisellä kirjaimella.

Nauhoituksen avulla meidän oli mahdollista jälkeensä tarkastella keskustelun etenemistä ja vuorovaikutuksen kulkua. Diskurssianalyttinen tarkastelu puheen tauotuksista ja äänen käytön vivahteista ei olisi edesauttanut tiiviillä aikataululla toteutettua kehittämistyötä emmekä siten nähneet sitä tässä hankkeessa olennaisena. Hankkeen päämäärä oli työstää kehittämistavoitteita eteenpäin konkretiaan toimijoiden käymän keskustelun konsensusena. Projektiryhmäläiset vitsailivat nauhurin olemassaolosta lähinnä ensimmäisellä kehittämistyöskentelykerralla, jonka jälkeen siihen totuttiin.

Esimerkki projektiryhmäläisten nauhoitusta koskevasta keskustelusta:

1: "...toi (nauhuri) on päällä niin ei saa sanoa."

M: "Ei tästä ketään henkilöidä, on mahdoton tunnistaa ääniä, et neiti X..."

2: "Paitsi mun. (naurua) Mä menin kertomaan yhden vitsin, joka varmaan on tuolla."

3: "Ei ollu päällä silloin."

2: "Hyvä."

3: "Mut voiko sen kertoa uudestaan?"

H: "Me voidaan sammuttaa tuo (nauhuri) myös välillä. Ei sen tarkoitus oo estää puhetta."

Nauhoitusten lisäksi jokaisella kerralla pyysimme kahta vapaaehtoista projektiryhmäläistä kirjoittamaan muistiota siten, että yksi henkilö kirjasi työskentelyn keskusteluineen ajallisesti työskentelykerran puoliväliin saakka ja toinen henkilö vastasi loppuosion kirjaamisesta. Muistiota ei kirjoitettu ryhmätöiden tekemisen aikana, ainoastaan yhteisesti käytyjen keskustelujen osalta. Kirjoitimme muistion jälkeenpäin puhtaaksi ja lähetimme sen luettavaksi projektiryhmäläisille. Näin esimerkiksi poissaolleet pystyivät seuraamaan työskentelyn etenemistä. Muistion laadinta toteutui ensimmäisellä ja toisella työskentelykerralla. Kolmannella kerralla vapaaehtoisia muistion laatijoita ei ollut. Kolmas kerta sisälsi pääosin ryhmätyöskentelyä, joten emme katsoneet tarpeelliseksi velvoittaa ketään laatimaan muistiota.

4.4.1 Ensimmäinen kokous – Nykytilan kartoitus & tavoitteet

Ensimmäisen kehittämistyöskentelykerran alkuun oli varattu aikaa läsnäolijoiden esittäytymiselle sekä hankkeen tavoitteiden ja käytännön järjestelyiden läpikäymiselle. Sekä projektiryhmän jäsenet että tutkijat kertoivat lyhyesti kokemuksiaan vanhustyöstä sekä kehittämistyöskentelyyn kohdistuvista odotuksistaan. Osallistujat suhtautuivat hankkeeseen positiivisen odottavaisina. Moni heistä oli etukäteen mieltänyt kuntoutustoiminnan lähinnä liikunnallisiin toimintoihin rajautuvaksi. Projektiryhmän ja tutkijoiden roolit sekä vastuunjako käytiin työskentelyn alussa läpi.

Kehittämistyöskentelyn käytännön asioiden selvittämisen jälkeen esittelimme projektiryhmälle niin valtakunnallista kuin paikallista taustaa hankkeen käynnistämiseksi. Kerroimme pääpiirteittäin valtakunnallisista Paras- ja Kaste-hankkeista, valmisteilla

olevasta vanhuslaista (kts 2.1) sekä Naantalın kaupungilta kuntaliitoksen yhteydessä nousseesta tarpeesta selkeyttää ikääntyneiden kuntoutustoimintaa (kts 1.). Korostimme tällöin, ettei valmista mallia kuntoutustoiminnalle ole etukäteen laadittu, vaan sen on tarkoitus syntyä yhteistoiminnallisesti työskentelyn edetessä.

Ensimmäisen kehittämistyöskentelykerran tavoitteena oli ikäihmisten kuntoutuspalveluiden nykytilan kartoittaminen sekä tavoitteiden asettaminen työskentelylle. Tarkoitus oli liikkua nykytilan keskustelun ympärillä, jonka kautta pyrittiin tunnistamaan yhteinen tarve kehittämistyölle, löytämään perustelut työskentelylle sekä määrittämään ne teemat ja tavoitteet, joihin työskentelyssä keskityttiin.

Hankkeen lähtökohtien ja aiherajausten jälkeen voitiin edetä enemmän keskustelua herättävään osioon, sähköisen kyselyn yhteenvetoon. Peiliaineistona työskentelyn käynnistämiseksi toimi kyselyn vastauksista laadittu yhteenveto, mihin projektiryhmäläisillä oli pääpiirteissään ollut jo ennalta mahdollisuus tutustua. Yhteenveto Naantalissa etenkin ikäihmisille järjestetyn toiminnan osalta herätti keskustelua, ihmettelyä, kyselystä saatujen vastausten tarkentumista, toimintojen samankaltaisuuden ja eroavuuksien vertailua sekä kehittämisehdotusten ja työskentelyn painopisteiden hahmottumista.

Naantalissa järjestetyn toiminnan osalta kyselyn yhteenvedossa tuli esiin, että toimintaa on runsaasti ja esimerkiksi retkiä järjestetään, mutta toimijat eivät aina ole tietoisia toistensa suunnitelmista ja se aiheuttaa turhaa päällekkäisyyttä toimintoihin. Päällekkäisyyksien vuoksi kehittämistarvetta nähtiin toimintojen selkeämmälle koordinoinnille. Ratkaisuna tiedonkululle projektiryhmä piti kyselyn vastauksissakin esille tulleen yhteisen oppaan laatimista, johon koottaisiin Naantalissa järjestettävä kaikille avoin toiminta.

Esimerkkejä projektiryhmän perusteluista yhteisen oppaan laatimiselle:

”Toivon, että palveluntuottajat/tarjoajat saataisiin koottua yksiin kansiin, josta toimintaa kaipaavan henkilön tai hänen hoitajansa/omaisensa on sitä helppo etsiä ja sieltä löytää tarpeeseensa sopivaa antia”

”Työntekijöille tietoutta, jotta he voivat ohjata asiakkaita ja heidän omaisiaan toivottujen palvelujen piiriin”

”Kaikki palvelut pitäisi olla koottuna 'yksiin kansiin' - sekä julkisen sektorin että järjestöjen yms. tarjoamat harraste- ja tukipalvelut. Tapahtumia ja palveluja on, mutta niitä on ikäihmisen vaikea hahmottaa. Ovat sen verran pirstaleisina ja tiedon haku on hankalaa”

Oppaan kokoamisen nähtiin helpottavan palveluohjausta ja parantavan ikäihmisten tiedon saamista. Oppaasta ehdotettiin laadittavaksi sekä sähköinen versio työntekijöille että paperinen asiakkaille jaettavaksi. Oppaan päivittämisestä ja siitä vastaavasta tahosta käytiin keskustelua jo työskentelyn tässä vaiheessa kuten myös mahdollisista jo olemassa olevista paikoista, joissa sitä voitaisiin jakaa.

Keskustelua käytiin myös atk-ohjauksesta, jota ikäihmisille ei kyselyn vastausten perusteella ollut tarjolla. Muun muassa palvelutalon tietokoneiden kerrottiin vanhentuneen käyttökelvottomiksi ja atk-ohjaus on ollut vapaaehtoisten seniorien varassa niin Aurinkosäätiöllä kuin Vanhusten Tuki ry:llä. Yhteisen keskustelun kautta kuitenkin selvisi, että Naantalissa löytyy tietokoneita internetin käyttömahdollisuudella mm. Aurinkosäätiöllä, yhteispalvelupisteiden, kirjastojen ja kahviloiden yhteydessä. Ohjausta niiden käyttöön voi saada työväenopiston kurssilta. Myös Rymättylän Eläkeläiset ovat järjestäneet rymättyläisille ikäihmisille atk-kurssitusta. Tulijoita projektiryhmäläisten kokemuksen mukaan atk-kursseille olisi.

Kyselyn vastauksista kävi ilmi, että yhteistyötä toiminnan järjestämisessä ja tilojen käytössä tehtiin eniten järjestöjen ja yhdistysten sekä seurakunnan kanssa. Lähes kaikista vastauksista tuli selvästi esiin yhteistyöhalukkuus ja tarve yhteistyöhön eri toimijoiden kesken yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. Myös kaupungin sivistys-, kulttuuri-, liikunta-, teknisen- ja rakennustoimen ammattitaitoa ja resursseja toivottiin saatavan ikäihmisten käyttöön.

Esimerkkejä projektiryhmän yhteistyötä koskevista näkemyksistä:

”Eri toimijoiden pitäisi tehdä yhteistyötä sen eteen, että tavoitteet ja toimintalinjat olisivat kaikilla samansuuntaiset. Näin saataisiin jatkumoa vaikka ikäihminen siirtyisikin paikasta toiseen.”

”Tarve kyllä tunnetaan, asia pitää avata yhteisen näkemyksen saavuttamiseksi.”

”Yhteistyömalli, jossa meidän toimijoiden on helppoa olla toisiimme yhteydessä ja kehittää palveluitamme tarpeiden mukaisesti. Lisäksi päällekkäisyyksiä voitaisiin poistaa ja yhteistyötä kehittää ’palvelupolun’ takaamiseksi.”

”Yhteistyöllä saadaan aikaiseksi monipuolisia liikuntapalveluja erilaisille kohderyhmille”

Kyselyn vastauksissa ikäihmisille järjestettävän liikunnan osalta tuli esiin tarve kehittää vastuunjakoja ja yhteistyötä. Muun muassa liikuntatilojen käytön ja eri tahojen järjestämien liikuntatoimintojen ajankohtien porrastamisen nähtiin onnistuvan nykyistä paremmin

jakamalla vastuuta sekä kehittämällä yhteistyötä. Ammattilaisten ohella vapaaehtoistyöntekijöiden työpanosta katsottiin voivan hyödyntää liikuntatoiminnoissa.

Esimerkkejä projektiryhmäläisten näkemyksistä ikäihmisten liikuntatoiminnoista:

”Liikuntatoimi ja kolmas sektori yhdessä järjestämään liikunnallisia palveluita terveille ikäihmisille.”

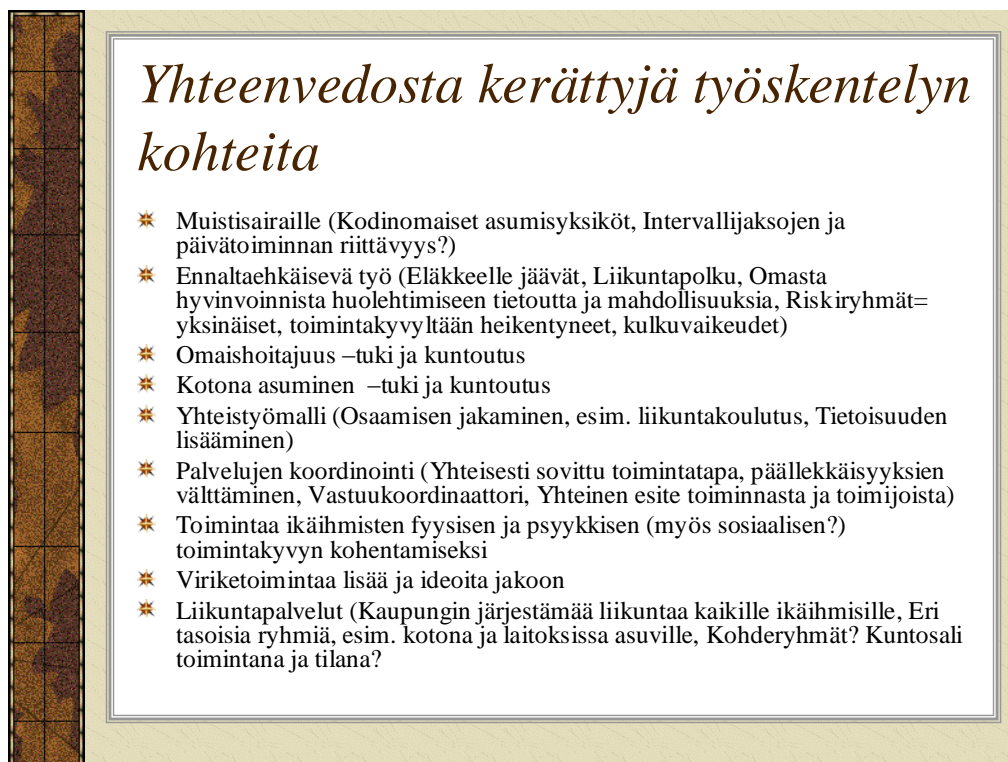
”Liikuntaa, tasapainoa ja perustoimintoja ylläpitävään toimintaan pitäisi saada ammatti-ihmisen ohjausta”

”Esim. liikuntapolku – eläkkeelle jäädessä ohjataan ja houkutellaan esim. liikuntatoimenryhmään tai kuntosaliharjoitteluun. Ikääntyessä ja palvelutarpeiden lisääntyessä liikuntaa jatketaan palvelutaloissa, vanhainkodeissa, ryhmäkodeissa, osastoilla. Eritasoisia ryhmiä riittävästi ja vastuukoordinoija toiminnalle, joka varmistaa että palvelut tarjotaan ja että niitä on erilaisille ryhmille riittävästi ja että toiminnalla on tavoitteet joita seurataan”

”Kaikenlaisen liikuntatoimen parempaa organisointia → Liikunta tärkeäksi osaksi hyvää hoitoa!”

Ikääntyneiden kuntoutustoiminta on laaja kokonaisuus, joten hankkeessa oli rajattava käsiteltäviä teemoja, jotta konkreettisia kehittämissuhteita saataisiin laadittua. Tavoitteiden asettamisessa hyödynnettiin kyselystä esiin nousseita kehittämistarpeita sekä projektiryhmäläisten ennakkotehtävissä kirjaamia odotuksia hankkeelle. Työskentelyn alussa esitellyn yhteenvedon perusteella määriteltiin kehittämistyöskentelyn tavoitteet. Eri toimijoiden yhdessä asettamat kehittämistyöskentelyn tavoitteet muodostivat näiden työskentelykertojen punaisen langan.

Projektiryhmäläiset työstivät tavoitteita pienryhmissä tai pareittain hyödyntäen tutkijoiden kokoamaa yhteenvedoa (Kuva 2.), johon oli listattu kyselystä ja ennakkotehtävästä nousseita kehittämissuhteita.



Kuva 2. Kyselyn ja ennakkotehtävän yhteenvedosta kootut kehittämisen kohteet.

Tarkoituksena oli, että ryhmät valitsevat listauksen pohjalta mielestään kolme tärkeintä teemaa, joita hankkeessa aletaan työstää. Lisäksi ryhmäläisillä oli mahdollisuus ehdottaa uusia teemoja sekä yhdistää useampia teemoja yhdeksi kokonaisuudeksi. Ryhmät esittelivät vuorotellen muille ryhmäläisille valitsemansa aiheet ja perustelivat valintojaan. Tutkijoista toinen kirjasi teemoja ja toinen veti keskustelua.

Ryhmätyöskentelyn lopputuloksena valittiin kolme tärkeimmiksi koettua eli eniten kannatusta saanutta teemaa kehittämishankkeen työskentelyn pääteemoiksi. Projektiryhmä oli yksimielinen kuntoutustoiminnan mallin kehittämisen tarpeellisuudesta ja näki siinä useita kehittämistä edellyttäviä tekijöitä, joten aiheen rajaaminen ei luonnollisestikaan ollut yksinkertaista. Tavoitteiden asettamisesta syntyikin runsaasti keskustelua.

Ensimmäinen ryhmä lähti liikkeelle kehittämisen tarpeista nostamalla esiin omaishoitajien tukemisen tärkeyden. He miettivät mahdollisuutta käyttää vapaaehtoistyöntekijöitä omaishoitajien asioinnin tai virkistäytymisen aikana.

4: ”Me aloitettiin tuosta omaishoitajien tukemisesta. Meitä oli kolme tässä ja mietittiin sitä, et heidän tukeminen ja henkisen hyvinvoinnin muistaminen ja myöskin sitten näiden hoidettavien tukeminen ja heidän kotonaan asumisen mahdollistaminen oli mielessä. Ja mietittiin, koska monella omaishoitajalla on ehkä kynnys jättää sitä omaa omaistaan tai viedä häntä jonnekin

muualle, että ite pääsis sitten näihin hengähdystauoille. Täs sitten tuli semmoinen vaihtoehto mieleen et jos pystyttäis tällaista vapaaehtoistoimintaa valjastamaan niihin tilanteisiin. Et saatais niitä vapaaehtoisia sinne kotiin siks aikaa, että omaiset pääsis omille asioille tai virkistäytymään.”

Ensimmäinen ryhmä pohti myös muita mahdollisuuksia omaishoitajien tukemiselle, kuten samanaikaisia retki- tai virikepäiviä omaishoitajille ja hoidettaville. Yhteistyön toimivuus eri toimijoiden välillä nähtiin tässä ryhmässä tärkeänä sekä omaishoitajien kannustaminen omasta jaksamisesta huolehtimiseen.

4: ”Sit mietittiin myöskin tällaisia retkipäiviä tai muuta viriketoimintaa, joita olisi sekä omaishoitajille että näille hoidettaville. Seurakunta järjestääkin vuosittain tällaisen yhden retken, mut oisko sitten muita vaihtoehtoja?”

3: ”Mulla tuli mieleen se kohta, että kotiin yhteistyötä kehittämällä. Esim. kun pidetään tätä omaishoitajaryhmää niin sä sanoitkin, et omille asioille, mut myös tää ryhmään pääseminen. Toi tiedostettiin se hankaluus (ryhmään pääsemiseksi), mut että puhuttiin myös siitäkin, et miten sais vaikutettua näihin omaishoitajiin, tähän asenteelliseen puoleen (kynnys jättää hoidettavaa)?”

Toinen ryhmä korosti ikäihmisten liikunnan merkitystä ja toivoi selkeämpää rajausta sen sekä erityisryhmien liikunnan välille. Yksittäisillä toimenpiteillä kuten ilmoittautumiskäytäntöä kehittämällä liikuntatoiminnasta nähtiin saatavan ikäihmisiä paremmin palvelevaa.

1: ”Mä otin ensimmäisenä tommoisen tärkeän asian puheeksi kun ikäihmisten liikunta ja erityisryhmien liikunta. Mä haluan, et siihen tulis selkee se, et mikä on ikäihmisten liikuntaa ja mikä on erityisryhmien liikuntaa. Eliikkä nyt kun kehitetään tätä toimintaa niin se selkiintyis siinä ja se ois sitä yhteistyötä. Että ei oo päällekkäistä toimintaa. Sillon kun on erotettu se ikäihmisten liikunta niin sitten pystyis kehittämään sitä erityisryhmien liikuntaa myös. Että se palvelis niitä keille se oikeesti kuuluu. Nythän se on ollut sillä tavalla 'vain nopeat elävät'. Että ne, jotka ensimmäisenä ehtii maanantaiaamuna kello yhdeksän palvelupisteeseen jonottamaan, niin pääsee vesijumppaan. Ja ne jotka on pyörätuolissa ja hitaita niin ne ei pääsekään sitten.”

Ryhmä näki tärkeänä kehittää monipuolista toimintaa ikäihmisille, muutakin kuin liikuntaa. Tärkeää toimintaa järjestettäessä on huomioida yksilöllisyys, kaikki eivät halua osallistua järjestettyyn toimintaan.

1: ”Sit olis kokonaisvaltaista ... Että se ei oo periaatteessa liikunta se ihmisen elämä vaan se on paljon muutakin. Ja sitten kuitenkin kunnioitettaisiin sitä ihmisten omaa valintaa, että kaikki ei halua lähteä johonkin massatapahtumaan, et ne haluaa omaa yksityisyyttä. Et se on heidän oma valinta. Sitä täytyy kunnioittaa. Jos halua olla kotona eikä halua lähteä jonnekin niin...”

5: ”Eikä syyllistetä sillä lailla, että mikset sinä, kyllä täytyy! Vaan se on hänen valinta.”

Toinen ryhmä nosti viimeisenä kehittämisen kohteenaan yhteistyön tarpeen palvelujen koordinoinnin osalta sekä toivoi erilaisia toimintoja järjestettäessä huomioitavan myös Naantalın saaristoalueet.

1: ”Sit meillä oli se palvelujen koordinointi, että selkeesti kuka tekee ja mitä tekee. Ja sitten oli se saariston huomioiminen.”

M: ”Oliko teillä tuohon palvelujen koordinointiin ihan, et kuka tekee mitäkkin vai et yks ihminen pitää langat käsissään? Vai miten?”

1: ”Mulla ainakin oli se ajatus, että jos mä oon menossa asiakkaan luo kotikäynnille niin hupsheijaa siellä voi ollakin toimintaterapeutti tai siellä voi olla kotipalvelusta samaan aikaan. Että siellä voi käydä samana päivänä kolmesta-neljästä paikkaa ihmisiä ja joinakin päivinä siellä ei käy ketään. Et ois vaikka siinä järkee, et sitä vähän jaettais, että tietäis kuka menee minäkin päivänä. Ja voi olla sama asiakin minkä takia menee. Joku semmonen yhteistyö pitää saada.”

5: ”Sit jos ja kun ruvetaan tekemään kuka vastaa mistäkin alueesta ja miten, että tuolle olis tarve. Koululla on sitä, tätä ja tuota ja joku Kultarantapuoli on sitten ilman. Tai Rymättylä tai Merimasku. Siis että järkevästi pyritään suunnittelemaan, että joka puolelle jotakin tasapuolisesti.”

...

2: ”Ehkä vois vielä yhden kysymyksen kysyä yhteisesti eli tää koordinoinnin tarve mikä on koettu ehdottoman tärkeeks. Kysymys on, millä tavalla järjestät koordinoinnin?... Mää vaan suosittelen et pohdittais myös sitä, että jos tehdään niin, et jotkut hoitaa ton osan, jotkut ton osan, jotkut ton osan, ettei se olis vaan liian massiivinen tehtävä ilman valtuuksia.”

Kolmas ryhmä oli keskustellut ennaltaehkäisevän työn merkityksestä. He pitivät myös muistisairaiden kuntoutusta tärkeänä ja toivoivat diagnoosin saaneen lisäksi myös läheisten saavan muistisairauksiin liittyvää ohjausta ja neuvontaa. Tämäkin ryhmä koki palvelujen koordinoinnin tärkeäksi kokonaisuuden toimivuuden kannalta.

6: ”Meillä nousi tuo ennaltaehkäisevä työ ensimmäiseksi, mitä oli noita valmiita aiheita. Eliikkä tämmönen tiedotus, motivointi, no esimerkiks eläkkeelle jääville. Mietittiin, miten käytännössä pystyis toteuttamaan, niin esimerkiks työterveyshuolto olis yks sellanen väylä, mistä sit sais sen tietopaketin eläkkeelle siirtyessä. Sitten toinen semmoinen, mikä koettiin tärkeeks, niin oli tää muistihäiriöisten kuntoutus. Eliikkä heti diagnoosin jälkeen sais omaishoitajalle ohjausta ja tietoa ja sitten tän diagnoosin saaneen ihmisen jonkunlaiseen päivätoimintaan tai intervallijaksolle. Aluks tietysti ihan päivätoiminnan piiriin ennen kuin se omahoitaja väsy. Ja sit se kolmas olis, et kyl tähän semmonen koordinoija tarvitaan tälle toiminnalle. ... Ei tää lähe elämään ilman, et on joku ketä sitä vie eteenpäin ja pitää sitä pakettia kasassa. Et jos me jokainen tahollamme koetetaan niin kyl se sieltä pikkuhiljaa rapisee taas matkan varrella. ... Ja kenelläkään ei riitä panokset nykyisessä työssä työn ohessa tehdä millään tämmöistä koordinoitityötä, et se on iso juttu.”

Ikäihmisten liikuntapalveluiden osalta kolmas ryhmä nosti esiin palveluiden tarpeen mukaisen kohdentamisen merkityksen.

2: ”Meillä oli täällä ikääntyvien liikuntapalvelut... Ja siihen liittyy siis liikuntapalvelut, kuntosalit ja muut liikuntatapahtumat. ... Pitäiskö meidän analysoida ne asiakkaat, et mitä tarpeita niillä on? Et onko meillä käsitystä siitä, kummonen tarve on esim. kuntosalin käyttöön? ... Minkälainen tarve on ja minkälainen kapasiteetti meillä on ja ohjata sitä sitten oikeelle ihmiselle. Ja sitä kynnystä pitää matalana niille, jotka tarvii sitä hommaa.”

Kolmannella ryhmällä muina tärkeinä kehittämisen kohteina nousivat kotona asumisen tukemisen ja ennaltaehkäisevän työn.

2: ”Sit toinen oli kotona asumisen tukeminen, joka siis tarkoitti, et sen tyyppistä apua, mitä sinne suuntaan tarvitaan. Ja yks asia on erilaisiin tilaisuuksiin osallistuminen. Et ihmisille informoidaan kuinka saada siihen viikkoon pari-kolme juttu niin ne kokee, et ens viikolla onkin kiva: silloin on tämä juttu ja mä menen käymään palvelutalossa tai sit mä menen kerhoon tai muuta vastaavaa. Se virkistää kotona olijoita, tämmöiset asiat. Puhumattakaan, et saa kavereitten kans jutella siellä. On tärkeetä et pidetään semmoinen listoilla. Ja sitten on ennaltaehkäisevä työ, mikä tossa tulikin jo. Henkisestä valmiudesta kohdata ikääntyminen pidettäisiin huolta, niin silloin myös kunto pysyy parempana.”

Ryhmiä esiteltyä tuotoksensa projektiryhmän keskustelu siirtyi vanhusten neuvolaan, joka nähtiin usean toimijan taholta hyvänä vaihtoehtona ikäihmisten palveluiden koordinoinnissa.

4: ”Mä ehdottaisin ohjausryhmälle, joka pitää tätä talouspuolta hanskassa, et olis tämmöinen niinkun Porissa toimii, tämmöinen vanhusneuvolatyyppinen -juttu, mitä täälläkin on puhuttu jo jonkun aikaa. Et olis semmoinen piste ihan konkreettisesti, vaikka terveyskeskuksen tiloissa taikka missä sitten, missä olis se ihminen siellä paikan päällä, tiettyinä päivinä tai vaikka joka arkipäivä tietyn ajan tai jotakin, et sinne pisteeseen vois mennä omainen taikka...”

2: ”Sit pitäis olla Rymättylä-päivä tai Merimasku-päivä tai nää kaikki...”

4: ”Niin nää kaikki. Mut et puhuttu ja puhuttu kans täällä kauan aikaa, mut se ei tuota tulosta.”

2: ”Me tehdään niin hyviä ehdotuksia, et me saadaan painetta. On pakko tehdä.”

6: ”Niin nimenomaan, nyt sinne ohjausryhmälle edelleen, et tämä on odotuksena.”

3: ”Pistä sinne vanhusneuvolan perään yks, kaks, kolme, neljä, viis, kuus numeroo” (eniten kannatusta saaneet kehittämistavoitteet numeroitu)

H kertoo aiemmin ohjausryhmässä kerrotun, että mielessä on, mutta että v. 2011 alkavat ennaltaehkäisevät kotikäynnit menivät viimeksi edelle sen vuoksi, että toimintakykyä pystytään paremmin arvioimaan ikäihmisen omassa ympäristössä, kotonaan.

1: ”Mut mä olen, kymmenen vuotta sitten, eikö ollut jo? Tän tyyppistä ollaan ehotettu, että esimerkiksi palvelutalossa olis joku työntekijä antamassa sitä tiettyinä viikonpäivinä.”

M: ”Aivan, siis tällaista palveluohjausta ja neuvontaa?”

1: ”Niin, mut aina joku ohittaa sen.”

Ryhmätyöskentelyn tuotosten ja niiden pohjalta käytyjen keskusteluiden perusteella kolmeksi tärkeimmäksi eniten kannatusta saaneeksi teemaksi nousivat ennaltaehkäisevä työ, palvelujen koordinointi ja ikäihmisten liikunta. Projektiryhmä korosti myös muistisairaiden kuntoutuksen tärkeyttä ja toivoi sen sisällyttämistä jonkun otsikon alle.

Eläytymismenetelmä

Ensimmäisen työskentelykerran päätteeksi annoimme projektiryhmälle ohjeistuksen seuraavaan tapaamiseen orientoivaa välitehtävää varten. Välitehtävänä ja samalla tutkimuksen tiedonhankintamenetelmänä käytimme eläytymismenetelmää (Eskola 1997; Eskola 2001). Tehtävän tavoitteena oli laatia innovatiivinen kirjoitelma Naantalın vanhuspalveluiden tilasta vuonna 2020. Projektiryhmäläiset kirjoittivat kehyskertomuksen avulla aiheesta mitä Naantalın ikäihmisten palveluissa on tapahtunut, kun kymmenen vuoden päästä siinä on joko onnistuttu tai epäonnistuttu. Tilanteeseen eläytymiselle ja siitä kirjoittamiselle tulee olla riittävästi aikaa, joten katsoimme kehyskertomuksen sopivan hyvin välitehtäväksi.

Tehtävällä pyrimme kartoittamaan ryhmäläisten näkemyksiä kehittämistä edellyttävistä asioista. Pyysimme kuutta ryhmäläistä kirjoittamaan positiivisen ja viittä negatiivisen kirjoitelman. Ryhmäläisten jaon teimme osallistujien nimilistan perusteella.

Välitehtävän ohjeistus:

On vuosi 2020. Naantali on noussut koko valtakunnan tasolla julkisuuteen ikääntyneiden kuntoutuspalveluiden ansiosta. Yhteistyö eri toimijoiden kesken toimii ja ikääntyneiden kuntoutuksen kokonaisuus on selkeä niin asiakkaille kuin toimijoillekin. Käytä mielikuvitustasi ja kirjoita lyhyt tarina (max 1 A4) miten tähän tilanteeseen on päädytty.

On vuosi 2020. Naantali on noussut koko valtakunnan tasolla julkisuuteen ikääntyneiden kuntoutuspalveluiden ansiosta. Yhteistyötä eri toimijoiden välillä ei juuri ole ja kuntoutuksen kokonaisuus on vaikeasti hahmotettavissa niin asiakkaille kuin toimijoillekin. Käytä mielikuvitustasi ja kirjoita lyhyt (max 1 A4) miten tähän tilanteeseen on päädytty.

Valtonen (2005, 238) näkee eläytymismenetelmän olevan myös tapa tuottaa puhetta ryhmässä, jolloin kehyskertomuksen teema toimii keskustelussa haavekuvien, pelkojen ja mahdollisuuksien herättäjänä. Välitehtävän tärkeimpänä tarkoituksena oli saada ryhmäläisten mielikuvitus vapautumaan, innovatiivisuudelle jalansijaa ja siten valmentaa projektiryhmäläiset toiseen kehittämistyöskentelykertaan.

Kehyskertomuksen avulla kirjoittaja kuvaa Eskolan (2001) mukaan tapahtumien kulkua mielikuvituksensa avulla, joten tarinat ovat mahdollisia kuvauksia tapahtumista ja asioiden

merkityksistä. Keskeistä oli selvittää, mikä kirjoitetuissa tarinoissa muuttui, millaista ajattelun logiikkaa projektiryhmäläiset käyttivät kuvitelluissa kertomuksissaan ja mikä oli heidän käsityksensä kehitettävästä asiasta. (Eskola 2001, 70-72;78.)

Menetelmässä olennaista on kehyskertomuksen variointi, kuten tässäkin tehtävänantona oli kaksi lopputulokseltaan erilaista Naantalın kaupungin ikäihmisten palvelujärjestelmää. Projektiryhmäläisten toivottiin palauttavan kirjoitelman tutkijoille viikon kuluessa. Kuudesta positiivisesta kirjoitelmasta palautettiin viisi. Negatiivisesta näkökulmasta kirjoittaminen saattoi olla haastavampaa, koska viidestä tehtävänannosta huolimatta vain yksi palautettiin. Kehyskertomuksen avulla tuotettujen tarinoiden sisällöistä poimittiin tutkijoiden toimesta yhteneväisyydet ja eroavaisuudet. Niistä koostetun yhteenvedon kävimme yhdessä projektiryhmän kanssa läpi toisen työskentelykerran alussa.

4.4.2 Toinen kokous – Uuden mallin hahmottelu

Toisen kehittämistyöskentelykerran aikana hahmoteltiin työskentelylle asetettujen tavoitteiden osalta uutta ikääntyneiden kuntoutustoiminnan mallia Naantaliin. Tätä lähestyttiin välitehtävänä toteutettua eläytymismenetelmää läpikäyden ja arvioiden, mitä osia syntyneistä kertomuksista olisi mahdollista toteuttaa. Esittelimme muissa kunnissa käytössä olevia erilaisia ikäihmisten palvelukokonaisuuksien toimintamalleja. Edellisellä kerralla asetettuja tavoitteita työstettiin vaihtuvissa ryhmissä eteenpäin Learning Cafe-menetelmän avulla.

Eläytymismenetelmän pohjalta laaditut kirjoitelmat käytiin kootusti läpi toisen työskentelykerran aluksi. Keskeisinä onnistumisen / epäonnistumisen tekijöinä mainittiin yhteistyön sujuvuus / sujumattomuus eri toimijoiden kesken sekä selkeän toimintamallin tarpeellisuus asiakkaiden ohjaukseen. Näiden avulla toiminta kertomuksissa saatiin sujuvaksi ilman suuria taloudellisia panostuksia. Myös vanhusten neuvola oli mainittu useassa tarinassa, kuten myös sähköinen tai painettu opas ikäihmisille tarjolla olevista palveluista palveluohjausta parantamaan. Tarinoiden läpikäyminen herätti projektiryhmän keskuudessa pohdintoja ikääntyneistä palveluiden käyttäjinä; aina ei tarvitsisi ajatella ikääntyneitä passiivisina ja yhteiskunnalle kalliina.

2: "...jos mennään kulttuurihommiin tai lähdetään retkelle, aina ne on just ne maksukykyiset eläkeläiset, jotka sitä hommaa tosiasiallisesti pyörittää... Saatais tähän semmonen positiivinen vire siitä, että ne ihan oikeesti maksaa itse itsensä. Eikä niin, et kaikki muut joutuu maksaa niiden kulut. Ootekste ihan eri mieltä?"

7: "Se on varmaan kans kun on tilastoja siitä, et kun ihminen tulee vasta siel ihan loppuvaiheessa monta kertaa kalliiks yhteiskunnalle, ku on jotain tehohoitoja tai hoitoja, mut siinä ei varmaan tosiaan ajatella, et siinä voi olla monta kymmentä vuotta sitä ennen, kun ihminen on mukana vaikka missä toiminnassa ja tosiaan maksaa ittensä. Leimaakse vaan se loppuaika jotenkin sitä?"

2: "Jos tämä projekti menis myöskin sille osa-alueelle ... Tää saattaa olla vähän vaikea niputtaa tähän hommaan, mut mä aattelin vaan ärsyttääkseni vähän, ettei aina sanota et se on yks harmi, et kun ne tulee niin pirusti maksamaan. Ja se pitäis kuitenkin kääntää just toisinpäin."

8: "Siinäähän tää liikuntaprojekti just on, et ihmiset pysyy terveinä ja toimintakykyisinä ja et se jää hyvin lyhyeks se loppuaika, millon on suuret kulut."

Keskustelua käytiin myös tarinoissa esiin nousseesta työnjaon merkityksestä. Asiakkaiden ohjaaminen selkiytyisi, kun työntekijöillä itsellään olisi tietoa kuka vastaa mistäkin toiminnoista ja millaista toimintaa esimerkiksi kolmannen sektorin toimijat toteuttavat.

2 "...jos projektin tuloksena tulis selkeempi kuva, että siinä olis sitten helpompi toimii, kun tietää, et kaikki odottaa multa tätä tai meiltä, mun ryhmältä tätä."

4 "Ja se jatkokuntoutussuunnitelma, mikä toivon mukaan jossain vaiheessa laadittais ihan paperillekin, vois sisältää näitä kolmannen sektorin palveluita. Kun niistä tiedettäis niin niitä vois esimerkiksi osastolta kotiutumisasiheessa jo suunnitella, et jatkossa sit käyt vaikka täällä kerran viikossa, et se ylläpitää sitä fyysistä kunto. Et ei välttämättä tarvii olla esimerkiks fysioterapia vaan se voi olla jotain muuta."

Toimivia malleja

Olimme koonneet projektiryhmälle esiteltäväksi esimerkkejä muualla käytössä olevista ikääntyneiden kuntoutuksen toimintamalleista. Esittelyyn oli koottu Naantalın kehittämishankkeen kannalta mielenkiintoisia malleja tarkoituksena herättää projektiryhmäläisille uusia ideoita kuntoutustoiminnan kehittämisen mahdollisuuksista.

Kouvolan kuntaliitos

Kouvolan seudulla yhdistyi vuoden 2009 alussa kuusi kuntaa. Kuntaliitoksen myötä palvelurakenne oli yhtenäistettävä ja laadittava uuden Kouvolan alueelle uusi järkevä ja toimiva kotihoito- ja vanhuspalveluiden malli. Yhteistä Naantalın kanssa on toimintakäytäntöjen selkeyttäminen ja yhtenäistäminen asiakkaan parhaaksi. (Kiiski 2010.)

lääkäiden kuntoutusneuvola

lääkäiden kuntoutusneuvolan toimintamalli kehitettiin Kuntoutuksen edistämisyhdistyksen (KEY) vuosina 2000-2007 toimineessa kaksivaiheisessa hankkeessa, joista ensimmäisessä malli kehitettiin ja seuraavassa sitä jäsennettiin ja tuotteistettiin.

Kuntoutusneuvolan tavoitteena on löytää keinoja ja toimintatapoja edistää ja säilyttää iäkkäiden toimintakykyä. Kuntoutusneuvolan toimintamalli toteutuu parhaimmillaan kunnan terveys-, sosiaali- ja liikuntatoimen sekä paikallisten kolmannen sektorin toimijoiden verkoston yhteistyönä. (Kuntoutuksen edistämisyhdistys 2010.)

Lupaava kotihoito- hankkeen toimintamallit

Olimme valikoineet projektiryhmälle esiteltäviksi kolme toimintamallia Helsingin kaupungin terveyskeskuksen ja Helsingin yliopiston yhteisesti toteuttaman Lupaava kotihoito-hankkeen tuotoksista. Mallit on koottu Lupaava kotihoito – uusia toimintamalleja vanhustyöhön –teokseen, joka on myös hankkeen loppuraportti.

Ensimmäisenä esitelty malli on kehitetty peruspalvelujen rikastamiseen ja sen keskeisenä toimintona oli pitkäaikaistyöttömien osallistuminen kotihoidon avustaviin työtehtäviin, kuten kaupassa käyntiin, ruokailussa avustamiseen sekä asioinneille saattamiseen. Työttömien mukana olon (kotihoiton koulutetun henkilökunnan lisäksi) tavoitteena oli ehkäistä vanhusten syrjäytymistä. Työttömien työpanosta käytettäessä vanhuksille kyettiin tarjoamaan palveluita, joita kotihoiton normaaleilla resursseilla ei ole mahdollista järjestää. Malli herätti projektiryhmässä ennakkoluuloja toimivuudesta, kun pitkäaikaistyöttömillä on usein elämänhallinnan vaikeuksia itsellään.

Lupaava kotihoito-hankkeessa on kehitetty malli myös ikääntyneiden toiminta- ja liikkumiskyvyn tukemiseen. Ikääntyneiden päivittäistä arkiliikuntaa tuettiin liikkumissopimusten avulla, fysioterapeuttien kouluttamien kotihoiton työntekijöiden ohjaamana. Sopimuksen sisältönä saattoi oli esimerkiksi se, että ruokailtaessa siirrytään aina pöydän ääreen. Toiminta- ja liikkumiskyvyn tukemiseen kehitetty malli herätti projektiryhmäläisissä runsaasti keskustelua ja todettiin, että Naantalissa on toimittu samalla tavoin: fysioterapeutti on kouluttanut kotihoiton henkilökuntaa ohjaamaan tuolijumppaa, mutta toiminta on kuihtunut kiireessä ja ajan puutteessa kotihoiton osalta.

7: ”En tiedä olisiko teillä viimeks juttuu, mut tommonen on tavallaan jo toteutunu täällä meillä Naantalissa. Meillä on yks fysioterapeutti tai itse asiassa kaksikin kouluttanut kotihoiton henkilökuntaa. ... Niin, myös laitosten.”

9: ”Niin ... laitettiin siellä semmonen ryhmä kasaan ja se toimi jouluun asti, jonka jälkeen tuli pyhät, jonka jälkeen jatkui kiire, jonka jälkeen se (tuolijumpparyhmä) on ollu varmaan pari kertaa tänä keväänä. Et siel on ollut kotihoiton asiakkaat, semmoset, et ollaan osa haettukin kotoa.”

...

9: ”Niin, ja sitten kun muutama kerta jää väliin. Et meillä oli ensin aina torstaisin, mut kun muutama kerta jäi väliin, niin sit rupes tuleen töitä ja sit se vaan niin kun – se vaan niin kun jäi.”

H: ”Eikä ikäihmiskään osaa sitten odottaa sitä?”

9: ”Ne jäi silloin kaipaamaan, mut nyt ne ei oo keväällä enää. Ja sit kun me tos keväällä pidettiin maaliskuussa eka kerta niin: ’Aijaa, vieläks tätä toimintaa on?’”

Lupaava kotihoito-hankkeesta esiteltiin kolmantena mallina muistiasiakkaan hoitopolku, jossa ideana on selkeästi sovittu työnjako ja ohjaus eteenpäin. Työvälineeksi on kehitetty muistiasiakkaan hoitopolku –kaavio, jonka avulla arvioidaan muistiasiakkaan asema hoitopolulla ja suunnitellaan hoidon seuraavat askeleet. Osa kotihoidon työntekijöistä on koulutettu muistikoordinaattoreiksi ja he toimivat kotihoidon tiimien tukena muistisairaiden asiakkaiden kohdalla sekä kouluttavat uusia työntekijöitä. (Engeström, Niemelä, Nummijoki & Nyman, 2009.)

Virtu-hanke

Tutkijat esittelivät myös Turun ammattikorkeakoulun hallinnoiman Virtu-hankkeen, jonka tavoitteena on luoda Suomen, Ahvenanmaan ja Viron saaristoalueille virtuaaliseen teknologiaan perustuva sosiaali- ja terveystalouden toimintamalli. Hankkeessa ovat Turun ammattikorkeakoulun lisäksi Yrkeshögskolan Novia, Laurea-ammattikorkeakoulu sekä saaristokuntia Suomen ja Viron alueilta, mukaan lukien Naantali. Virtu-hanke herätti projektiryhmäläisten kesken keskustelua siitä, onko tekniikalla tarkoitus korvata ihmisiä ja esiin nostettiin huoli vuorovaikutuksen katoamisesta. Virtu-hankkeen tavoitteena ei kuitenkaan ole korvata olemassa olevia toimintoja, vaan täydentää ja tehostaa niitä. Projektiryhmä näki virtuaalisen teknologian käytössä myös positiivisia puolia mm. suhteessa ikäihmisten keskinäiseen kanssakäymiseen vastaanottimen välityksellä. (Turun ammattikorkeakoulu 2010.)

Esimerkki virtuaaliteknologian herättämästä keskustelusta:

3: ”Se on hyvä silloin kun on lähtökohtana se, että ei korvata olemassa olevaa. Mutta että näillä korvaamaan sitä elävää ihmistä, joka sinne menee, sit se ei oookkaan enää hyvä.”

M kertoo, ettei hankkeen tarkoitus ole korvata olemassa olevia palveluita.

10: ”Mä kai oon kans jossain telkkarissa nähnyt, jossain Akuutissa tai...Nehän täytyy olla itse asiassa aika hyväkuntoisia tämmöisten ihmisten, kenelle tämmöisiä tehdään. Et eihän dementikoilla...niin nää ei niin ku toimisi. Täytyy olla kuitenkin sillä tavalla aika, et pystyy käyttämään tällaisia vehkeitä.”

4: ”Mut sekin oli mielenkiintoista, kun oli osallistujia ympäri Suomea, niin hehän solmi uusia ystävyssuhteita sit näihin, et siitä tuli kuitenkin aika läheistä kanssa käymistä, koska nähtiin se toinen siin ihan, kuin hän ois ollu lähellä.”

M perusteleo hyötyjä esim. saarella asuvien ikäihmisten kohdalla.

4: ”Et kyllä se sitä sosiaalisuutta lisää.”

1: ”Tulkkipalvelussahan on käytetty jo vuosia tätä.”

3: ”Niin mikäs se on ... sähköpostin rinnalla tämmönen, et sä voit kattoo, siis jos molemmilla on päätelaite kotona niin... Skype, niin just joo.”

10: ”Eiks tää nyt oo vähän saman olonen?”

4: ”Tässähän sai sit, et sen ihmisen kasvot, kenelle sä puhuit, jos oli ryhmäkeskustelu, niin se tuli suurena siihen ja ne muut näky koko ajan siel pienenä. Et tavallaan sä tiesit, et ketä oli sinne linkittynyt, et se koko ryhmä näky siinä ja aina se ketä puhu niin sit se näky vähä suurempana. ...semmosta päällekkäistä puhumista ei varmaan tullut niin paljon, koska jokainen tiesi sen ja oppi siihen, et aina täytyy yks puhuu kerrallaan. ... Ja amk järjesti kaikenlaisii tunteja, et jotain esityksiäkin ja tietokilpailuja ja kaikkee muuta mielenkiintoista.”

3: ”Joo, no toi oli aika hyvä kuulla. ... ”

4: ”Niin, sitten kun sen ite näkee livenä, miten se toimii, niin sit hoksaa sen, et se on ihan oikeesti hyvä juttu.”

Learning cafe

Tarinoiden läpikäynnin ja toimintamallien esittelyn jälkeen keskityttiin työskentelyssä hankkeen tavoitteisiin. Olimme valinneet menetelmäksi Learning cafe:n tavoitteena hyödyntää projektiryhmän asiantuntemusta ja saada kaikkien ääni kuuluville mahdollisimman monipuolisesti. Learning cafe -työskentelyssä paneuduttiin syvällisemmin ensimmäisellä kehittämistyöskentelykerralla valittuihin kolmeen teemaan: palvelujen koordinointi, ikäihmisten liikunta sekä ennaltaehkäisevä työ.

Teemat kirjattiin suurille papereille ja osallistujat jaettiin kolmeen kolmen henkilön ryhmään. Ryhmät kiersivät jokaisen teeman kirjaten ajatuksiaan mihin kokonaisuuksiin kyseinen aihe liittyy Naantalın toimintaympäristössä. Jokaisessa ryhmässä sovittiin vaihtuva ”emäntä”, joka jäi paikalleen muiden siirtyessä seuraavan teeman äärelle. Myös emännät kävivät kaikki teemat läpi. Menetelmän mukaisesti emännän tehtävänä oli kertoa uusille ryhmäläisille siihen saakka aiheen ympärillä käyty keskustelu ja siten vauhdittaa keskustelua etenemään. Emäntä teki käydyistä keskustelusta muistiinpanoja ja laati yhteenvedon. Learning cafen tuotokset purettiin ryhmä kerrallaan siten, että viimeksi

kyseistä teemaa työstänyt ryhmä esitteli tuotoksen muille. Ryhmän esittelemää teemaa täydennettiin yhteisen keskustelun kautta.

Palvelujen koordinoinnin parissa viimeisenä työskennellyt ryhmä korosti yhteenvedossaan, että vastuu koordinoinnista on osoitettava selkeästi jollekin tietylle taholle (Kuva 3.). Vaihtoehtona ryhmä esitteli yhteistoimintaryhmän roolin kehittämistä siten, että sen toimintaa selkiytettäisiin ja mukana olisi edustus myös Naantalin saaristoalueilta. Palvelujen koordinointi –ryhmä esitteli tiedon kulkemisen tueksi sähköisenä ja painettuna versiona ilmestyvän opaskirjan, johon on koottu ikäihmisille suunnatut palvelut. Tiedon tulisi kulkea nykyistä paremmin eri toimijoiden lisäksi myös kaupungin työntekijöiden välillä.

Tiedon jakamisessa tärkeänä kanavana kaupungin työntekijät olivat kokeneet Pegasos-tietojärjestelmän käytön. Tämän järjestelmän käyttöä toivottiin tehostettavan edelleen, myös sosiaalipalvelujen puolelta tehtävien, esim. ennaltaehkäisevien kotikäyntien osalta. Kirjaamisen avulla tieto toimii asiakkaan parhaaksi viimeistään siinä vaiheessa, kun hän siirtyy palvelujen piiriin.

7: "... ja sit onkin (osastolle siirtyneen potilaan kohdalla ollut hyötyä fysioterapeutin Pegasokseen kirjaamista kotikäynneistä) löytynyt jotain sieltä hänen tekstistään, kuten alkoholiongelmaa tai jotain tämmöistä mikä ei oo tullu, et mikä tavallaan on selittänyt. Elikkä ollu meille sit hyvinkin informatiivista tietoa, tavallaan niistä kotioloista ... Tietty monenkin kohdalla ne vanhentuu nää tiedot kans aika nopeesti, mut et on kyl ollu sit taas hyötty ... tavallaan poikinut sinne jatkoinkin hyötty."

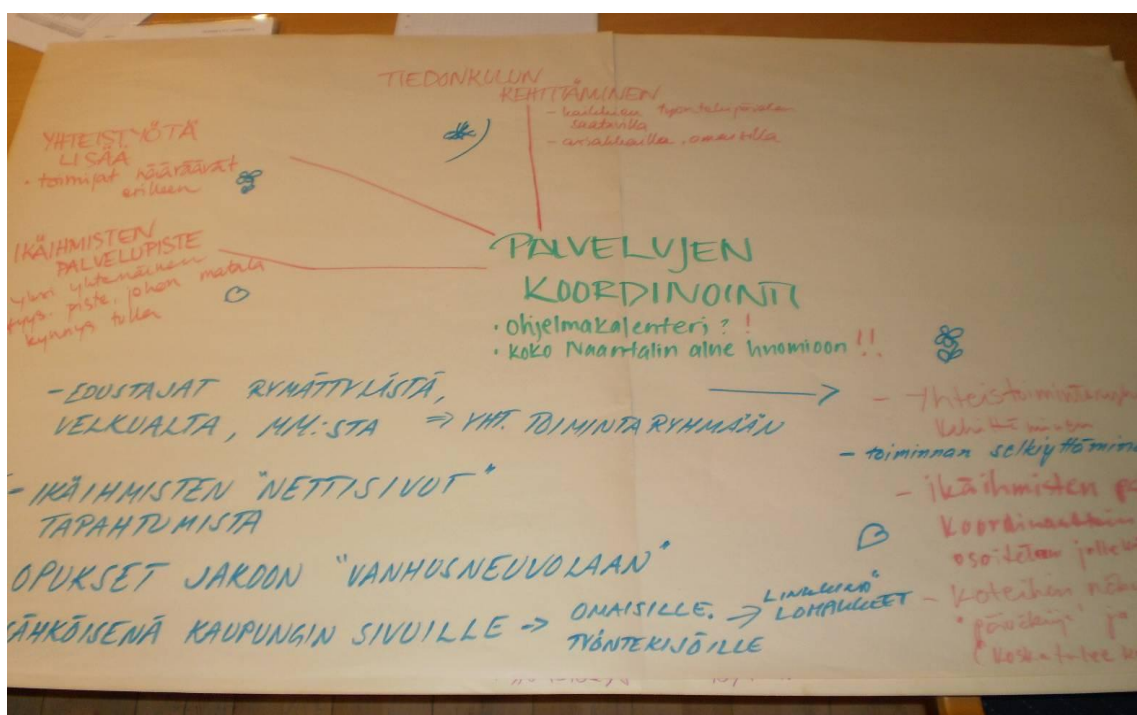
11: "Meille päivätoimintaan siitä oli hirvee apu, kun me ei mistään muualta saatu niin hyvää tietoa ihmisen taustasta. Et on tehty toimintakykytestiä ja voi tehdä näitä tuoilta ylösnousuja kymmenen ihan kevyesti. Et sielt tulee älyttömän tärkeitä..."

7: "Elikkä ne on ihan Pegasos-terveystietojärjestelmässä, hän on ne sinne tallentanut. Ne on siellä tavallaan kaikkien luettavissa, et kuka vaan Pegasosta käyttää, lääkärit tai terkkarit tai ... Täytyykin hänelle (ft:lle) sanoo, kun hän tekee yksinäistä työtä, että siitä on ollu ihan, oltu tyytyväisiä."

11: "Toivottavasti jatkuu."

7: "Pitäis varmaan. Ja sit tosiaan nää ennaltaehkäisevät kotikäynnit, sit kun on tulossa."

Tiedonkulkua ja osaltaan myös palvelujen koordinointia parantaisi myös kotihoidon asiakkaille suunnattu lukujärjestys, johon merkittäisiin kotihoidon lisäksi muut asiakkaan luona vierailevat toimijat. Vaihtoehdoksi vanhusneuvolalle ryhmä esitteli palvelupisteen, mistä ikäihmiset läheisineen saisivat kootusti tietoa tarjolla olevista palveluista. Toiminnassa hyödynnettäisiin jo olemassa olevia palvelupisteitä.



Kuva 3. Palvelujen koordinointi –ryhmätyön tulos.

Ennaltaehkäisevän työn tuloksina (Kuva 4.) ehdotettiin toiminnan kohdentamista eläkkeelle jääviin, muistihäiriöisten kuntoutuksen kehittämiseen sekä omaishoitajien tukemiseen. Eläkkeelle jäävien tavoittamisen suunniteltiin toteutuvan muun muassa työterveyshuollon, terveyskeskuksen, infolehden, seurakunnan, Kelan sekä kaupungin tiedotuslehden Nastan avulla. Koko ikäluokan tavoittaminen koettiin haasteelliseksi. Yhtenä vaihtoehtona pohdittiin tiedottamista seurakunnalta lähtevän postin mukana. Ryhmässä käydyn keskustelun kautta tuli myös monelle uutena tietona, että seurakunnat eivät ole yhdistyneet kuntaliitoksen myötä.

7: "...seurakunta laittaa kaikille 60-vuotta ja 65-vuotta täyttäneille (syntymäpäiväkutsut postissa) ... me laitettiin siihen, et samalla vois muut toimijat laittaa oman infon siihen pakettiin tiedoks, koska heillä lähtee säännöllisesti."

9: "Naantalina seurakuntaan. Ei tonne Rymättylään, ei mee Merimaskuun."

7: "Mut sitten pitäis laittaa Rymättyläänkin."

1: "Niin, sehän oli niille, jotka kuuluu kirkkoon, niin niille kaikille. Hän (srk:n edustaja) sanoi, et 90 % kuuluu kirkkoon."

7: "Niin, sit on tietty noita muita (kanavia tavoittaa ikäihmiset). Mutta se kyllä aika laajalti kattais toi seurakunnan..."

Muistisairauksien kuntoutustoiminnan kehittämiseen mm. palveluohjauksen ja omaishoitajien tukemisen osalta ehdotettiin muistikoordinaattorin palkkaamista. Muistisairauksien diagnosointia pidettiin Naantalissa toimivana, mutta kuntoutussuunnitelmien laadintaan - sisältäen yhtenä muistikuntoutuksen keinona esimerkiksi muistisairaille kohdennettua päivätoimintaa - olisi panostettava nykyistä enemmän.

8: "...sit tää, et ois muistikoordinaattori. Muistikoordinaattorin palkkaaminen, et hänellä ois hanskassa kaikki nää, mitä muistisairas tarvitsee: ne tiedot ja osaa ohjata palveluntuottajien piiriin ja samalla tukee omaishoitajia."

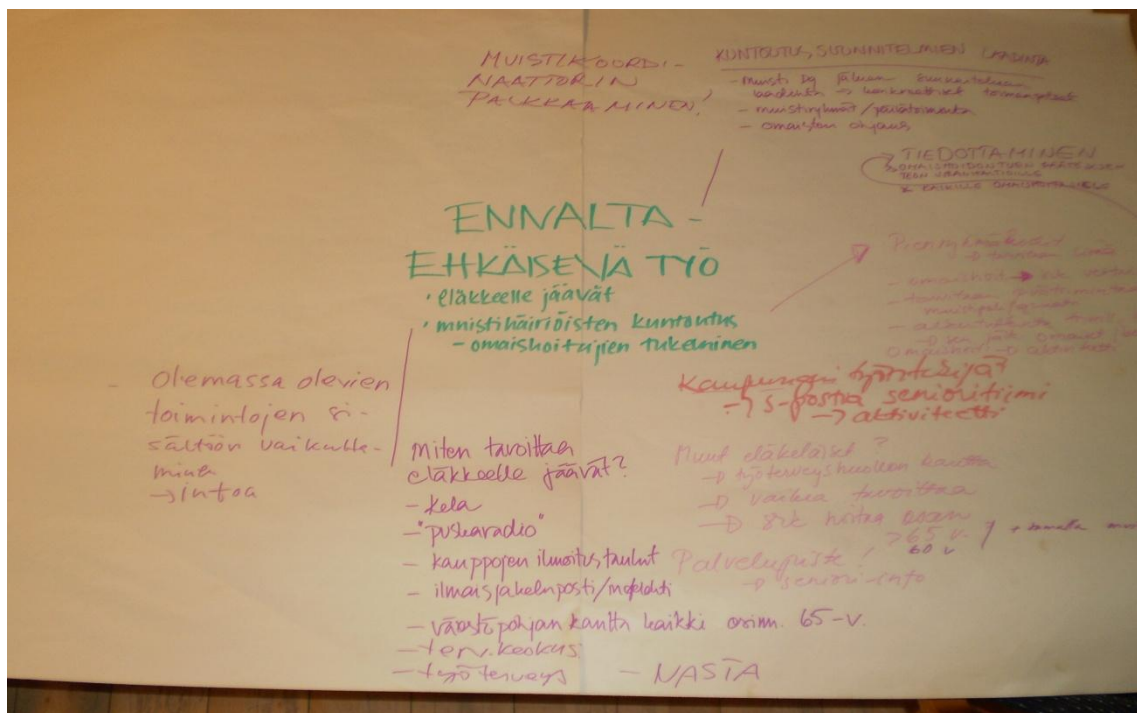
...

4: "...muistikoordinaattori, mut et jos tarvii näil vanhoilla tulla toimeen, et ei oo rahaa palkata uutta, niin onhan meillä geriatri, joka tekee sen diagnoosin. Meillä on muistihoidajat, jotka tekee ne muistitestaukset ja periaatteessa sit, jos joku terveydenhoitaja pystyis sitä omaisten ohjausta antaa ja ohjaamaan vertaistukiryhmiin esimerkiks ja mä omalta osaltani voisin ajatella tämmösten muistiryhmien perustamista. Plus sit jos päivätoiminnassa ois vielä erikseen muistisairaille joku oma päivänsä."

...

4: "Koska muistisairaillekin tarvii olla eritasoisia ryhmiä: ne, jotka on just saaneet diagnoosin ja ne joilla se on jo edennyt. Ei voi laittaa samaan ryhmään kuitenkaan."

10: "Ja sitä me puhuttiin, et siis aika hyvin meillä tehdään nää kaikki alkututkimukset: muistitestit, Ceradit, tutkitaan, kuvataan päät, tehdään kaikki nämä ja alotetaan lääkitys, mut sit sen jälkeen se jää niin kun omaisten hartioille tavallaan. Et sit ei oo mitään semmosta, kuka sit... Paitsi oma lääkäri sitten, jos siellä käyvät, mut et tavallaan just sen takia tätä muistipoliklinikkaa ... tätä jatkuvuutta sit sinne."



Kuva 4. Ennaltaehkäisevä työ –ryhmätyön tulos.

Ikäihmisten liikunta –teemassa (Kuva 5.) nähtiin positiivisena jo olemassa oleva liikuntamahdollisuuksien runsas tarjonta sekä fysioterapeutin toteuttama vertaisohjaajien eli ikäihmisten parissa työskentelevien ammattilaisten kouluttaminen liikuntatuokioiden ohjaukseen. Työnjaon selkiyttämisen sekä liikuntatoiminnan koordinoinnin lisäksi tila- ja henkilöstöressurssien nykyistä parempi kohdentaminen nähtiin ensiarvoisen tärkeinä kehittämistoimenpiteinä liikuntatoiminnoissa. Keskustelussa nousi esiin ikäihmisille suunnitellun ja nykyisiä tiloja isomman kuntosalin tarpeellisuus.

6: ” ... Sit oli tää palvelujen porrastaminen semmonen toinen isompi juttu. Et meillä on ikäihmisten liikuntaa ja tarjontaa olemassa monessa muodossa ja monella tapaa, mut se just, et miten se sit tavoittaa oikeet ihmiset oikees paikkaa, oikeeseen aikaan? On fysioterapia, erityisliikunta, liikuntatoimi. Ja sit on olemassa jo vertaisohjaajien kouluttamista... Mut miten niitten vaan sit koordinointi? ... Eri järjestöt ja yhdistyksetkin tarjoo tällä hetkellä Naantalissa vaikka mitä: on vesijumppia monelle eri ryhmälle ja erilaisia jumpparyhmiä, mut se tilaongelma vaan on aina joka paikassa. Niitten niin kun se ajoitus.”

7: ”Niin just, me ollaan vähän tohon vastaan, et liikuntatarjontaa on nyt tosi paljon. Me kyllä haaveillaan edelleenkin vanhusten kuntosalista, oikein monipuolisesta, mikä tonne vanhainkodin puolelle saatais, koska semmonen kyllä puuttuu. Raisiossa on siellä Hulvela-(palvelu)talossa, siellä on vuosittain semmonen seitsemän tuhatta käyntii, niin voitte kuvitella. Ei meidän missään oo, päästään muutamiin satoihin. Se on tällä hetkellä semmonen liikuntamuoto, mikä myös menee ikäihmisille. Niin kyllä siitä (kuntosalista) on ihan todella tarvetta.”

...

7: ”Just on se tarkoitus, et se (kuntosali) palvelis myös kotona asuvia ja laitosten, suuri haave.”

1: "Niin, et siel olis näitä ohjattuja vuoroja ja sit olis näitä itsenäisiä vuoroja."

...

1: "Ei sinne (Aurinkosäätiön kuntosalille) mahdu mun ryhmät."

6: "Niin se on just."

1: "Mä sanoin, et se on niin kuin postimerkki. Siinä meidän kuntosaliryhmässä käy kolmekymmentä kerralla, niin ei niitä kovin pieneen tilaan saa."

Kehittämisen prosessin aikana keskustelua kirvoitti ikäihmisille järjestettävän toiminnan erityispiirteet. Sopivien tilojen löytämisen ja kuljetusten lisäksi toiminnan järjestämisen kannalta on huomioitavaa, että toimintaan osallistutaan pääasiassa päiväsaikaan. Useat toimijat olivat havainneet, etteivät ikäihmiset harrasta ilta-aikaan, vaikka välillä sitä voidaan toivoakin.

1: "Niin ja se (Maijamäen kuntosali) on koulujen käytössä päiväsaikaan. Iltaisin se on urheiluseuroille ja sit se on yksityisille, mut sitten tämä vanhusväestökin, niin ei ne lähe illalla."

...

2: "Ei ikääntyvät halua ainakaan pois kotoa lähteä pimeän aikaan. Ne ei uskalla lähteä, eikä ne halua lähteä."

3: "Eikä se oo suositeltavaakaan."

2: "Sen takia vois sanoo, et jos me käytettäis sitä iltaa, niin valitettavasti ei oo osallistujia."

H: "Niin, et se on keskeinen piirre näissä palveluissa?"

2: "Nää on aamuvirkkuja mieluummin."

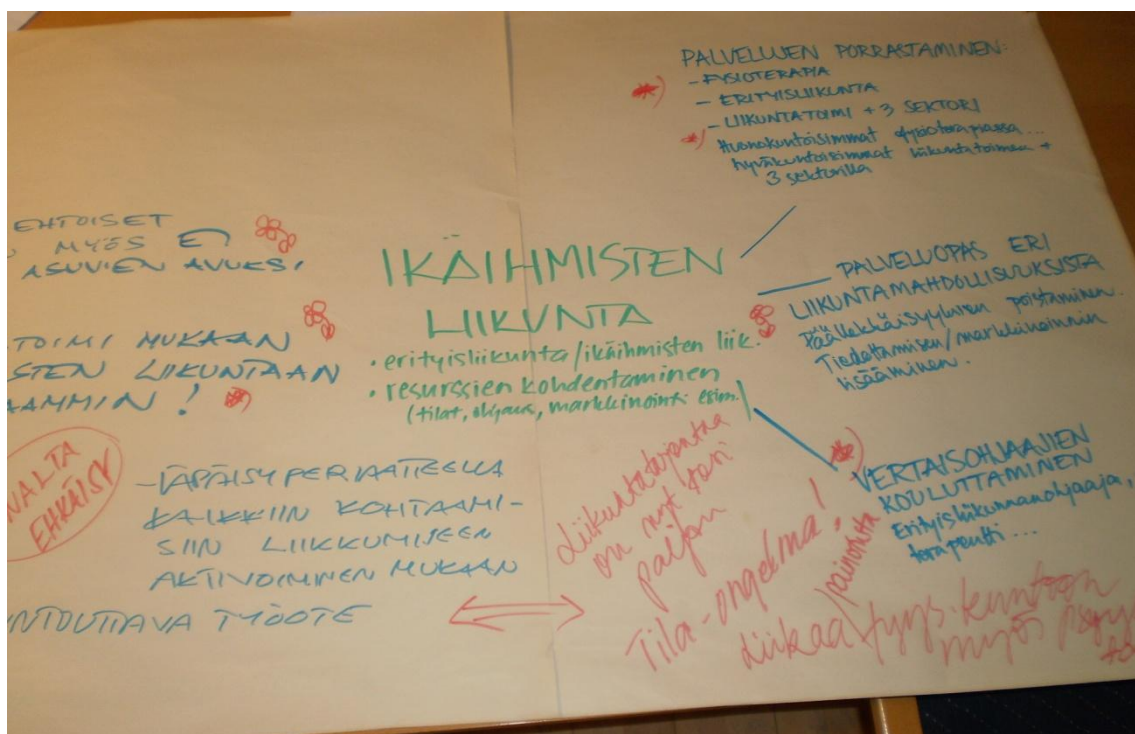
6: "Mää tohon vielä sen verran, et palvelutalossakin, vaikka toiminnot tapahtuu saman katon alla niin väki toivoo, et olis iltaisin ja viikonloppuisin toimintaa kun tota vapaa-ajan toimintaa on päiväaikaan. Mut sit kun järjestää ilta-konsertin, niin ei sinne oo silti tulijoita. Se on jännä ilmiö. Et he toivoo sitä, mut sit kun sitä on, niin sitten ei tuu."

3: "Niin, on kauniita ja rohkeita ja salkkareita."

6: "Siinä on semmonen ristiriita tarjonnassa ja toiveissa."

Ryhmätyön tuloksena hahmoteltiin liikuntatoimintojen vastuunjakoja ikäihmisten toimintakyvyn mukaan siten, että hyväkuntoisimpien ikäihmisten liikuntatoiminnoista vastaisivat liikuntatoimi ja kolmannen sektorin toimijat. Toimintakyvyltään heikentyneiden kohdalla liikuntatoimintojen järjestämistä vastuussa olisivat fysioterapia ja erityisliikunta.

Tärkeäksi koettiin liikunnan huomioiminen osana muutakin kuin varsinaista liikuntatoimintaa.



Kuva 5. Ikäihmisten liikunta –ryhmätyön tulos.

Useille projektiryhmän jäsenille learning cafe-menetelmän käyttö oli uusi kokemus. Suurin osa piti sitä mielekkäänä työskentelymuotona, mutta koki myös työskentelyssä pyöriteltävän osittain samoja asioita samalla syvyydellä kuin ensimmäisellä tapaamiskerralla ja välitehtävissä.

6: "Mulla tuli tässä vähän sellanen olo, et mulla jäi nyt pyöriin ne samat asiat, mitä nyt käytiin viime kerralla ja mitä kotitehtävissä. Niin mulla pyöri ainakin niissä samoissa kauheesti itellä ajatukset vaan."

4: "Tuntuu jo itekkin, et nyt aletaan jo toistaa niitä samoja asioita."

Itsellämme oli samansuuntainen kokemus siltä osin, ettei uusia kehittämisen tarpeita tullut enää tässä vaiheessa esiin. Kerroimme näkevämmä tämän hyvänä asiana, käsiteltävien teemojen kylläntymisenä, minkä voidaan nähdä merkitsevän yhteisen huolen, kehitettäviksi koettujen asioiden löytymistä, kehittämistyöskentelyn ydintä. Keskusteltiin yhdessä tästä havainnosta ja kolmannen työskentelykerran tarkoituksesta työstää tällä kerralla saavutettuja kokonaisuuksia eteenpäin, pidemmälle konkretiaan. Edelleen työstetyt kokonaisuudet tullaan vaiheistamaan ja vastuuttamaan käytäntöön vietäviksi

ehdotuksiksi ja niille tullaan löytämään yhdessä perusteet miten ja miksi ehdotukset/käsiteltävät asiat täydentäisivät nykyistä palvelukokonaisuutta.

Tiedustelimme myös, millaisia terveisiä projektiryhmäläiset halusivat seuraavalla viikolla kokoontuneelle kehittämishankkeen ohjausryhmälle lähettää. Ensisijaisesti toivottiin kuntosalin tarpeen esille nostamista. Vanhainkodin uuden kuntosalin koosta ja sinne hankittavista laitteista toivottiin saatavan lisää tietoa.

Ohjausryhmään välitettiin kahden ensimmäisen työskentelykerran terveiset sekä välitehtävän keskeiset tuotokset. Veimme ohjausryhmän tietoon myös toimijoiden epävarmuuden siitä, onko kehittämistyöhön satsattu työpanos turha. Tästä konkreettisina terveisinä saimme viimeiselle tapaamiskerralle vietäväksi, että kaupungin seuraavan vuoden talousarvion laadinta aloitettaisiin kesän jälkeen. Jokaisen toimintayksikön olisi siten mahdollista huomioida omissa talousarvioissaan kehittämistyöskentelyssä syntyvät ideat, jolloin kehittämistyön tulokset ovat osaltaan jo näkyvissä, vaikei hankkeen kehittämistuloksia koskeva raportti tähän mennessä valmistukaan.

4.4.3 Kolmas kokous – Uuden mallin konkretisointi

Kolmas kehittämistyöskentelykerta jatkui uuden toimintamallin hahmottelun sekä jo sen kriittisemmän arvioinnin merkeissä. Työskentely painottui toimijoiden väliseen ryhmätyöskentelyyn, jossa asetettuja tavoitteita työstettiin edelleen konkretiaan ja vaiheistettiin niitä käytäntöön viemiseksi. Viimeisellä tapaamiskerralla tehtiin yhteenvetoa siitä, mitä olimme siihen mennessä saaneet aikaiseksi ja kuinka jatkamme eteenpäin. Lisäksi projektiryhmäläisiltä pyydettiin kirjallista palautetta ja arviota kehittämistyöskentelystä kokonaisuudessaan.

Kolmannen kehittämistyöskentelykerran alkuun oli varattu aikaa yhteistoimintaryhmän edustajan puheenvuorolle. Hän nosti esiin priorisoinnin merkityksen ikäihmisten palveluissa; tarvetta on enemmän kuin resursseja ja toisinaan resurssien painotukset eivät mene kohdalleen. Yhteistoimintaryhmän edustaja painotti, että Naantalissa on runsaasti hyviä asioita ja todella paljon osaamista, mutta koordinointia on kehitettävä. Hän esitteli ideansa vastuunjaosta, jonka mukaan kaupungin palveluissa tulisi keskittyä ikääntyvien ammattimaiseen auttamiseen ja luoda resursseja tilojen ja muiden tarvittavien resurssien osalta sekä luoda mahdollisuuksia ikäihmisten omaehtoiseen toimintaan. Edustaja esitteli suunnittelemansa palvelutarpeen kartoituksen mallin, jossa laadittaisiin säännöllisesti

jokaiselle 65-vuotiaalle ja sitä vanhemmalle naantalilaiselle arvio heidän tarvitsemistaan palveluista. Kartoituksen tavoitteena olisi viedä kohderyhmälle tietoa ikäihmisille tarjolla olevista palveluista, kohdentaa palvelut oikea-aikaisesti niitä tarvitseville, mikä samalla myös ennaltaehkäisee toimintakyvyn alenemista. Tärkeää olisi kartoituksen yhteydessä huomioida asiakkaan näkökulma.

Puheenvuoro synnytti keskustelun siitä, että ennaltaehkäisevillä kotikäynneillä tullaan juuri kartoittamaan palvelutarvetta. Keskustelussa tuotiin myös esiin kokemusta, että hyväkuntoisista 65-vuotiaista suurin osa voi kokea kartoituksen ajoitukseltaan liian varhaisena ja siten turhana. Ennaltaehkäisevät kotikäynnit on vuoden 2011 alusta suunniteltu toteutettaviksi 75-vuotiaille naantalilaisille, joista myös varmasti moni saattaa kokea käynnit turhana toimintakyvyn ollessa hyvä.

Esittelijä: ”Tässä oli idea se, että kaikki ihmiset haastatellaan, kotona asuvat. Mut vois myöskin ajatella niin, et mukana näissä luvuissa ovat myöskin ne, jotka eivät enää pysty asumaan kotona.”

7: ”Sen verran mä vielä kommentoisin tosta ikärajusta, et kun mun mielestä Raisio teki ... Minkä ikäisille Raisiossa tehtiin?”

10: ”En mä muista noin vanhoja.”

7: ”Mä oon Rannikkoseudusta siitä lukuun ja siinä vaiheessa, et olisko se ollut 75... niin sit kun oli kaikki kartotettu niin todettiin, et se on liian alhainen ikäraja, et sen ikäisille ei ollut vielä tarvetta. Sitä päätettiin nostaa kasikymppiin. Kun ei heitä saanut edes kiinni, kun osa lomaili ulkomailla ja toinen puoli matkusti ja vaikka mitä... et mä mietin, varmaan tuntee noi kuusvitoksetkin nykypäivänä, niin ei edes vaadi tämmösiä kotikäyntejä.”

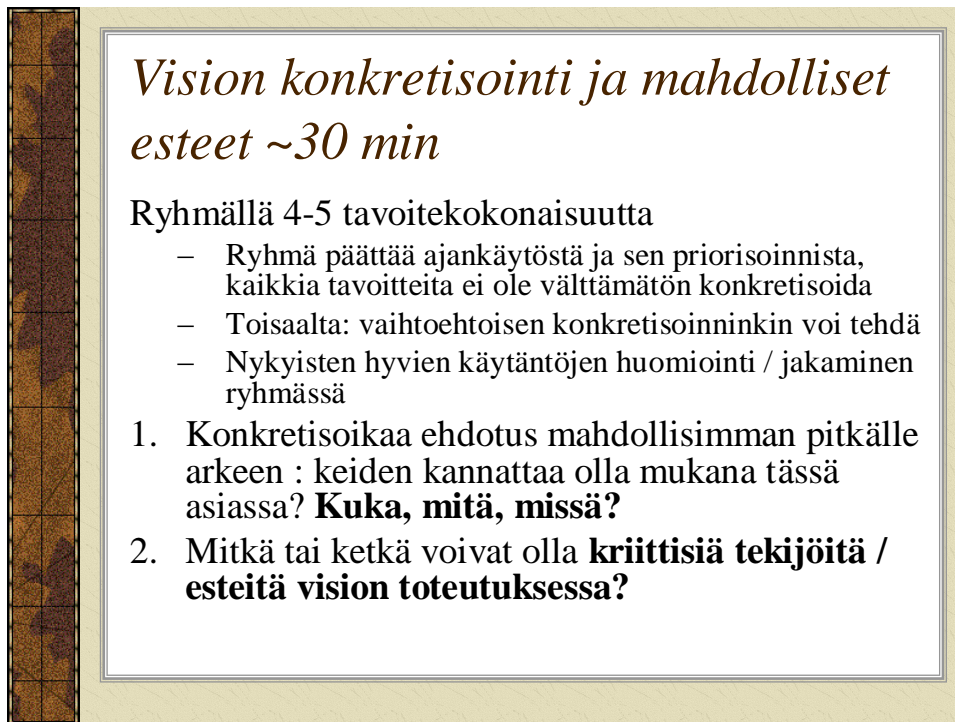
Esittelijä: ”Joo, totta, ei me vaadita. Tälle 75 prosentille (65-vuotiaista), heille nimenomaan se tiedottaminen: tervetuloa tutustumaan meidän palveluihin ja asioihin, et tää on tiedotuksen kohde. Täs on just se hankala juttu, et jos me jäädään odottamaan niin, et ei me voida kysyä näiltä viel mitään, kun sit vasta kun ne on täällä (toimintakyky jo alentunut), niin se on myöhäistä. Et pitäis etukäteen rakentaa niitten ihmisten vanhenemista ja kun meitä on kohta tuplamäärä niin se tarkoittaa, et se työsarka on alotettava ajoissa. Muuten ne tulee kaikki tänne (toimintakyky heikko) ja pätkähtää ja vie kaikki tilat ja muun.”

Kolmas työskentelykerta painottui ryhmätyöskentelyyn, joka toteutettiin työkonferenssia soveltaen. Sen tavoitteena oli työstää hankkeelle aiemmin asetettuja tavoitteita – ennaltaehkäisevä työ, palvelujen koordinointi ja ikäihmisten liikunta – edelleen konkreettisemmiksi. Työskentelyn pohjana toimivat edellisellä kerralla toteutetun learning cafen tulokset.

Jokaisella ryhmällä oli työstettävänä 4-5 tavoitekokonaisuutta käsiteltävän teeman alla. Olimme etukäteen jakaneet projektiryhmäläiset muutaman henkilön ryhmiin ja valinneet

kullekin ryhmälle pysyvän puheenjohtajan. Puheenjohtajan valintaperusteena käytimme työskentelyssä havaitsemaamme kiinnostusta kyseistä aihetta kohtaan sekä jäməkkyyttä johtaa keskustelua tiukassa aikataulussa.

Työskentely toteutettiin kaksivaiheisena: ensimmäisessä vaiheessa (Kuva 6.) ryhmä priorisoi tavoitteiden tärkeyden lähtemällä konkretisoinnissa liikkeelle tärkeimmäksi valitsemastaan tavoitteesta. Pienryhmät esittelivät ensimmäisen vaiheen jälkeen teemoittain priorisoimassaan järjestyksessä konkretisoidut tavoitteet muille. Ensimmäisen vaiheen jälkeisen esittelyn yhteydessä annoimme ryhmille palautetta, miltä osin ja miten aihetta kannattaa toisessa vaiheessa työstää eteenpäin. Ryhmän jäsenet vaihtuivat työskentelyn toisessa vaiheessa puheenjohtajaa lukuun ottamatta. Toisessa vaiheessa (Kuva 7.) tehtävänä oli listata tavoitteiden toteutumisen esteenä olevia tekijöitä sekä miettiä ratkaisuja näiden ongelmien poistamiseen käytäntöön vaiheistamiseksi.




Vision konkretisointi ja mahdolliset esteet ~30 min

Ryhmällä 4-5 tavoitekokonaisuutta

- Ryhmä päättää ajankäytöstä ja sen priorisoinnista, kaikkia tavoitteita ei ole välttämätön konkretisoida
- Toisaalta: vaihtoehdoisen konkretisoinninkin voi tehdä
- Nykyisten hyvien käytäntöjen huomiointi / jakaminen ryhmässä

1. Konkretisoikaa ehdotus mahdollisimman pitkälle arkeen : keiden kannattaa olla mukana tässä asiassa? **Kuka, mitä, missä?**
2. Mitkä tai ketkä voivat olla **kriittisiä tekijöitä / esteitä vision toteutuksessa?**

Kuva 6. Ensimmäisen ryhmätyöskentelyvaiheen ohjeistus.



Kehittämishjelmat ~30 min

1. Ratkaisut edellisen ryhmän esteisiin
 - Miten vision esteet olisivat ratkaistavissa?
2. Vision vaiheistaminen ja vastuuttaminen:
 - Miten varmistetaan kehittämistulosten siirtyminen käytäntöön?
 - Mistä voidaan jo sopia?
 - Mihin tarvitaan lupaa / lisäresursseja?

Kuva 7. Ryhmätyöskentelyn toisen vaiheen ohjeistus.

Ensimmäisenä lopullisen työskentelynsä tuloksen (Liite 4.) esitteli ikäihmisten liikuntatoiminnan kehittämistä pohtinut ryhmä. Ryhmällä oli herännyt huoli kaupungin taloudesta. He olivat pohtineet useammassa kohdassa, minkä toimialan budjetista kehittämisehdotuksia voidaan ehdottaa rahoitettaviksi ja millä valtuuksilla.

7: "... Myllynkiventien ryhmäkoti on heijän (Aurinkosäätiön) tilojansa käyttänyt ja sit tuli mieleen, et toi Viialan ryhmäkoti vois käyttää heijän tilojansa, mut siinä tulee heti nää kuljetukset ja kuka maksaa sen? No, me ei pystytä tässä sitä päättämään, et aina tulee tää raha vastaan sit siinä vaiheessa, et onks mitään tämmösiä rahoja budjetoitu mihinkään? ... Laitteet (kuntosalille) maksaa. Jos sinne tulee kunnon laitteet niin se on äkkiä satatuhatta euroo. Onks niitä budjetoitu? Mikä on kaupungin rahatilanne? Ja sit tulee mun mielestä nää, et me voidaan suunnitella näitä kaiken näköisiä ryhmiä, mut jollei oo kuljetuksiin varattu rahaa, me ei pystytä siihen tässä vaikuttamaan tällä ryhmällä. Ne ei tuu onnistumaan sen myötä."

H: "No te saitte ainakin hyvin ne keskeiset esteet esille."

7: "Joo, tämmöiset esteet eteen. Eli mitkä on näitä kriittisiä tekijöitä. Kyllä se aika paljon tähän rahaan sit joka puolelle... Ja tietty se, et miten saadaan sit ne, ketkä istuu siel rahakirstun päällä niin sit taas ymmärtämään, et tää on ihan tärkeä asia, et siihen pitäis budjetoida. Ja se, et kaupungin talous on tosiaan, se ollaan kaikki ymmärretty, et se on tosi huono ja vissiin huonompaan päin viel menossa."

...

2: "Mut hetkinen sen verran kuitenkin nyt, et ei tässä ehdotusvaiheessa kannata miettiä kaupungin budjettia. Ei tietysti se voi olla näin. Vaan täytyy kattoo jos me ollaan sitä mieltä, et

se on tosi perusteltu, niin saa sen esittää. Se on sit toinen juttu jos joku ampuu sen alas. Mut ei niin voi sanoo, et ei me voida esittää, kun te ette varmaan anna.”

Kotona asuvien osalta kuljetusten järjestyminen harrastuksiin on ensimmäinen askel kotoa lähtemiseen. Hyväkuntoisimmat ikäihmiset kulkevat itsenäisesti tai kokoavat kimppekyytejä, mutta kaikilla ei tällaista verkostoa ole. Tämän esteen poistamiselle tai ainakin sen madaltamiselle on selkeä tarve. Hyvä idea tästä, mutta myös ennaltaehkäisevän työn näkökulmasta oli houkutella ikäihmiset jälkikasvuineen kuntosalille:

7: ”... Ja sit ajateltiin, et iltaisin vois ainakin kuntalaiset, siel (Aurinkosäätiön kuntosalilla) on ilmeisesti iltaisin ollut myös tota vapaata aikaa, niin esimerkiks tulis just tämmöset vanhempi-lapsi-parit, voisivat siellä käydä. ...näitä kuljetuksii, et yleensä nää ikäihmiset ei lähde iltaisin kotoaan niin mielellään, niin jos tytär tai poika hakee ja menevät yhdessä vähän kuntoilemaan, niin semmonen vois onnistua. Ja sitä vois varmaan jollain tavalla vähän mainostaakin jossain ihan tiedoks...”

Liikuntatilojen varauskäytäntöä esitettiin myös kehitettäväksi. Tilojen varauksista päättämään toivottiin mukaan ikäihmisten parissa työskentelevää henkilöä. Pohdittiin liikuntatoimen vastuuta ikäihmisten liikunnasta sekä asioiden edistämistä rakentavalla tavalla.

2: ”Kannattaa niin kun lähtee ihan toisesta suunnasta ja se on se, että meil olis ehdotus, et me käytettäis teidän tiloja, millä tavalla voitais sitä asiaa avata ja mitä se sit niinku tarkoittaa?”

Seuraavana työskentelyn tuloksiaan (Liite 5.) esitteli ennaltaehkäisevää työtä käsitellyt ryhmä. He esittelivät tiedotuslehden, jonka toimituksessa hyödynnettäisiin kaupungin tiedotuslehden Nastan toimittajia sekä yhteistoimintaryhmää. Muita ehdotuksia kuntoutustoiminnan kehittämiseksi olivat Hyvän olon messut, joiden järjestämisessä hyödynnettäisiin eri toimijoita.

4: ”...Naantalinn opisto voitais valjastaa tähän messun suunnitteluun, eli he vois suunnitella ja järjestää yhdessä tän liikunta- ja sivistystoimen kanssa, plus sitten kolmannen sektorin ynnä muiden tahojen kanssa näitä messuja.”

Omaishoitajien tukemiseen sekä muistisairaiden huomiointiin ryhmä esitteli sekä toimintaterapian että seurakunnan toteuttamia mahdollisuuksia. Toimintaterapiassa voidaan aloittaa juuri muistidiagnoosin saaneille asiakkaille oma ryhmä.

4: ”... omaishoitajista sen verran, näistä vertaistukiryhmistä olis hyvä tiedottaa tulevassa oppaassa, jotta kaikki olis tietoisia siitä toiminnasta ja vois ehkä sitä kautta tulla lisää väkeä siihen heidän ryhmään. Sitten seurakunta aloittaa syyskuussa tämmösen muisteluryhmän, tiedotus on seurakunnan omissa tiedotteissa ja kirkollisissa. ... Ja sit haluttiin vielä erikseen mainita...sen toimintaterapiaryhmän.”

Myös tämän teeman kohdalla pohdittiin budjetointia.

10: "Ehkä siinä on se, että te ootte niin kun terveystalot...Miten nämä meidän budjetit sit menee kaikki, niin...?"

Myös kodinomaisia muutaman henkilön pienryhmäkoteja tarvittaisiin muistisairaille lisää. Toimintakyvyn ylläpitäminen onnistuisi kun asukkaat voisivat yhdessä henkilökunnan kanssa osallistua kodinhoitoon.

4: "...olis hyvä olla tällaisia kodinomaisia pienryhmäkoteja eli jotain pieniä 3-5 hengen yksiköitä, jossain tavallisessa kaupungin kerros- tai rivitaloasunnossa, missä asukkaat yhdessä tällaisen hoitajan kanssa huolehtis näistä kodinhoitoaskareista, et yhdessä tehden ruokaa, pyykinpesua ja muuta. Eli nyt meillä kaupungilla on Viialan ryhmäkoti ja Myllynkivientien ryhmäkoti, jotka on kuitenkin aika isoja yksiköitä. Nää poikkeais siitä mallista."

Kolmantena esittelyvuoron sai palvelujen koordinointiin paneutunut ryhmä (Liite 6.). He ehdottivat yhteistoimintaryhmän laajentamista ja virallistamista, jolloin ryhmä voisi toimia palvelujen koordinoijana. Kokoontumisia olisi 4-5 kertaa vuodessa ja tarvittaessa perustettaisiin eri teemojen tai tapahtumien edellyttämiä pienryhmiä. Yhteistoimintaryhmä tarvitsisi sihteerin, joka toimisi ryhmän koordinaattorina.

10: "Yhteistoimintaryhmä...täytyy ensin kaupunginhallinnolta saada lupa kehittää sitä ja niin kun tavallaan virallistaa sen asema... kyllä tällainen toiminnan koordinoija tarvittais, että se on tietty tällainen henkilöstöresurssikysymys... jos olemassa olevista työntekijöistä vois hyödyntää, jos jotain tällaista? Mut että tähänkin nyt täytyy taas jonkun isomman tai ylempään henkilön lupa"

Palvelujen koordinointia pohtinut ryhmä tiedosti projektiryhmän päätävänsä rajallisuudet, mutta näki kehittämissuositusten laadinnan merkityksellisenä.

3: "...on hirveen tärkeitä panna just nää kaikki ongelmat ja suositukset, koska tähän lähtee nyt eteenpäin."

Yhteistoimintaryhmän virallistamisen lisäksi ryhmä esitteli ehdotuksen yhteystieto-oppaasta, johon olisi koottu mahdollisimman yksinkertaisesti ikäihmisten palvelujen tarjoajat.

10: "Yhteystieto-oppaasta meillä oli juttua, et kun me semmosta hakuopasta, et siin ois tällaiset ikäihmisten palvelujen tarjoajat. ...sen pitäis olla mahdollisimman yksinkertainen. ...valmistelu esitetään sitten yhteistoimintaryhmälle, et jos he pystyis siellä tällaiseen."

2: "...keskityttäis niihin harvoihin ikäihmisten asioihin ja sit se yhteystieto-juttu olis tärkeä. Et se menis tarpeeks syvälle, et mistä saa minkäkin tyyppistä apua. Et se olis semmonen pelkistetynpi niin kun apuväline, jos näin voi sanoa."

Ryhmä esitteli myös kotihoidon asiakkaiden lukujärjestyksen, johon kirjataan asiakkaan luona käyvien eri toimijoiden käynnit siten, että kotihoidon asioinnit ovat ensisijaisia. Toimintojen maantieteellinen tasapuolisuus olisi huomioitava siten, että alueellisia eroja kunnioitetaan.

2: "... Myönteisesti suhtaudutaan ja annetaan tietoa, mut ei pitäis ajatella niin, et ne pistetään samaan formaattiin."

3: "... on ihan positiivista, et vaalitaan semmosia alueellisia eroavaisuuksia myönteisessäkin mielessä."

2: "...tarjotaan ehdottomasti yhteistyötä, mut niin päin, ettei sitä koeta holhoukseksi. Tarjotaan yhteistyötä, eikä vaadita välttämättä merkittäviä muutoksia tai samanlaisuutta niin kun tuli täs esille..."

Viimeisellä kehittämistyöskentelykerralla projektiryhmäläiset saivat mahdollisuuden antaa tutkijoille kirjallisesti, halutessaan nimettömänä, palautetta kehittämistyöskentelystä. Saatu palaute oli varsin positiivista, joskin myös osuvia ja tiedostamiamme kehittämisen kohteita nähtiin toteutuneessa työskentelyssä. Työskentelyn myötä tutustuminen muihin toimijoihin koettiin madaltaneen kynnyistä yhteydenottoon jatkossakin. Erityisesti kiitosta sai kokemus toimijoiden välisestä yhteistyöstä.

"Projektin läpivienti hyvää ja hallittua. Opiskeluvaihe luonnollisesti leimaa sisältöä. Käytännön mukaanottomahdollisuus kuitenkin lähentää teoriaa käytäntöön. Kerralla ehkä jopa liian laaja ajattelun kehittämismahdollisuuksia. Tärkeää löytää kuitenkin todelliset muutos- ja kehittämistarpeet. Hyvät motivoituneet opiskelijat/vetäjät."

"Tapaamiset ovat olleet mielenkiintoisia, työskentely tehokasta. Olisi hienoa, jos näin pystyy todella vaikuttamaan tulevaisuuteen ja on saanut olla mukana projektissa. Yhteistyö eri toimijoiden kesken ollut antoisaa, tutustutaan toisiimme. Mirva ja Hanna, olette selkeästi antaneet ohjeet työskentelyyn. Olette onnistuneet hyvin. KIITOS! TULOXSIA ODOTELLAAN...HYVÄÄ KESÄÄ"

"Tapaamiset mukavia, hyvä ilmapiiri. Tiedonvaihto ollut tarpeellista ja herättänyt paljon ajatuksia. Lopputuloksena vaikutelma, että saadaan asioita kehitettyä ja vietyä eteenpäin. Palvelutarpeet nousseet selkeästi esille ja toivottavasti ajan kanssa toimenpiteet tuottavat tulosta (ehdotukset konkretiaan). Ryhmätyöskentely ollut hedelmällistä ja hyvä toimintatapa tässä hankkeessa. Kiitos hankkeen ohjaajille hyvästä työstä!"

Palautetta annettiin myös käytössä olevaa tilaa ja ajankohtaa koskien. Koimme helteisen toukokuun yhdessä pienehkössä neuvotteluhuoneessa. Roolimme hankkeessa muihin toimijoihin nähden ulkopuolisina aiheutti nykytilaan ja olemassa oleviin käytäntöihin tutustumista sekä myös asioiden toiston tarvetta.

"Hyvä, tarpeellinen, mielenkiintoinen hanke/työskentely. Olisi ollut kyllä hyvä, jos vetäjillä olisi ollut selkeämpi ennakkotieto olemassa olevista toiminnoista jo valmiiksi koottuna. Nyt ryhmän aikaa meni paljon niiden kokoamiseen tai toteamiseen. Toivottavasti syntyneet kehitt. ideat

jossain määrin ainakin muuttuu käytännöksi. Aika (perj. iltap.) ja paikka (ahdas pieni neuvotteluhuone) olivat huono valinta tällaiseen intensiiviseen työskentelyyn.”

Palautteissa tuli myös esiin odotus työskentelyn tuloksena syntyvästä konkreettisesta tuotoksesta, esim. palveluoppaan kokoamisesta. Oppaan kokoaminen oli meillä itsellämme myös mielessä ennen työskentelyn alkamista kyselystä saatujen vastausten pohjalta. Keskustelimme ohjausryhmän kanssa oppaan tuottamisen mahdollisuudesta ja totesimme, ettei tämän hankkeen aikaisilla resursseilla ole sitä mahdollista toteuttaa ikäihmisille suunnatun palvelutarjonnan ollessa Naantalissa verrattain laaja. Yhdessä palautteessa nousi odotus kokoontua yhdessä ohjausryhmän kanssa. Tämä asia ei hankkeen aikana juolahtanut mieliimme, mutta siitä olisi varmasti ollut hyötyä, näin jälkikäteen ajatellen.

”Plussaa: Työryhmässä työskentelevät tulevat tutuiksi keskenään → helppo ottaa myöhemmin yhteyttä. Ainakin työryhmän jäsenille selkeytyy nykyinen toiminta. Miinusta: Asioiden toistoa. Luulin, että työryhmän työskentelyn tuloksena syntyy jo yhteinen palveluopas (jotain konkreettista, enemmän kuin yhteinen mietintä)”

”Antoisa kolme kertaa. Oli hienoa tehdä 'yhteistyötä' eri toimijoiden kanssa. Paljon tuli uutta tietoa ja selkeyttä. Ohjaajat selkeäsanaisia ja hyvin tehtäväänsä perehtyneitä. Tehtävät ja niiden ohjeistukset selkeitä. Mielestäni sisällössä oli hieman toistoa. Ajattelin etukäteen, että saamme jotakin enemmän aikaan. Kun monenlaisia kartoituksia on tehty vuosien varrella., toivoin ja ajattelin niin kovasti, että tämä toisi jotain uutta ja konkreettista. Aika näyttää, tuoko tämä jotain, toivottavasti. Tämä ei ole tietenkään teistä 'ohjaajista' kiinni, vaan kaupungin päättäjistä ja eri toimijoista. Olisin toivonut, että yksi kerta olisi kokoonnuttu yhdessä ohjausryhmän kanssa. KIITOS KOVAST ☺”

Kehittämistyöskentelyä aika ajoin hillitsi vastuu- ja valtakysymys, joka nousi myös palautteesta. Myös ryhmän lopullisesta kokoonpanosta annettiin aiheellista palautetta. Asioiden toistoa kritisoiin palautteisiin nähden tuli myös esiin näkemys tehokkaasta työskentelystä ilman ”turhaa löpinää”.

”Työskentelymalli ok, mutta vastuuta toimintojen järjestelyistä / tiloista ei tällä toimijatasolla voida ottaa. Esitykset esimiestasolle, jotka vastaavat budjetista. Mm. suurimman kohderyhmän vanhushuollon / kotipalvelun henkilökuntaa ei tilaisuuksissa ollut paikalla suunnittelemassa käytäntöä.”

”Tehokasta työskentelyä, konkreettisiin ratkaisuihin pyritään suoraan eikä 'turhaa löpinää itsestäänselvyyksistä'. Ei liikaa tapaamiskertoja, joissa monasti kokonaisuus hajoaa. Ohjauksessa hyvä runko, uutta tuoretta tietoa ja mielekkäitä ryhmitöitä. Ryhmän koostumus sopiva, koska samalla tieto eri ihmisten työstä ja vastuualueista selkenee. Tuntuu, että työskentelymme ei ole turhaa sanahelinää, koska samalla kuulemme ohjausryhmän suunnitelmista, kommentteista ja siitä miten työmme etenee käytäntöön”

”On ollut mielenkiintoista tavata eri alan ihmisiä ja keskustella asioista. Naantalissa on tosi paljon tarjontaa; toivottavasti olemme saaneet koottua asioita yhteen, todellisiksi ideoiksi uuteen toimintaan → opas olisi hyvä saada tehdyksi. Koen kuitenkin, että koko ajan on puhuttu suht' terveistä, kotona asuvista ikääntyvistä eikä laitoshoidon asiakkaat ole saaneet

'sananvuoroa'. Mutta se on ehkä tarkoituskin. Eli en koe saavani omaan työhöni uusia ajatuksia, paitsi kotiutettaville pystyn antamaan uutta infoa. Se on tosi hyvä asia. Hyötyä on kyllä projektista ollut. Harmittaa, etteivät kotihoidon, v-kodin ja palveluasumisten esimiehet ole osallistuneet projektiin; olisimme saaneet asiasta enemmän hyötyä.”

Kerroimme työskentelyssä laadittuja kehittämissuhteita käsiteltävän Naantalin talousarvioehdotuksen laadinnan yhteydessä elokuussa 2010 ja toivoimme projektiryhmän kommentoivan kirjaamiamme ehdotuksia ennen niiden toimittamista eteenpäin.

Arvioimme kehittämistyöskentelystä kertyneen aineiston riittävyden kolmannen kehittämistyöskentelykerran jälkeen. Olimme varanneet mahdollisuuden tarvittaessa ylimääräiselle, neljännelle kokoontumiselle. Totesimme sen kuitenkin tarpeettomaksi, sillä yhteistä tietoa oli syntynyt runsaasti kehittämistyölle asetettuihin tavoitteisiin nähden.

4.5 Kootun tiedon analyysi ja kehittämissuhteiden kokoaminen

Kehittämissuhteiden aikana kerätty aineisto kasvoi runsaaksi monimuotoisten tiedonkeruumenetelmien vuoksi. Projektiryhmä tuotti alusta alkaen runsaasti ajatuksia ja ehdotuksia ikäihmisten kuntoutustoiminnan kehittämiseen. Kuten Toikko & Rantanen (2009) tutkimuksellisesta kehittämisestä toteavat, myös tässä kehittämistyössä saatua aineistoa tarkasteltiin kehittämisen kysymyksenasettelusta käsin. Kehittämissuhteiden on tyypillistä, että aineiston analyysin jäsenystapa on laadullista tutkimusta karkeammin luokiteltu ja tulkittu. Kehittämissuhteiden kannalta ei ole tarkoituksenmukaista analysoida kaikkea mahdollista informaatiota, joka aineistoon sisältyy. (Toikko&Rantanen 2009, 140-141.)

Tällaisen runsaan aineiston käsittelyssä oli selkeintä käyttää kehittämistyöhön soveltaen Tuomen ja Sarajärven (2004) aineistolähtöistä sisällönanalyysiä, jossa lähdetään liikkeelle tutkimusaineiston pelkistämisestä eli tutkimusongelmien kannalta oleellisten asioiden esiin nostamisesta. Nämä oleelliset asiat ryhmiteltiin samanlaisuuden tai erilaisuuden perusteella, tutkittavasta aiheesta riippuen. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 110-111.)

Tiedonkeruu aloitettiin kyselyllä helmikuussa 2010 ja siitä laadittu yhteenveto toimi varsinaisen kehittämistyöskentelyn käynnistäjänä. Kyselyn yhteenveto aloitettiin koodaamalla (Tuomi & Sarajärvi 2004, 95) luettelomuotoon valmiiksi sähköisessä muodossa olevista vastauksista ne asiat, mitä kussakin kohdassa oli kysytty. Vastauksissa tuli esiin jonkin verran sellaisia asioita, jotka eivät mahtuneet alkuperäisten kyselyn teemojen alle, joten niille tehtiin omat yläotsikkonsa. Muutamien avointen kysymysten

kohdalla useampi vastaaja oli vastannut yhdessä vastauksessaan useampiin eri kysymyksiin, joten siirsimme nämä esiin nousseet aiheet niitä käsittelevien kysymysten alle.

Kyselyllä saadusta aineistosta tehtiin yhteenvetoja eri tarkoituksiin. Tutkijoilla on alkuperäinen yhteenveto, jossa vastaajat ja vastaukset on yksilöity, kun taas ohjausryhmälle esittelystä versiosta vastaajien nimet poistettiin ja sisältöä muutettiin luettelomaisesta luettavammaksi tekstiksi aineistoa jo luokitellen ja teemoittaen (Tuomi & Sarajärvi 2004, 96).

Ohjausryhmälle esiteltyä kyselyn yhteenvetoa tiivistettiin edelleen luettavammaksi projektiryhmälle. Luokittelu jätettiin projektiryhmän versiossa näkyviin siltä osin kuin se oli merkityksellistä, pääpainon ollessa kuitenkin teemoittelussa ja tyypittelyssä. Teemoittelusta oli nähtävissä, mitä projektiryhmäläiset olivat sanoneet eri teemoista ja tyypittelyssä aineisto ryhmiteltiin, kuitenkin siten, että eri näkemykset tulivat esiin. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 95-96.) Kyselyn yhteenvetona oli tarkoitus toimia kehittämistyötä alkuun panevana voimana ja kriittisen keskustelun, reflektoinnin, herättelijänä (Toikko & Rantanen 2009, 117).

Suurilta osin kyselyn avulla tehdyn pohjatyon ansiosta kehittämistyöskentely käynnistyi tehokkaasti. Tavoitteet työskentelylle saatiin määriteltyä jo ensimmäisellä työskentelykerralla. Kokosimme kehittämistyöskentelystä saatua aineistoa yhteen sitä mukaa kun sitä tuotettiin ja muokkasimme tätä aineistoa yhdistellen asioita aihealueittain, projektiryhmän määrittelemien kolmen kehittämisteeman alle.

Jokaisen työskentelykerran alussa esittelimme projektiryhmälle yhteenvetona ja orientaationa läpi heidän siihen asti tuottamansa, meidän kokoamamme aineiston. Näin toimien pyrimme varmistamaan, että olimme ymmärtäneet kehittämis ehdotukset siten, kun projektiryhmä oli ne tarkoittanut. Lisäksi pystyimme tarkentamaan epäselviksi tai puutteellisiksi jääneitä asioita. Kehittämistyöskentelykerroilla käsitellyt diaesitykset, työskentelyistä laaditut muistiot sekä lopulliset kehittämis ehdotukset toimitettiin projektiryhmäläisille sähköpostitse luettaviksi ja tarkistettaviksi.

Kehittämistyöskentelyn päätyttyä tehtäväksemme jäi koota projektiryhmän laatimat kehittämis ehdotukset yhteen yhdeksi kirjalliseksi tuotokseksi. Tässä vaiheessa tarkistimme kehittämistulosten ympärillä käydyn keskustelun kaikilta kolmelta työskentelykerralta

saadun aineiston eli nauhoitetuista keskusteluista tehtyjen litterointien, muistioiden ja ryhmätöiden tulosten pohjalta. Aineiston tarkistamisella haluttiin myös varmistaa, että tulosten ympärillä myös aiemmin käyty keskustelu tuli huomioitua lopullisessa kirjallisessa tuotoksessa. Pyrimme tulosten johdonmukaiseen esittämiseen siten, ettei niissä ollut keskenään päällekkäisyyksiä ja että tulokset olisi vaiheistettu ja vastuutettu niiden käytäntöön viemisen varmistamiseksi. Tarkistimme myös, että kehittämishankkeelle asetetut tavoitteet olivat luettavissa tuloksista.

Projektiryhmä sai mahdollisuuden lukea kehittämissuhteuksista laatimamme kirjallisen yhteenvedon läpi. Vasta projektiryhmän hyväksynnän jälkeen kehittämissuhteukset toimitettiin eteenpäin hankkeen tilaajalle kesäkuussa 2010. Kehittämissuhteukset vietiin tiedoksi Naantalien hoito- ja vanhustalujen tehtäväalueen esimiesryhmälle, joka koostuu tehtäväalueen vastuhenkilönä toimivan yhteyshenkilömme lisäksi kotihoidon, palveluasumisen, vanhainkodin ja vuodeosaston tulosyksiköiden esimiehistä. Esimiesryhmä käsittelee koko hoito- ja vanhustalujen tehtäväalueeseen sekä yksittäisiin tulosyksiköihin liittyviä asioita.

Syyskuussa 2010 pidimme palaverin Virtu-hankkeen (kts. 4.4.2) toimijoiden kanssa. Virtu-hanke käynnistyy Naantalissa alkuvuodesta 2011, joten palaveri käsittelee näiden hankkeiden yhtymäkohtia. Virtu-hankkeen kohderyhmää ovat etenkin saaristossa asuvat ikäihmiset, joiden kotona asumista pyritään tukemaan virtuaalisen teknologian avulla olemassa olevia palveluita monipuolistaen ja täydentäen.

Virtu-hankkeessa voidaan monilta osin hyödyntää ikäihmisten kuntoutustoiminnan kehittämishankkeen tuloksia pohjatyönä. Ennaltaehkäisevän työn yhdeksi osa-alueeksi Naantalissa projektiryhmäläiset nostivat muistisairaiden kuntoutuksen kehittämisen. Virtu-hankkeen tarjoamia palveluita voitaisiin kohdentaa muistisairaiden omaishoitajille. Tiedottaminen ikäihmisille tarjolla olevista palveluista oli yksi hankkeen tuloksista nousseita teemoja. Virtu-hankkeen puitteissa saattaisi olla mahdollista kokeilla kotipalvelun asiakkaiden osalta, kuinka hyvinvointi-tv soveltuu tiedottamiseen.

Ikäihmisten liikuntatoiminnan kehittäminen oli yksi iso kehittämiskokonaisuus, johon Naantalissa toivottiin parannusta. Virtu-hanke voisi osaltaan vastata tähän tarpeeseen täydentämällä muita palveluja. Esim. tasapainoharjoittelua voidaan toteuttaa kodeissa vastaanotinten välityksellä. Studiopisteitä voisi olla hyödyllistä sijoittaa toimintakeskuksiin,

joissa muutenkin on ohjattua toimintaa. Fysio- ja toimintaterapeuttiopiskelijat tuottaisivat myös palvelua edelleen loppukäyttäjille Turun amk:n studiosta käsin.

Palaverissa käsiteltiin myös opiskelijayhteistyön mahdollisuuksia. Kehittämishankkeen tuloksissa osana ennaltaehkäisevää työtä haluttiin tiedottaa nykyistä paremmin jo kolmannen iän kynnyksellä olevia naantalilaisia vanhenemiseen liittyvistä hyvinvointiasioista ja Naantalissa tarjolla olevista aktiviteeteista, toiminnoista ja palveluista. Projektiryhmä suunnitteli tapahtuman työnimellä ”Hyvän olon messut”, jotka voisivat olla mahdollista toteuttaa opiskelijavoimin. Monkey on Turun ammattikorkeakoulun hyvinvointipalvelujen kehittämisprojekti, jonka toteuttavat syksyisin eri alojen toisen vuosikurssin opiskelijat. Tässä toimeksiantajalla tulee olla etukäteen antaa oppilaitokselle riittävän selkeä suunnitelma tapahtumasta.

Kehittämistyöskentelyn tulokset esiteltiin Naantalın kaupungintalolla lokakuussa 2010 siten, että hankkeen toimeksiantajan ja ohjausryhmän lisäksi myös projektiryhmä oli paikalla ja sai mahdollisuuden esittää näkemyksiään ehdotuksista sekä varmistaa näkemysten yhteneväisyyden. Tilaisuus oli tarpeellinen mm. sen vuoksi, että projektiryhmän työstämät tulokset saivat sen kautta äänen ja niistä päästiin keskustelemaan ohjausryhmän kanssa. Tilaisuudessa käytiin keskustelua tuotettujen kehittämis ehdotusten tarpeellisuudesta sekä niiden kustannusvaikutuksista.

Esittelimme hankkeen kehittämis ehdotukset Naantalın Sosiaali- ja terveyslautakunnan hyvinvointijaostolle joulukuussa 2010. Saimme kehittämistyöstä positiivista palautetta mm. hankkeen toteutuksesta ja kehittämis ehdotusten konkreettisuudesta. Hyvinvointijaoston mukaan kehittämis ehdotusten käytäntöön viemiselle ei nähty olevan esteitä. Ikäihmisten neuvolatoiminta ja kodinomaiset asumisyksiköt muistisairaille ovat kehittämis ehdotuksista mittavimmat, joten niiden tarvetta ja sisältöä suhteessa muihin palveluihin tulee vielä jäsentää. Muilta osin kehittämis ehdotusten siirtyminen osaksi arkityötä on kiinni toimijoiden aktiivisuudesta. (Ikäihmisten kuntoutushanke 2010).

Hyvinvointijaostosta saadun tiedon välitimme eteenpäin asianosaisille toimijoille heitä koskevien kehittämisteemojen osalta, jotta työstetyt kehittämis ehdotukset siirtyisivät osaksi käytäntöä. Raporttiin on kirjattu suunnitellut toteuttamistavat ja vastuutahot, jonka myös toimitamme projektiryhmälle sen valmistuttua.

5 TULOKSET

Kevään 2010 aikana toteutetussa ikäihmisten kuntoutuksen kehittämishankkeen projektiryhmän työskentelyssä nousi esiin useita kehittämistä edellyttäviä aihealueita. Kuntoutustoiminnan mallin kokonaisvaltaisen uudistamisen sijaan projektiryhmä näki näiden yksittäisten muutosten riittävän parantamaan nykyisen kokonaisuuden toimivuutta. Tärkeänä pidettiin muun muassa toimivaa tiedonkulkua, ennaltaehkäisevän toiminnan kehittämistä sekä kuntoutustoiminnan koordinoitua. Kehittämisehdotukset on jaoteltu kolmeen teemaan: ennaltaehkäisevä työ, ikäihmisten liikunta ja palvelujen koordinoitua.

Kehittämistyöskentelyn aikana saavutettiin hyvin hankkeelle asetetut tavoitteet. Tuloksissa on nähtävissä useampien tavoitteiden toteutumista – ensimmäisen ja toisen tavoitteen kohdalla, laajuudesta jouduttiin kuitenkin tinkimään. Kehittämishankkeelle asetettujen ensimmäisten tavoitteiden mukaisesti lähdimme kyselyn yhteydessä jäsentämään ikääntyneille tarjolla olevia palveluita uuden Naantalinnon kaupungin alueella. Saamamme aineiston perusteella jouduimme toteamaan, ettei siihen ollut ajallisesti mahdollisuutta. Palvelutarjonta Naantalissa osoittautui niin runsaaksi, että pelkästään sen kartoittaminen olisi jo ollut yhden opinnäytetyön kokoinen tehtävä. Myöskään projektiryhmän kokoonpano ei sellaisenaan olisi riittänyt toiminnan yhteen kokoamiseen ja tiedon saattamiseen esim. oppaan muotoon.

Kaikkien ikäihmisille suunnattujen palvelujen sijaan hankkeessa keskityttiin jäsentämään ikäihmisille suunnattuja liikuntapalveluita porrastaen niitä eri käyttäjäryhmille sekä määrittelemällä eri toimijoiden välistä työnjakoa. Tätä aikaansaatuja kohderyhmän ja työnjaon mallia voidaan jatkossa kokeilla soveltaen myös muihin palveluihin.

Tämän hankkeen kolmantena tavoitteena oli selvittää, miten palveluohjaus tullaan tulevaisuudessa järjestämään Naantalissa. Palvelukokonaisuuden toimivuuden kannalta tarpeellisina uudentyyppisinä palveluina projektiryhmä näki ikäihmisten neuvolan ja muistikoordinaattorin toiminnan kehittämisen. Nämä molemmat toimintamuodot sisältävät ikäihmisten ja heidän omaistensa palveluohjauksen, mille on havaittu tarve nykyisessä palvelujärjestelmässä.

Kolmannella ja viimeisellä kehittämistyöskentelykerralla projektiryhmän tehtävänä oli viedä työstetyt kehittämisehdotukset mahdollisimman pitkälle konkretiaan, vastuuttaa ja vaiheistaa ne käytäntöön vietäviksi. Aika ehdotusten eteenpäin työstämiseen oli rajallinen,

joten pienryhmät saivat tehtäväkseen priorisoida kehittämissuositukset työskentelyn alussa lähtemällä liikkeelle yhdessä tärkeimmäksi katsomastaan kokonaisuudesta. Koska projektiryhmä työsti monia ehdotuksia eteenpäin pienryhmissä ja tiiviillä aikataululla, tuli toisista ehdotuksista pidemmälle konkreettiaan vietyjä kuin toisista.

5.1 Ennaltaehkäisevä työ

Kehittämishankkeen tuloksissa painopiste on ennaltaehkäisevässä työssä. Monipuolista ennaltaehkäisevää toimintaa tarjoamalla nähtiin naantalilaisten ikäihmisten voivan ylläpitää kokonaisvaltaista toimintakykyään hyvänä mahdollisimman pitkään. Toiminnan toteutus edellyttää eri toimijoiden välistä yhteistyötä. Valtakunnallisena tavoitteena on, että yli 90 prosenttia 75 vuotta täyttäneistä asuu kotona itsenäisesti tai sinne vietävien sosiaali- ja terveystalvelujen turvin (Ikäihmisten palvelujen laatusuositus 2008, 30). Ennaltaehkäisevä työ on aloitettava silloin, kun toimintakyky on hyvä.

5.1.1 Ikääntyvien tavoittaminen

Ennaltaehkäisevänä työnä nähtiin tärkeänä tavoittaa ikääntyvät jo ennen heidän eläkkeelle siirtymistään. Varhaisessa vaiheessa nähtiin tärkeäksi tarjota tietoutta ja mahdollisuuksia omasta hyvinvoinnista huolehtimiseen. Osa ikääntyvistä haluaa pidentää työuraansa tai jatkaa osittain työelämässä eläkkeen rinnalla. Suuret ikäluokat muodostavat joka tapauksessa vanhetessaan merkittävän resurssin, joten myös innostaminen ja rekrytoiminen mukaan vapaaehtoistyöhön tässä yhteydessä olisi järkevää.

Tiedotuslehti

Jokaiselle ikääntyvälle tulisi tiedottaa Naantalın kaupungin ja muiden toimijoiden tarjoamista palveluista ja vapaa-ajanviettomahdollisuuksista. Konkreettisesti tiedottaminen järjestäisi kaupungin tiedotuslehden avulla.

Jokaiselle 60 tai 65 vuotta täyttävälle naantalilaiselle voitaisiin postittaa tiedotuslehti, johon on koottu tietoa kaupungin palveluista, seurakunnan ja kolmannen sektorin toimijoiden järjestämistä harrastus- ja viriketoiminnoista sekä tietoa henkisestä valmiudesta ikääntymiseen. Lehteen ehdotettiin sisällytettäväksi tietoa myös mm. kaatumisen ehkäisyyn ja ravitsemukseen liittyvistä aiheista. Tiedotuslehden lähettäminen olisi kaupungin vastuulla ja sen toimittamisessa voitaisiin hyödyntää Naantalın kaupungin

tiedotuslehden, Nastan henkilökunnan osaamista, Yhteistoimintaryhmän asiantuntemusta sekä tulevaa palveluopasta. Naantalilaisille yrityksille voitaisiin myydä lehdestä mainostilaa ja siten ne osallistuisivat tiedotuslehden kustannuksiin.

Hyvän olon messut

Toiseksi keinoksi tavoittaa ikääntyviä ideoitii Hyvän olon messutapahtuma. Kaikille avoimessa ja maksuttomassa tapahtumassa olisi tarjolla tietoa niin psyykkisestä, fyysisestä kuin sosiaalisestakin hyvästä olostä kuten esimerkiksi tietoa ja materiaalia ikääntyville suunnatuista palveluista sekä mm. kuntokartoituksia. Messut suunniteltiin järjestettäväksi yhteistyössä Naantalın liikunta- ja sivistystoimen ja Naantalın opiston sekä paikallisten kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.

Messujen käytännön toteutuksessa on mahdollista hyödyntää Turun ammattikorkeakoulun opiskelijoita joka syksyisen, monialaisesti toteutettavan Monkey-projektin tiimoilta.

5.1.2 Muistisairaiden kuntoutus

Ennaltaehkäisevän työn yhdeksi aihealueeksi nousi muistisairaiden kuntoutuksen kehittäminen. Muistisairaiden määrän on arvioitu kasvavan voimakkaasti seuraavien vuosikymmenten aikana. Tämä aiheuttaa tarpeen tukea omaishoitajuutta, mikä on tärkeä osa ennaltaehkäisevää työtä. Muistisairaiden kuntoutus tukee sekä kotona asumista että omaishoitajuutta. Ensimmäisellä kehittämistyöskentelykerralla todettiin, ettei Naantalın muistisairaille ole tarjolla riittävästi kohdennettuja ja kokonaisvaltaisia palveluja.

Projektiryhmän mukaan Naantalissa muistisairauden alkututkimukset toimivat tällä hetkellä hyvin muistitesteistä ja pään kuvantamismenetelmistä aina lääkityksen määräämiseen saakka. Sen jälkeen vastuu hoidosta jää liiksi omaisten harteille. Kuntoutussuunnitelma muistisairauden toteamisen jälkeen on syytä laatia kirjallisesti yhteistyössä asiakkaan, omaisen ja moniammatillisen työryhmän (geriatri, fysioterapeutti, toimintaterapeutti, terveydenhoitaja) kanssa ja niitä tulee päivittää säännöllisesti.

Muistikuntoutuksen koordinoivaa tahoa tai ohjausta palvelujen piiriin ei tällä hetkellä ole. Terveyskeskuksen geriatri on keväästä 2010 järjestänyt muistipoliklinikkatoimintaa kaksi kertaa viikossa. Geriatriin lisäksi nimetty muistikoordinaattori olisi tarpeellinen lisä poliklinikan toiminnassa –erityisesti omaishoitajien vastuutaakan keventämisen kannalta.

Myös Ulla Eloniemi-Sulkava (2002) on tutkimuksissaan todennut dementiakoordinaattorin tarpeen. Yksi dementiakoordinaattori kykenee vastaamaan 50 muistisairaana ja heidän omaishoitajansa tukemisesta, mikäli he asuvat korkeintaan puolen tunnin ajomatkan päässä dementiakoordinaattorin toimistosta. Tämä määrä on kuitenkin riippuvainen kotihoitoa uhkaavien ongelmien laadusta sekä siitä, asuuko muistisairas yksin vai omaishoitajan kanssa. Eloniemi-Sulkavan (2002) mukaan muistikoordinaattorin tuesta hyötyivät eniten vaikeasti dementoituneet, jotka pystyivät asumaan kotonaan kontrolliryhmää pitempään. (Eloniemi-Sulkava 2002, 23; 61.)

Projektiryhmän alkuperäinen ajatus oli, että muistipoliklinikan yhteydessä toimiva muistikoordinaattori toimisi muistisairaille ja heidän omaisilleen nimettynä yhteyshenkilönä, johon voisi ottaa yhteyttä muistisairauksiin ja omaishoitajuuteen liittyvissä asioissa.

Varsinaisen kehittämistyöskentelyn päätyttyä jäimme vielä miettimään, voisiko toisen kehittämistyöskentelykerran yhteydessä projektiryhmälle esiteltyä, Lupaava kotihoito-kirjan (Engeström, Niemelä, Nummijoki & Nyman 2009) mukaista muistiasiakkaan hoitopolku - mallia soveltaa myös Naantalissa (kts. 4.4.2). Muistiasiakkaan hoitopolusta voisi Naantalissa laatia kaavion, jonka avulla arvioidaan muistiasiakkaan asema hoitopolulla ja suunnitellaan hoidon seuraavat askeleet. Osa kotihoidon työntekijöistä voitaisiin mallin mukaisesti kouluttaa muistikoordinaattoreiksi ja he toimisivat kotihoidon tiimien tukena muistisairaiden asiakkaiden kohdalla.

Terveyskeskuksen toimintaterapeutti tulee aloittamaan juuri muistidiagnoosin saaneille asiakkaille toimintaterapiaryhmän. Ryhmän tarkoituksena on kuntoutuksen keinoin hidastaa muistisairauden etenemistä ja löytää arjen keinoja kotona asumisen tukemiseksi ja oman toimintakyvyn ylläpitämiseksi sairaudesta huolimatta. Tehokkaiden muistikuntoutusmuotojen kehittäminen onkin lähivuosien haaste, jotta kotona asuminen onnistuisi mahdollisimman pitkään.

Omaishoitajalle hetken levähdystaukoa mahdollistavia palveluita on tarjolla muistisairaana kotihoitona, päivätoimintana sekä ympärivuorokautisena lyhytaikaishoitona. Ulla Eloniemi-Sulkavan (2002) mukaan ympärivuorokautista lyhytaikaishoitoa on tutkittu Suomessa vain vähän, vaikka se on yleisesti käytössä. Ympärivuorokautinen lyhytaikaishoito ilman kokonaisvaltaista hoitoa ja kuntoutusta voi heikentää dementiapotilaan toimintakykyä entisestään ja siten jouduttaa osaltaan pitkäaikaiseen laitoshoitoon siirtymistä. (Eloniemi-Sulkava 2002, 16;22.)

Vanhainkodin päivätoimintaan katsottiin tarpeelliseksi saada erillinen muistisairaille suunnattu päivä. Muistisairaiden päivätoiminta on tarkoitettu heille, jotka tarvitsevat valvontaa ja pidemmän ajan järjestettyä ohjelmaa. Muistisairaiden oma päivätoiminta ja omat ryhmät sairauden eri vaiheissa oleville mahdollistavat muistikuntoutuksen tehokkaan kohdentamisen. Näin myös muistisairaiden mahdollinen häiriökäyttäytyminen voidaan huomioida toiminnassa.

Eri toimijoiden välisellä tiedonkululla ja yhteistyöllä pystytään tehostamaan palvelutarjontaa myös muistisairaiden kuntoutuksessa. Esimerkiksi seurakunnan ylläpitämä vertaistukiryhmä omaishoitajille on hyvä järjestää yhtä aikaa muistisairaille suunnatun päivätoiminnan kanssa. Vapaaehtoistyöntekijöiden työpanosta muistisairaiden ja heidän omaistensa tukemisessa nähtiin projektiryhmässä tarpeellisena kartoittaa ja mahdollisesti lisätä soveltuvilta osin. Myös Virtuhankkeen toimintoja voidaan kohdentaa muistisairaiden omaishoitajille.

Muistisairaudet lisäävät merkittävästi myös pitkäaikaishoitopaikkojen tarvetta. Naantalissa toimii kaksi ryhmäkotiä: Viiala ja Myllynkiventie. Nämä molemmat ovat melko isoja yksiköitä, joiden lisäksi tarvittaisiin myös pienryhmäkoteja. Pienryhmäkoteja voitaisiin rakentaa tavallisiin kerrostaloasuntoihin, joista pienillä muutoksilla saadaan 3-5 henkilön kodinomaisia asumisyksiköitä. Pienissä asumisyksiköissä asukkaat voivat yhdessä hoitajan kanssa osallistua kodinhoito- ym. tehtäviin, mikä osaltaan tukee heidän toimintakykyisyyttään.

5.2 Ikäihmisten liikunta

Projektiryhmä näki yhtenä tärkeänä kokonaisuutena kehittää ikäihmisille tarjolla olevia liikuntapalveluita. Liikunnalla pyritään ennaltaehkäisemään liikkumisen vaikeuksia ja kaatumisia. Sari Linattiniemen (2009) väitöstutkimus tuo tarpeellista tietoa Naantalissa ikäihmisten liikuntatarjontaa suunniteltaessa. Linattiniemen (2009) mukaan hyvin iäkkäät vanhukset eivät välttämättä ole motivoituneita liikunnan harrastajia. Liikunta ja tasapainoharjoittelu ovat keskeinen osa kaatumisen ehkäisyä, mutta korkeaan ikään ehtineillä harjoitteiden aloittamisella ei tämän tutkimustiedon mukaan ollut kovin tehokasta vaikutusta. (Linattiniemi 2009.)

Liikuntaneuvonta on yksi esimerkki edullisesta ja ennaltaehkäisevästä liikuntainterventiosta. Minna Männyn (2010) väitöstutkimuksessa satunnaistettu koeryhmä

osallistui yhteen henkilökohtaisen liikuntaneuvontakertaan. Tämän jälkeen heitä tuettiin liikuntaharjoittelussa puhelimitse neljän kuukauden välein kahden vuoden ajan. Männyn (2010) mukaan ikäihmisten yksilöllisellä liikuntaneuvonnalla voidaan ylläpitää iäkkäiden hyväkuntoisten henkilöiden liikuntakykyä. (Mänty, 2010.)

Monipuolisia liikuntamahdollisuuksia ja liikuntatietoutta on perusteltua tarjota jo aktiivista kolmatta ikäänsä eläville. Liikuntapalveluiden työnjakoon laadimme projektiryhmän asiantuntemuksella jäsenyyksen, jonka avulla palveluita pystytään paremmin kohdentamaan ikäihmisille eri elämänvaiheisiin. Lisäksi projektiryhmä näki tärkeänä, että myös palvelutalojen ja pitkäaikaishoitopaikkojen asukkaille kohdennettua liikuntaa löytyisi palveluvalikoimasta. Työnjakoa suunniteltiin miettimällä henkilöstö- ja tilaresurssien oikeaa kohdentamista sekä palvelujen oikea-aikaisuutta.

5.2.1 Liikuntatoimintojen työnjako

Ikäihmisille tarjolla olevien liikuntapalveluiden osalta pidettiin tärkeänä jäsentää työnjakoa eri toimijatahojen kesken ja tästä laadittiin seuraava ehdotus:

1. Hyväkuntoisten ikäihmisten liikuntatoiminnasta vastaavat Naantalin kaupungin liikuntapalvelujen lisäksi kolmannen sektorin toimijat, kuten Yhteistoimintaryhmän yhdistykset ja Rymättylän eläkeliitto. Hyväkuntoiset voivat osallistua esimerkiksi liikuntaseurojen järjestämään toimintaan ja oma-aloitteisesti pitää yllä toimintakykyään.
2. Erityisryhmien¹ liikuntatoiminnasta vastaa erityisliikunta.
3. Kotihoidon asiakkaiden sekä palvelutalojen tai pitkäaikaishoitopaikkojen asukkaiden piirissä olevien asiakkaiden liikunnanohjaus toteutetaan yhteistyössä erityisryhmien liikunnanohjauksen, hoitohenkilökunnan sekä fysioterapeuttien kanssa.
4. Kuntoutuksen tarpeessa olevien ikäihmisten liikunnasta vastaa kaupungin sosiaali- ja terveystoimi, erityisesti fysioterapia.

¹Toimintakyky alentunut sairauden tai vamman vuoksi.

Liikuntatoimintojen koordinoinnin helpottamiseksi tulisi nimetä ikäihmisten liikunnan vastuuhenkilö. Nykyisillä resursseilla erityisliikunnan ohjaaja ei pysty vastaamaan ikäihmisten erityisliikunnan tarpeeseen. Liikuntapalvelut ja kolmas sektori järjestävät liikuntatoimintaa hyväkuntoisten ikäihmisten lisäksi myös heille, joiden toimintakyky on alentunut esim. ikääntymisen ja vähentyneen liikuntaharjoittelun myötä heikentyneen lihasvoiman, mutta ei varsinaisen sairauden takia.

Liikuntapalveluihin on tarve saada nimetty ikäihmisten liikuntavastaava, joka samalla ohjaa ikäihmisten liikuntaa. Samalle kohderyhmälle samoina päivinä järjestettävistä toiminnoista pyritään eroon porrastamalla toiminnot eri ajankohtiin. Porrastaminen edellyttää yhteistyötä ja tietoisuutta muiden tahojen järjestämistä toiminnoista sekä yhteistä suunnittelua eri tahojen kesken.

Sääntöjä ja käytäntöjä on tarve selkiyttää. Esimerkiksi erityisliikunnan järjestämien toimintojen ilmoittautumiskäytäntöä nähtiin tarpeelliseksi kehittää siten, että jokaisella erityisliikunnan kohderyhmään kuuluvalla olisi tasavertaiset mahdollisuudet päästä mukaan ryhmiin. Tietyssä paikassa tiettyyn aikaan järjestettävä ilmoittautuminen asettaa esimerkiksi liikuntarajoitteiset eriarvoiseen asemaan.

Liikuntapalveluiden työnjako tulee viedä käytäntöön ja arvioida sen toimivuutta yhdessä eri toimijoiden kesken. Tätä varten tarvitaan järjestäytymiskokous, jossa ovat mukana ikäihmisten liikuntaan nimetyt toimijat liikuntapalveluista, Yhteistoimintaryhmästä, erityisliikunnasta ja fysioterapiasta sekä liikuntatiloista vastaava toimija. Liikuntapalveluissa kokeiltua työnjakoa voidaan jatkossa soveltaa myös muiden palvelujen työnjaossa ja kohdentamisessa.

5.2.2 Naantalın sisäinen koulutus liikunnanohjaukseen

Fysioterapian ja erityisliikunnan työntekijät ovat kouluttaneet mm. kotihoidon työntekijöitä ohjaamaan liikuntatuokioita omille asiakkailleen. Tätä jo aloitettua hyvää käytäntöä pidettiin tarpeellisena jatkaa ja vakiinnuttaa se siten, että kouluttajina toimiville varataan riittävästi aikaresurssia muiden työntekijöiden kouluttamiseen. Näin fysioterapeutin ammattiosaamista saadaan jaettua nykyistä paremmin koko hoito- ja vanhuspalvelujen tehtäväalueelle. Fysioterapeutit kouluttavat jatkossakin kotihoidon, palveluasumisen, vanhainkodin ja vuodeosaston henkilökuntaa sekä yksilölliseen että ryhmämuotoiseen liikunnanohjaukseen.

5.2.3 Liikuntatilojen käyttö

Liikuntatoimintoja suunniteltaessa tulisi kartoittaa olemassa olevien liikuntatilojen käyttöasteet, jotta tilat saadaan järkevään ja tehokkaaseen käyttöön. Tilojen tehokas käyttö hyödyttää myös tilojen omistajaa. Saatavilla olevien tilojen kautta myös edellä ehdotetun vastuunjaon vieminen käytäntöön helpottuu.

Ikäihmisten harrastuskäyttäytymiselle on projektiryhmän kokemuksen mukaan ominaista, että toimintaan osallistutaan päiväsaikaan. Monet ikääntyneet heräävät varhain aamulla ja käyvät vastaavasti iltaisin aikaisin nukkumaan. Ilta-tapahtumia on toisinaan toivottu järjestettävän, mutta niihin ei ole tullut osallistujia. Esim. koulujen liikuntatilat soveltuisivat ikäihmisten käyttöön, mutta ne ovat päiväsaikaan koululaisten käytössä. Ikäihmisille suunniteltuja liikuntatiloja voisi vastavuoroisesti tarjota esim. liikuntaseurojen käyttöön iltapäiväaikaan.

Ikäihmisten parissa työskentelevien vaikutusmahdollisuuksia tulisi lisätä päätettäessä liikuntatilojen käytöstä, jotta käyttäjäkunnan tarpeet tulisivat huomioitua. Keväällä 2010 on Naantalissa aloittanut seuraparlamentti, joka voisi osaltaan toimia aktiivisena tilojen käytön suunnittelussa –myös ikäihmisten liikuntatilojen käyttötarpeen osalta. Kolmannen sektorin järjestämistä liikuntapalveluista olisi luontevaa saada edustus seuraparlamenttiin välittämään tietoa ikäihmisten liikuntatilojen käyttötarpeesta.

Projektiryhmässä todettiin yhteisesti kuntosaliharjoittelun hyvä soveltuvuus ikäihmisille ja osaltaan nykyisen tarjonnan ylittävä kysyntä. Käytössä olevista tiloista esimerkiksi Aurinkosäätiön kuntosali soveltuu pienempien ryhmien käyttöön, mutta esimerkiksi erityisliikunnan ryhmille se on liian pieni. Myllynkiventien ryhmäkoti käyttää Aurinkosäätiön kuntosalia. Jos Viialan ryhmäkoti kiinnostuisi kuntosalin käytöstä, riittää toiminnan järjestymiseksi ajankohdasta sopiminen sekä rahoituksen järjestyminen esim. kerran viikossa tapahtuvia kuljetuksia varten.

Tärkeänä tekijänä tilojen tehokkaassa käytössä pidettiin myös kuljetuspalveluita: toimintakyvyltään heikentyneiden ikäihmisten itsenäistä selviytymistä ja toimintaan osallistumista rajoittavat kulkemiseen liittyvät vaikeudet. Kuljetuksiin tulisi varata riittävästi taloudellisia ym. resursseja, ettei halukkaiden osallistuminen esty kuljetusten puuttumisen vuoksi. Kuljetusten organisoinnin osalta projektiryhmä näki tapahtuman järjestäjän velvollisuudeksi tiedottaa tapahtuman ajankohdasta palveluliikenteelle.

Toiminnan tai kuljetusten ei tarvitse olla kaikille ryhmille maksuttomia. Projektiryhmässä kokemus oli, että ikäihmiset maksavat pienen maksun mielellään, jos toiminta saadaan sen avulla vakiinnutettua säännölliseksi ja pitkäjänteiseksi.

Kehittämistyöskentelyssä nousi monia ehdotuksia toiminnan sisältöön liittyen. Omaishoitajille ja hoidettaville suunnattujen ryhmien lisäksi ehdotettiin vanhempi - ”lapsi” - ryhmän toimivuuden kokeilemistä esimerkiksi kuntosalilla. Keski-ikäiset lapset ja heidän eläkeikään ehtineet vanhempansa tulisivat yhdessä omatoimisesti kuntoilemaan esimerkiksi viikonloppuisin tai alkuillasta, jolloin myös kuljetus toimintaan järjestyy.

Virtu-hanke voi osaltaan täydentää ikäihmisten liikuntapalveluita tarjoamalla hyvinvointi-tv:n välityksellä mm. ohjeistusta kotona tehtävään tasapainoharjoitteluun. Hyvinvointi-tv:n toimintaa voidaan hyödyntää myös toimintakeskuksissa, joissa on muutenkin ohjattua toimintaa ja ikäihmisten tavoitettavuus on hyvä.

5.3 Palvelujen koordinointi

Naantalissa järjestetään runsaasti ikäihmisille suunnattua toimintaa. Tieto toiminnoista ei aina saavuta kohderyhmää tai muita toimijoita, joten toiminnassa on päällekkäisyyttä tai sen olemassa olosta ei tiedetä. Se, että toiminta on päällekkäistä ja ikäihminen ”joutuu” valitsemaan itselle mieluisimman vaihtoehdon, ei näyttäyty varsinaisena ongelmana. Ongelma on se, että toimijoiden rajalliset resurssit pitää saada kohdennettua tasaisesti eri viikonpäiville ja suunnata toiminta sisällöltään vastaamaan eri kohderyhmien tarpeita.

Ratkaisuna suurten ikäluokkien ikääntymiselle ja kasvavalle palvelutarpeelle projektiryhmä näki hallinnolliset rajat ylittävän yhteistyön eri toimijoiden välillä. Projektiryhmän näkemyksen mukaan olemassa olevan Yhteistoimintaryhmän toiminnan tehostaminen on toteuttamiskelpoisin ratkaisu. Nykyisen ryhmän rinnalle ei haluttu perustaa uutta ryhmää, sillä niiden välille tarvittaisiin jälleen koordinoija.

Yhteistyötä Naantalissa tulee projektiryhmän mukaan kehittää Yhteistoimintaryhmän lisäksi myös eri toimialojen välillä. Kaupungin sivistys-, kulttuuri-, liikunta-, teknisen- ja rakennustoimen ammattitaitoa ja resursseja tulisi nykyistä suunnitelmallisemmin saada ikäihmisten käyttöön. Tämä tarve todetaan myös Heini Lehtorannan (2008) vuosille 2009-2020 laatimassa Naantalien vanhustenhuollon kehittämissuunnitelmassa. Siinä suositellaan ikäihmisten kotona asumisen tukemista monin eri tavoin tarjoamalla kotiin ja ikäihmisten

elinpiiriin erilaisia ikääntyneiden toimintakykyä tukevia palveluita. Näitä voivat olla kunnan ja järjestöjen tuottamat erilaiset avopalvelut, kuten vanhusten päivätoiminta, asuntojen korjauspalvelut ja muu liikuntaan, opiskeluun, järjestötoimintaan tai kulttuuriin liittyvä toiminta. (Lehtoranta 2008, 23.)

5.3.1 Yhteistoimintaryhmä

Eri toimijoiden yhteistyön varmistamiseksi ja tiedonkulun parantamiseksi Naantalissa toimivista yhdistyksistä koostuva ja jo tällä hetkellä toiminnassa oleva Yhteistoimintaryhmä nähtiin mahdollisena vastuutoimijana palvelujen koordinoinnissa. Projektiryhmä arvioi tämän edellyttävän Yhteistoimintaryhmän aseman virallistamista. Naantalin Sosiaali- ja terveyslautakunnan hyvinvointijaostossa tuli kuitenkin esiin, että ryhmä on virallinen ja yhteistoimintaryhmä voi olla eri toimijat yhteen kokoava vastuutoimija, jotta kehittämishankkeen tulokset saadaan osaksi käytäntöä (Ikäihmisten kuntoutushanke 2010). Riittäväksi katsottiin, jos Yhteistoimintaryhmä kokoontuu 3-4 kertaa vuodessa. Ryhmä voi jatkossakin nimetä sisältään pientyöryhmiä eri tapahtumien tai teemojen ympärille, jotka kokoontuvat tarvittaessa useammin. Muutoin yhteydenpito hoidetaan puhelimitse ja sähköpostitse.

Yhteistoimintaryhmän katsottiin tarvitsevan laajennusta siten, että myös Velkuan, Merimaskun ja Rymättylän alueet ovat edustettuina. Myös veteraanien, terveyskeskuksen (avopalvelun ohjaaja & kotikäyntejä tekevä fysioterapeutti) sekä Katavakodin, Myllykiventien ja Viialan ryhmäkotien edustus nähtiin tärkeäksi ryhmässä. Tärkeää on myös tiedostaa, etteivät seurakunnat ole yhdistyneet kuntaliitoksen yhteydessä. Naantalin seurakunta käsittää ainoastaan vanhan Naantalin ja Velkuan alueet Merimaskun ja Rymättylän seurakuntien toimiessa edelleen ominaan.

Yhteistoimintaryhmä tarvitsee järjestäytyäkseen ja tehokkaasti toimiakseen nimetyn koolle kutsujan, sihteerin. Yhteistoimintaryhmän sihteerin rooli ja vastuu oli näkemyksemme mukaan luontevinta antaa kaupungin työntekijälle ja sisällyttää se Naantalin vanhainkodille v. 2011 palkattavan kuntoutusohjaajan työnkuvaan.

Kuntoutusohjaaja ei ainoastaan anna asiantuntemustaan yhteistoimintaryhmän käyttöön vaan pystyy hyödyntämään yhteistoimintaryhmän asiantuntemusta oman työnsä hoitamisessa. Toimiessaan Yhteistoimintaryhmän sihteerinä kuntoutusohjaaja tekee

yhteistyötä eri toimijoiden kanssa ja pysyy näin tietoisena ikäihmisten palveluista ja niihin kohdistuvista kehittämistarpeista Naantalissa.

Projektiryhmä antoi yhteistoimintaryhmän tehtäväksi oppaan kokoamisen ja sen tietojen päivittämisen ikäihmisten palveluiden osalta. Yhteistoimintaryhmän yhteistyönä kokoama opas toimii kuntoutuksen ohjaajan keskeisenä työvälineenä sekä helpottaa ja yhtenäistää myös muiden ikäihmisten parissa työskentelevien toimijoiden toteuttamaa palveluohjausta Naantalissa.

Palveluopas

Tiedonkulun parantamista pidettiin erittäin tärkeänä ja yhtenä keinona siihen laadittiin suunnitelma yhdestä yhteisestä haku-/yhteystieto-oppaasta, johon kirjattaisiin kaikki ikääntyneille tarjolla oleva toiminta. Oppaasta löytyisivät toimijat yhteystietoineen sekä lyhyet kuvaukset heidän järjestämistään toiminnoista. Jokainen toimija olisi velvollinen omalta osaltaan osallistumaan oppaan laadintaan kirjoittamalla lyhyen kuvauksen järjestämistään toiminnasta ja päivittämällä näitä tietoja. Opas ei poista nykyisen tapahtumakalenterin tarvetta, minkä kokoajana palvelupiste Naantalissa on toiminut.

Oppaasta suunniteltiin laadittavan sekä paperinen että sähköinen versio. Paperiversio soveltuu jaettavaksi asiakkaille ja muille, joille internetin käyttö on esteellistä. Sähköinen opas soveltuu ikäihmisten parissa työskentelevien käyttöön. Kun voimavarat ovat vähäiset, ei välttämättä ole resursseja lähteä etsimään itselle sopivaa toimintaa. Opas auttaa kaikkia työntekijöitä toteuttamaan palveluohjausta, mutta tärkeintä on tiedottaa ikäihmisille, mistä (yhdestä paikasta) palveluohjausta saa.

Oppaan laatimisvaiheessa vastuutahoksi suunniteltiin Yhteistoimintaryhmää ja erityisesti siihen palkattua sihteeriä, joka koordinoisi oppaan valmistumista. Vaihtoehtoisesti oppaan laatimisessa voidaan hyödyntää ulkopuolista toimijaa, mutta vastuu päivittämisestä on silti oltava toimijoilla itsellään.

Ikäihmisten palveluista tiedottamisen nähtiin toteutuvan seniori-infopisteen välityksellä. Infopisteestä saisi kootusti tietoa tarjolla olevista, kohderyhmälle suunnatuista palveluista. Seniori-infopisteet nähtiin järkeväksi sijoittaa fyysisesti jo olemassa olevien kaupungin palvelupisteiden yhteyteen Naantalissa, Merimaskussa, Rymättylässä ja Velkualla. Näitä palvelupisteitä voitaisiin hyödyntää myös palveluoppaan jakamisessa.

Tapahtumien maantieteellinen tasapuolisuus

Projektiryhmässä oltiin yksimielisiä siitä, että ihmisten pitää saada kokoontua omilla asuinalueillaan jatkossakin. Ikäihmisille järjestettävän toiminnan alueellisia eroavaisuuksia nähtiin tärkeänä vaalia sekä tukea alueellista itsenäisyyttä toiminnan järjestämisessä. Projektiryhmä piti tärkeänä, ettei kaikkia uuden Naantalin alueita laiteta toiminnaltaan samaan muottiin. Mahdollisuus yhteistyöhön mm. Yhteistoimintaryhmän kautta tarjotaan ja tiedonkulun mahdollistaminen eri alueiden (Merimasku, Velkua, Rymättylä, Naantali) toimijoiden välillä on tärkeää.

Tapahtumia tai retkiä järjestettäessä kuljetusten toimivuus on avainasemassa. Palveluliikenteen auto poikkeaa tarvittaessa vakioreitiltään, joten yksinkertaisimpana vaihtoehtona pidettiin, että tapahtumien järjestäjien vastuuseen kuuluu myös tarvittavista kuljetuksista huolehtiminen.

5.3.2 Ikäihmisten neuvola

Palvelujen koordinoinnista keskusteltaessa nousi useaan otteeseen esille tarve ikäihmisten neuvolalle, mitä on esitetty palvelukokonaisuutta eheyttämään jo aikaisemmin. Matalan kynnyksen paikalta toivotaan palveluohjausta, neuvontaa ja koordinointia. Ikäihmisten neuvolan toiminnan luonne on ennaltaehkäisevää. Toimintaan suunniteltiin sisältyvän ikäihmisten ja omaisten palveluohjausta, kotona asuvien avuntarpeiden kartoitusta, tietoa esim. palveluseleleistä ja etuuksista, apuvälineiden lainausta sekä erilaisia kunto- ja muistikartoituksia. Tiedottaminen ja koulutus olisivat myös luonteva osa ikäihmisten neuvolan toimintaa.

Naantaliin vuoden 2011 alusta tulossa olevien ennaltaehkäisevien kotikäyntien koordinointi mahdollisesti tarvittavine jatkotoimenpiteineen voisi myös kuulua neuvolan tehtäviin. Projektiryhmän tiedon mukaan ikäihmisten neuvolaa on ehdotettu perustettavan Naantaliin jo 10 vuoden ajan. Palveluvalikoimaan v. 2011 tulossa olevia ennaltaehkäiseviä kotikäyntejä on perusteltu niiden ensisijaisuudella neuvolatoimintaan nähden. Erityisen tärkeää esimerkiksi ennaltaehkäisevistä kotikäynneistä kerättävän tiedon hyödynnettävyyden kannalta olisi, että käynnit ja niistä saatavat tiedot tallennetaan Pegasos-tietojärjestelmään keskitetysti.

Ikäihmisten neuvolan järjestämisessä nähtiin järkeväksi vastuuttaa terveystoimea. Ikäihmisten neuvolan työntekijöinä voisivat toimia esimerkiksi fysioterapeutti ja terveydenhoitaja. Naantalissa toimii jo palveluohjaaja, jonka nykyinen työnkuva, resurssit ja osaaminen tulee huomioida ikäihmisten neuvolaa suunniteltaessa.

Naantalin terveydenhuoltopalveluja kartoittaessaan Raili Korpela ja Jaana Mattila (2005) ovat ennen kuntaliitosta tulleet opinnäytetyössään siihen päätelmään, että vanhusten neuvolatoiminnalla kyetään täydentämään kaupungin nykyisiä palveluita sekä tukemaan ikäihmisten kotona asumista. Tutkimusaineisto kerättiin kyselylomakkeella 75–85-vuotiaiden (N=106) kotona asuvien naantalilaisten vastausten pohjalta vastausprosentin ollessa 73. Tämä kohderyhmä koki vanhusten neuvolatoiminnan tarpeellisena palvelumuotona. Vanhusten neuvolalta toivottiin riittävän pitkää asioimisaikaa, tietoa kunnan tarjoamista palveluista, ohjausta ja neuvontaa omaan terveydentilaan liittyvän keskustelun ja hoidon lisäksi.

Kuntaliitoksen myötä ikäihmisten neuvolan tarve on korostunut. Projektiryhmä suunnitteli, että neuvolassa toimiva työntekijä pitäisi vastaanottoa Naantalissa kolmena päivänä viikossa, kiertäisi Merimaskun, Velkuan ja Rymättylän yhtenä päivänä viikossa ja yksi päivä viikossa varattaisiin kotikäynneille.

Kotihoidon asiakkaiden lukujärjestys

Kotihoidon asiakkaiden luona käy usein kotihoidon työntekijöiden lisäksi muitakin toimijoita. Käynnit saattavat osua samoille päiville ja taas vastaavasti joinakin päivinä asiakkaan luona ei käy kukaan. Käyntien päällekkäisyyttä voidaan vähentää kotihoidon asiakkaille laadittavalla lukujärjestyksellä, johon kukin asiakkaan luona käyvä työntekijä merkitsee tulevat käyntinsä.

Lukujärjestys (esim. kuukausittainen) toimii samalla ikäihmisen muistin tukena ja myös tietona omaisille. Kotihoidon käynnit asiakkaan luona nähtiin ensisijaisiksi (esim. lääkkeiden jako-, saunotus-, haavanhoitopäivät) ja muiden toimijoiden kuten seurakunnan, vapaaehtoistyöntekijöiden ja terapeuttien toivottiin suunnittelevan omat käyntinsä kotihoidon aikataulun perusteella.

Lukujärjestyksen käyttöönotossa tulee kunnioittaa asiakkaiden itsemääräämisoikeutta eli lukujärjestys laaditaan asiakkaan luvalla. Kotihoitoa ehdotettiin tässä luonnollisimpana tahona suunnittelu- ja toteutusvastuuseen.

6 KEHITTÄMISHANKKEEN ARVIOINTI JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Kehittämistoimintaa voidaan lähestyä eri näkökulmista. Tämän kehittämistyön tavoitteena oli jäsentää ikäihmisille tarjolla olevaa kuntoutustoimintaa Naantalissa. Työskentelyn aikana rakennettiin malli ikäihmisten liikuntapalvelujen kohdentamiseen (kts. 5.2) ja yhteistyöhön eri toimijoiden välillä (kts. 5.2.1). Projektiryhmä näki työskentelyn tärkeinä painopisteinä kehittää Naantalin palveluissa ennaltaehkäisevää työtä (kts. 5.1) ja muistikuntoutusta (kts. 5.1.2). Työskentelyn aikana kehitettiin muistikuntoutukseen ja ennaltaehkäisevään työhön konkreettisia välineitä sekä jäsennettiin niihin tarvittavia resursseja.

Kehittäminen tapahtui Naantalin eri toimijoiden asiantuntemuksella ja tähän prosessiin sovelsimme kehittävän työntutkimuksen menetelmää. Kehittävän työntutkimuksen mukaisesti hankkeessa jouduttiin uudella tavalla tarkastelemaan eri toimijoiden välistä työnjakoa. Yrjö Engeströmin (1987) toimintajärjestelmää havainnollistavan mallin (kts. Kuvio 1.) mukaisesti kaikissa kehitettävissä teemoissa: ennaltaehkäisevässä työssä, ikäihmisten liikunnassa ja palvelujen koordinoinnissa jäsennettiin työnjakoa sekä työn kohdetta kehittämistyöskentelyn avulla. Ennaltaehkäisevän työn osalta pidettiin tärkeänä tavoittaa ikääntyvät varhaisessa vaiheessa toimintakyvyn ollessa hyvä. Tähän välineiksi kehitettiin Hyvän olon messut ja tiedotuslehti.

Liikuntapalveluiden työnjaon malli edellyttää myös jatkossa säännöllistä yhteistyötä eri toimijoiden kesken. Sen toimivuus tulee arvioitavaksi mallin käyttöön ottamisen jälkeen. Mallia voidaan soveltaa myös muihin eri toimijoiden järjestämiin, ikäihmisille tarjolla oleviin palveluihin.

Yhteistoimintaryhmän on laajennetulla kokoonpanolla ja säännöllisesti kokoontuvana tarkoitus toimia välineenä yhteistyön tehostamiseen eri toimijoiden välillä. Yhteistoimintaryhmä siihen nimetyn sihteerin johdolla kokoaa oppaan ikääntyville tarjolla olevista palveluista Naantalissa. Palveluopas toimii myös työvälineenä ja siten yhtenäistää kaikkien ikäihmisten parissa työskentelevien toteuttamaa palveluohjausta Naantalissa.

Tapahtumien maantieteellisen tasapuolisuuden osalta nähtiin tärkeänä säilyttää ja tukea alueellisia erityispiirteitä olemassa olevassa toiminnassa. Mahdollisuus tapahtumiin osallistumiseen tulee kuitenkin järjestää. Kuljetusten toimivuuden parantamiseksi

kehitettiin yhteiseksi säännöksi, että tapahtuman järjestäjä ilmoittaa tapahtumasta myös palveluliikenteelle.

Kotihoidon asiakkaiden lukujärjestys on tarkoitettu asiakkaan luvalla eri sektoreiden toimijoille työväliseksi poistamaan käyntien päällekkäisyyttä sekä samalla tekemään näkyväksi käyntien ajankohdat asiakkaille ja heidän omaisilleen. Lukujärjestys on kehittävän työntutkimuksen termein myös sääntö siltä osin, että toimiakseen tarkoituksenmukaisella tavalla, on se otettava yhteisesti käyttöön.

Käytimme kehittävän työntutkimuksen sekä muutos- ja rajanylityslaboratorioiden menetelmiä hankkeeseen soveltaen. Koimme niiden toimivan menetelmällisesti hyvin tämäläntyyppisessä kehittämistyöskentelyprosessissa. Ennen kaikkea ne toimivat kehittämistyön ymmärtämisen välineinä tutkijoille.

Kehittämistyöskentelyn aikataulu oli hyvin tiivis. Projektiryhmän keskinäiselle työskentelylle varattua aikaa olisi voinut olla huomattavasti enemmän, sillä se oli tämän hankkeen paras anti. Tiivis aikataulu vauhditti osaltaan työskentelyä, teki työskentelykerroista hyvin intensiivisiä ja tehokkaita. Yhtenä tuloksena on eri toimijoiden välisen yhteistyön jatkuminen, mistä saatiin jo hankkeen aikana hyviä kokemuksia.

Jatkoimme projektiryhmässä konkretisoitujen tavoitteiden täsmentämistä viimeistelemällä niitä ja analysoimalla niiden toimivuutta osana hankkeen kirjallista raportointia. Toikon ja Rantasen (2009, 124) mukaan virhemahdollisuus kasvaa jos projektiryhmän toimijat eivät osallistu kaikkiin kehittämissprosessin vaiheisiin. Siten pyrimme raportoinnin kautta tuomaan esiin, missä vaiheissa toimijat eivät aktiivisesti ole osallistuneet kehittämiseen.

6.1 Kehittämistyön luotettavuus ja pätevyys

Hankkeen erityispiirteitä olivat kahden tutkijan toteuttama tutkimus sekä pääasiassa ryhmämuotoinen, toimijalähtöinen tiedonkeruun tapa, missä liikkeelle lähdettiin työntekijöiden asiantuntijuudesta. Tiedonkeruu tapahtui tutkijoiden toimesta projektiryhmän muodostamaa asiantuntemusta hyödyntäen. Saatu aineisto oli kokonaisuudessaan laadullista.

Työskentelyä varten tarvitsemamme pohjatiedon hankimme sähköisesti toteutetulla kyselyllä. Valli (2001, 101) esittelee kyselylomakkeen käytön hyvänä puolena sen, ettei tutkija vaikuta olemuksellaan tai läsnäolollaan vastauksiin, toisin kuin esimerkiksi

haastattelussa. Kyselylomakkeessa on myös mahdollisuus esittää runsaasti kysymyksiä, etenkin jos lomakkeeseen on laadittu valmiit vastausvaihtoehdot. Luotettavuutta parantaa myös se, että kysymys esitetään jokaiselle täysin samassa muodossa. Sähköisesti toimitettavasta kyselystä ei kerry aineiston keruusta aiheutuvia kustannuksia. Vastaaja voi myös valita itselleen sopivan vastaamisajankohdan ja saa siten mahdollisuuden rauhassa pohtia vastauksia.

Kyselylomakkeen haittapuolena Valli (2001) pitää sitä, ettei vastaajan ole mahdollista saada tarkentavaa informaatiota itselleen epäselvien kysymysten yhteydessä. Tätä voidaan hänen mukaansa kuitenkin pienentää huolellisella vastausohjeella, selkeällä lomakkeella ja lomakkeen huolellisella esitestauksella. Kyselyä teetettäessä on hyvä huomioida, ettei aina voida olla varmoja kuka kyselyyn on todellisuudessa vastannut. (Valli 2001, 102.) Naantalin toimijoille lähetetyn kyselyn kohdalla ei ollut merkitystä vastaako kyselyyn juuri se henkilö, jolle kysely oli lähetetty. Tärkeämpää oli saada kerätyksi tietoa kuntoutustoiminnan nykytilanteesta kattavasti eri organisaatioiden edustajilta.

Kehittämistyöskentelyssä ei tutkittu henkilöitä eikä varsinaisesti organisaatioitakaan. Tämän kaltaisen yhteistoiminnallisen kehittämistyöskentelyn keinoin kerättyä tietoa ei voida rinnastaa tieteellisen tutkimuksen keinoin kerättyyn aineistoon. Projektiryhmäläisten tai organisaatioiden anonymiteetin täydellinen säilyttäminen ei olisi mahdollistanut uuden mallin kehittämistä. Toteuttamassamme kyselyssä vastaukset pyydettiin nimellä ja organisaatiokohtaisesti. Vaikkei anonymiteettiä projektiryhmäläisille luvattu, suojeltiin sitä siten, ettei esim. kyselyn vastauksista nostettu tarpeettomasti yhden vastaajan mielipidettä esiin. On kuitenkin asioita, joita ei voi tuoda esiin ilman, että vastaajaa ei tunnistettaisi. Projektiryhmäläisten anonymiteetin takaaminen olisi nurinkurista silloin kun tavoitteena on yhteistyön tehostaminen eri toimijoiden kesken.

Hankkeen onnistumista arvioitaessa on Toikon ja Rantasen (2009, 43) mukaan perinteistä tiedeyhteisöjen tarkoittamaa luotettavuutta tärkeämpää arvioida kehittämistoiminnassa tuotetun tiedon käytettävyyttä ja tulosten hyödynnettävyyttä. Tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa tavoitellaan siis pätevää ja käyttökelpoista tietoa. Pragmaattisen käsityksen mukaan kehittämistyöstä saatava tieto on totta, jos se toimii ja on käyttökelpoista (Toikko & Rantanen 2009, 125; Tuomi & Sarajärvi 2004, 132).

Projektiryhmä arvioi jatkuvasti kehittämisteemojen tarpeellisuutta, toimivuutta sekä käytännön toteuttamiseen liittyviä mahdollisuuksia ja esteitä työskentelyn aikana.

Kehittämisaiheiden ympärillä käytiin runsaasti yhteistä keskustelua. Keskustelun avulla kehittämisteemat jalostuivat siihen muotoon, että ne on mahdollista viedä käytäntöön.

Projektiryhmä antoi myös palautetta tutkijoille (kts. 4.4.3). Saatujen palautteiden perusteella hanke koettiin ajankohtaiseksi ja hankkeen myötä hyvin alkanutta yhteistyötä eri toimijoiden kesken nähtiin tarpeellisena toteuttaa myös jatkossa palvelukokonaisuuden kehittämiseksi. Palautteissa toivottiin kehittämistyön tulosten siirtyvän oikeasti käytäntöön, jotta hankkeesta jäisi konkreettista ja pysyvää hyötyä ikäihmisten kuntoutustoiminnan käytäntöihin.

Projektiryhmän tärkeiksi arvioimat kehittämisen kohteet ovat joiltain osin jo toteutumassa, kuten muistisairaiden kuntoutuksen osalta toimintaterapiaryhmä ja päivätoiminta. Seurakunta on valmis perustamaan pelkästään muistisairaiden omaishoitajille tarkoitetun vertaistukiryhmän, mikäli sellaiselle on kysyntää.

Tulosten vieminen käytäntöön edellyttää toimijoilta yhteistä vastuunottoa. Myös Yhteistoimintaryhmän rooli on eri toimijat yhteen kokoavana foorumina osaltaan seurata ja edistää tulosten siirtymistä käytäntöön. Hankkeen kehittämis ehdotusten juurtumista voidaan monilta osin arvioida vasta jälkeempään.

Tutkijat uutta tietoa kehittämässä

Alasuutari (1996, 69) on kuvannut tutkijoiden ja tutkittavien välistä suhdetta tutkimusprosessin aikana kuin eri mantereilla olemisena, jolloin tehtäväksi tulee etsiä yhteinen kahluupaikka tutkimuksen edetessä syvenevän ymmärryksen avulla. Tämä kuvaa mielestämme hyvin myös kehittämishankkeen aikaista tutkijoiden ja projektiryhmän välisen suhteen kehittymistä. Tämä edellytti työskentelyn aikana perusteltuja näkökulmia ja tarkentamista yhteisen ymmärryksen saamiseksi. (Ruusu vuori & Tiittula 2005, 36.)

Ulkopuolisuutemme projektiryhmään nähden aiheutti näkökulmaeron, joka huomioitiin koko kehittämistyöskentelyn ajan, myös kehittämistyöskentelystä saatua aineistoa analysoitaessa (Ruusu vuori & Tiittula 2005, 36).

Eettisessä mielessä oli varmasti etu, että veimme ulkopuolisena eteenpäin tällaista kehittämistyötä. Tämän jälkeen voidaankin esittää kysymys, olivatko tutkijat lainkaan sitoutuneita kehitettävään asiaan? Käänteisesti vastaten olisimme tuskin edenneet tähän saakka, jos eivät aihe ja kohderyhmä olisi olleet kiinnostavia. Erityisesti hankkeen

alkuvaiheessa sitoutumisen aste vaihteli oman epävarmuuden tunteen heittelyn mukana. Kokemuksena tämäntyyppinen kehittämistyö oli meille molemmille ainutkertainen. Työn kehittämisen prosessi tuli hankkeen myötä lähelle ja ymmärrettäväksi.

Tutkijoiden on hyvä miettiä omia intressejään (Hirvonen 2006, 43) sekä sitoumuksiaan hankkeeseen (Tuomi & Sarajärvi 2004, 135). Tarve kehittämiseen tuli Naantalın kaupungilta ja me tartuimme kiinnostavaan hankkeeseen. Keskusteluissa ohjausryhmän kanssa käytiin läpi niitä tarpeita ja perusteluita, jotka ajoivat kehittämään uutta kuntoutustoiminnan mallia. Kehittämistyöskentelyä ei kokemuksemme mukaan ohjailtu toimeksiantajan taholta mihinkään suuntaan, vaan uuden mallin luominen jätettiin projektiryhmän tehtäväksi. Työskentelyssä sovellettiin kehittävän työntutkimuksen menetelmää, jonka käyttöön saimme ohjausta opinnäytetyötä ohjaavalta opettajalta. Muutoin työskentelyssä käytetyt menetelmät kuten learning cafe ja eläytymismenetelmä olivat omia valintojamme. Päädyimme niiden käyttöön yhteisten keskustelujen kautta.

Keskinäinen työnjakomme onnistui hankkeen suunnitteluvaiheesta lähtien yllättävänkin helposti. Sovimme pääsääntöisesti sähköpostitse kuinka jaamme työtehtävät ja mm. suunnitelmaa ja raporttia kirjoittaessamme luimme, muokkasimme ja yhdistelimme säännöllisesti omilla tahoillamme kirjoittamiemme osioita. Emme tunteneet toisiamme emmekä Naantalın ikäihmisten palvelutarjontaa entuudestaan. Tämän hankkeen myötä tulimme kaikki keskenämme tutuiksi.

Projektiryhmä uuden tiedon kehittäjänä

Keskeisin osa hanketta oli projektiryhmän asiantuntijuuden hyödyntäminen. Projektiryhmän kokemuksen pohjalta tuotettiin uutta kuntoutustoiminnan mallia. Projektiryhmäläisillä oli kosketuspintaa naantalilaisten ikäihmisten, palveluiden käyttäjien maailmaan, mutta samalla myös laajempi näkemys kehitettävästä toimintaympäristöstä. Näin Toikon & Rantasen (2009, 99-100) mukaan voidaan vahvistaa käyttäjäsuuntautuneisuutta. Projektiryhmän monipuolinen käytännön kokemus toi tietoa nykyisen toiminnan vaikuttavuudesta ja uusi tieto syntyi siten myös kosketuksissa toimintaympäristöön (Toikko & Rantanen 2009, 42).

Projektiryhmään pyrittiin hankkeen alkuvaiheessa valitsemaan kehitettävän kokonaisuuden kannalta mahdollisimman keskeiset toimijat. Yhteistyö organisaatioiden välillä edellyttää toisen työnkuvan tuntemusta ja kokonaisuuden huomioon ottamista

omassa työssä (Lampi & Roos 2009, 223). Siten yhteiselle keskustelulle pyrittiin tässä hankkeessa löytämään aikaa, vaikka kehittämistyöskentelyllä olikin tiivis aikataulu.

Projektiryhmän kokoonpano vaihteli siten, että jokaisella kehittämistyöskentelykerralla oli mukana ainakin yksi henkilö, joka ei ollut osallistunut aiempiin kokouksiin. Yllätyimme siitä, ettei kovinkaan moni projektiryhmäläisistä tuntenut toisiaan entuudestaan. Ryhmän jäsenten vaihtuminen parhaimmillaan lisäsi eri toimijoiden välistä tuntemusta ja yhteistä ihmettelyä sekä toivon mukaan myös kehittämistyöskentelykerroilla kuultu tieto kulki vaihtuvien ryhmäläisten mukana laajemmin vanhustyön kentän muillekin toimijoille. Jäsenten vaihtuminen osaltaan aiheutti asian toiston tarvetta ja saattoi jossain määrin hidastaa ryhmäytymistä. Jonkin toimijan puuttuminen kokonaan aiheutti ryhmässä ihmettelyä sekä keskustelua siitä, minkä verran voidaan tehdä kehittämis ehdotuksia, jotka koskivat puuttuvan toimijan edustamaa työkenttää.

Kehittämistyöskentelyn aikana pyrimme luomaan ilmapiirin, jossa oli mahdollista puhua avoimesti ja suoraan. Näin yritimme saada projektiryhmän tuottamaan kehittämistyön kannalta oleellista tietoa. Oletimme, että projektiryhmäläiset ajoivat omaa asiaansa yhteisen hyvän eteen ja siten toiminnallaan edistivät uuden ikääntyvien kuntoutustoiminnan mallin kehittymistä myönteiseen suuntaan. Ilmapiiri vaikutti meidän tutkijoiden näkökulmasta pääasiassa rentoutuneelta ja myönteiseltä: tapaamisissa nauru oli herkässä ja kehittämistä kevennettiin huumorin avulla.

2: ” Tää on Naantali, ei tätä saakaan arvostella negatiivisesti. Tää on hyvä. Me ei olla keskiarvo.” (naurua)

7: ”Vähän päälle (keskiarvon), mut yli kuitenkin.”

...

7: ”Maijamäen kuntosali on mun mielestä aika hyvä. Mekin ollaan ohjattu sinne meidän asiakkaita kun he on totutellut siinä meidän pikkuisessa kuntosalissa, niin sinne jatkamaan. Siellä kyllä osa pärjää, mut oli juttuu, et jos siellä samaan aikaan on jotkut bodarit harjoittelemassa niin ikäihmiset vieroksuu ja ei tykkää käydä ja lähtee pois, et kyl sit tarttis... ”

2: ”Eikse oo molemminpuolinen tunne?” (naurua)

7: ”Niin, ne on useesti pelottavan näköisii ne bodarit, mut mun täytyy sanoo, et mäkin oon saanu kyllä hyviä neuvoja. ...Ne useesti tulee kyllä auttamaan ja neuvomaan.”

Käyttäjä- ja toimijälähtöinen kehittäminen sopi tähän hankkeeseen mm. sen vuoksi, että lopputulosta ei oltu etukäteen suunniteltu. Muutos tuotettiin yhdessä ja tavoitteena oli

tasavertainen, demokraattinen prosessi, jossa eri näkökulmat oli huomioitu. Tietoa tuottaneet projektiryhmän toimijat olivat tutkijoita ja kehittäjiä siinä missä tutkijatkin. (Toikko&Rantanen 2009, 164.)

Valitsemallamme työskentelytavalla voi Valtosen (2005) mukaan olla tämän hankkeen tuloksia kauaskantoisempia vaikutuksia eri toimijoiden väliselle yhteistyölle Naantalissa. Ryhmämuotoinen kehittäminen voi parhaimmillaan vahvistaa toimijoiden me-henkeä yhteisen tavoitteen hyväksi. Ryhmän tuottama aineisto syntyi vuorovaikutuksessa ja vuorovaikutukselle annettiin tietty suunta jo osallistujia projektiryhmään valitessa. Yleisesti ryhmäkeskustelumetodeissa pyritään siihen, että osallistujilla olisi jonkinlainen yhteinen pohja ja intressi keskustella samasta aiheesta yhdessä (Valtonen 2005, 227-229).

Kehittämistyöskentelyn aikana projektiryhmässä heräsi epäily, onko työskentelyn tuloksilla ylipäätään mahdollisuus siirtyä käytäntöön.

1: "Kun eikö se käytännössä kuitenkin mee ohjausryhmään ja ohjausryhmään sit..."

2: "Meidän pitäis vaan saada lupauksia siihen, et mitä me voidaan tehdä. "

3: "Niin ja ettei me tehdä turhaa työtä ja ohjausryhmä sanoo, ettei tuu kysymyksenäkään."

H: "Toki ainahan kaikessa kehittämisessä on tää tämmönen riski et tehään ihan turhaa työtä ja ei tästä mitään tuu. Mut että vaikuttais siltä, että tää lähtökohta on kauheen hedelmällinen, et siellä ollaan valmiita kyllä vastaanottamaan. Ja tästähän voidaan tehdä erilaisiakin ehdotuksia, miten tää tulee toimimaan."

M: "Niin käytännön tasolla."

2: "Tämä nyt ei tarkoittanut sitä etteikö tehdä, ettet pelästy, mutta kai vois ehkä kuvitella et jos tämä ryhmä haluais tehdä ehdotuksen, et miten me käytännössä näemme et tämmöiset asiat voitais toteuttaa ja et sitten tälle ohjausryhmälle antais palautteen. Suositellaan, et tehdään ehdotus et tehdään näin ja näin. Eiks se ois tavallaan sit se meidän rooli tässä asiassa? Ei kai se niin voi olla, et he tietää jo, mitä tehdään siellä, mut he ei vielä tiedä kuka tekee."

H: "Ei, ei (nauraa). Tää on varmistettu."

M: "(nauraa) Tää mitä tässä sanottiin ensin, niin se on se idea, et teiltä nousee niitä, mitä pidätte järkevinä ja käyttökelpoisina ideoina."

2: "Ja joskus tehdään turhaakin työtä, mut se on pääasia et on työtä."

Projektiryhmän työskentelyssä reflektio toimi jo kehittämisen aikana uuden tiedon kriittisenä arviointina, kuten Toikon & Rantasen (2009, 52) mukaan kuuluukin. Varsinainen toteutusvaihe eli mallin siirtäminen käytäntöön riippuu siitä, ollaanko Naantalissa valmiita kehittämistyössä syntyneen mallin kokeiluun. Se, riittääkö tiedon käyttökelpoisuuden ja

siirrettävyyden arvioinnissa tulosten leviäminen toimintajärjestelmän sisälle vai tarkoitetaanko sillä tulosten siirrettävyyttä laajemmin, esim. toiseen kuntaan, on tulkintakysymys (Toikko & Rantanen 2009, 125-126).

6.2 Toimintaehdotukset

Tiivistämme ja priorisoimme projektiryhmän asiantuntemuksella työstetyt kehittämisehdotukset toimintaehdotuksiksi, jotta ne saadaan osaksi käytäntöä. Hankkeen tuloksissa keskeistä on eri toimijoiden välisen yhteistyön mahdollistaminen. Olemassa olevan Yhteistoimintaryhmän aseman virallistaminen kaupungin taholta, ryhmän laajentaminen (kts. 5.3.1) sekä kuntoutusohjaajan nimeäminen ryhmän sihteeriksi mahdollistavat rakenteellisesti yhteistyön toteutumisen osana tavanomaista toimintaa. Yhteistoimintaryhmä puolestaan työstää kehittämishankkeen tuloksia eteenpäin eri toimijoiden asiantuntemuksella ja yhteistyön voimalla. Yhteistoimintaryhmä on työn kehittämisen väline ja siihen kuulumisen on luottamustehtävä. Yhteistoimintaryhmän tehtäviin kuuluu palveluoppaan kokoamisen koordinointi. Yhteistoimintaryhmä saattaa eteenpäin myös ikääntyvien varhaiseen tavoittamiseen liittyvät kehittämistulokset – tiedotuslehden ja Hyvän olon messut, niiden suunnittelusta ja toteutuksesta vastaaville tahoille.

Ikäihmisten liikuntatoiminnan työnjaon käyttöön ottamiseksi tarvitaan järjestäytymiskokous, jossa mm. nimetään ikäihmisten liikuntatoiminnasta vastaavat yhteyshenkilöt eri toimijoista. Työnjaon käyttöönottamisesta sekä mallin toimivuuden arvioimisen ajankohdasta on syytä sopia myös tässä yhteydessä. Tämän ryhmän tehtävänä on myös laatia ehdotus, kuinka liikuntatilojen käyttöastetta lähdetään kartoittamaan. Kaupungin sisäistä vertaisohjaajakoulutusta on syytä jatkaa hyväksi havaittuna toimintana.

Muistisairaiden kuntoutuksen kehittäminen on osa muistipoliklinikan työtä. Yksi osa tätä on kuntoutussuunnitelmien laatiminen ja päivittäminen. Palveluohjauksen kehittämiseen muistisairaiden ja heidän omaistensa tueksi on tarjolla erilaisia vaihtoehtoja (kts. 5.1.2), joista Naantaliin parhaiten soveltuvan mallin löytämiseen tarvitaan vielä lisää pohdintaa.

Ikäihmisten neuvolatoiminnan kehittäminen on suositeltavaa ottaa uudelleen harkintaan tämän kehittämishankkeen tuloksissa havaitun tarpeen perusteella. Ikäihmisten neuvola on matalan kynnyksen paikka, jossa ohjausta annetaan niin ikäihmisille kuin heidän omaisilleenkin. Osaltaan ikäihmisten neuvolaa voidaan hyödyntää ennaltaehkäisevien

kotikäyntien koordinoivana tahona. Luonteva osa neuvolan toimintaa on myös tiedottaminen ja koulutus.

Kehittämistyön tulosten painopiste on ennaltaehkäisevässä työssä, joka on aloitettava toimintakyvyn ollessa hyvä. Ennaltaehkäisevä työ on yksilön saaman hyödyn lisäksi myös edullisempaa kuin korjaava työ. Ennaltaehkäisevää työtä on mahdollista toteuttaa organisoidusti eri sektoreiden toimijoiden kesken tapahtuvana yhteistyönä, myös vapaaehtoisvoimin. Yhteistyön ja tiedonkulun kehittämisessä merkityksellistä on nimetty koordinoituvastuu. Mahdollisuuksien tarjoaminen ikäihmisille toimintakyvyn ylläpitämiseksi ja sitä rajoittavien tekijöiden ennaltaehkäisemiseksi ei jää yksin kaupungin vastuulle, mikäli tässä hankkeessa laaditut yhteistyömallit otetaan käyttöön. Yhteistyön koordinointi ei kuitenkaan voi olla vapaaehtoistyön varassa, vaan koordinoinnissa tulee olla edustettuna myös kaupungin toimijoita.

Toivomme tässä hankkeessa laadittujen kehittämis ehdotusten konkreettisuudessaan palvelevan käytännön työtä niin toimijoiden kuin asiakkaidenkin näkökulmista.

LÄHTEET

- Akuutti 2009. Vanhuslaki muuttaa hoitosuosituksset pakollisiksi. Viitattu 29.9.2009 http://ohjelmat.yle.fi/akuutti/arkisto/vanhuslaki_muuttaa_hoitosuosituksset_pakollisiksi.
- Alasuutari, P. 1996. Erinomaista rakas Watson. Johdatus yhteiskuntatutkimukseen. Neljäs painos. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Eloniemi-Sulkava, U. 2002. Supporting community care of demented patients. Kuopion yliopiston julkaisuja D. Lääketiede 279.
- Engeström, Y. 1987. Learning by Expanding: An activity theoretical approach to developmental research. Helsinki: Orienta konsultit.
- Engeström Y. 2002. Kehittävä työntutkimus. Perusteita, tuloksia ja haasteita. Helsinki: Hallinnon kehittämiskeskus.
- Engeström, Y., Niemelä A-L., Nummijoki, J. & Nyman, J. (toim.) 2009. Lupaava kotihoito-uusia toimintamalleja vanhustyöhön. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Eskola, J. 1997. Eläytymismenetelmäopas. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Eskola, J. 2001. Eläytymismenetelmän autuus ja kurjuus. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Heikkinen, E. 2000. Terve vanheneminen – utopia vai realistinen mahdollisuus? Teoksessa Heikkinen E. & Tuomi J. (toim.) Suomalainen elämänkulku. Vantaa: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hirsjärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Hirvonen, A. 2006. Eettisesti hyvä tutkimus. Teoksessa Etiikkaa ihmistieteille (toim.) Hallamaa, J., Launis, V., Lötjönen, S., & Sorvali, I. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Tietolipas 211. Helsinki: Hakapaino Oy.
- linattiniemi, S. 2009. Fall Accidents and exercise among a very old home-dwelling population. Oulun yliopisto. Terveystieteen laitos. Väitöskirja.
- Ikäihmisten kuntoutushanke 2009. Sosiaali- ja terveyslautakunnan hyvinvointijaoston pöytäkirja 1.12.2009 § 19. Viitattu 21.1.2010 <http://aleksis.naantali.fi/poytakirjat/kokous/20091295.PDF>.
- Ikäihmisten kuntoutushanke 2010. Sosiaali- ja terveyslautakunnan hyvinvointijaoston pöytäkirja 7.12.2010 § 16. Viitattu 11.12.2010 <http://aleksis.naantali.fi/poytakirjat/kokous/20101462.PDF>.
- Ikäihmisten palvelujen laatusuositus 2008. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:3. Helsinki: Yliopistopaino. Saatavissa myös https://www.stm.fi/julkaisut/nayta/_julkaisu/1063089.
- Ilmarinen, J. 2000. Teoksessa Heikkinen E. & Tuomi J. (toim.) Suomalainen elämänkulku. Työikäiset ja elämänkulku. Vantaa: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Jyrkämä, J. 2007. Toimijuus ja toimijatilanteet – aineksia ikääntymisen arjen tutkimiseen. Teoksessa Seppänen, M., Karisto, A. & Kröger, T. (toim.) Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä. Juva: PS-kustannus.
- Jyrkämä, J. 2008 Vanheneminen ja vanhuus. Teoksessa Sankari, A. & Jyrkämä, J. (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino.
- Järvikoski, A., Härköpää, K. & Kallanranta, T. 1995. Väestön terveys ja työkyky kuntoutuksen lähtökohtana. Teoksessa Suikkanen, A., Härköpää, K., Järvikoski, A., Kallanranta, T., Piirainen, K., Repo, M. & Wikström, J. (toim.) Kuntoutuksen ulottuvuudet. Juva: WSOY.
- Kaski, S. & Kiander, T. 2005. Tunnejohtajuus. Kuuntelua ja vaikuttamista. Helsinki: Edita Oy.

- Kettunen, T., Ihalainen, J. & Heikkinen, H. 2001. Monimuotoinen sosiaaliturva. Juva: WS Bookwell Oy.
- Kiiski, K. 2010. Hyvä käytäntö. Ehkäiseviä palveluita ikäihmisille. Luento Talentian & Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Hyvä käytäntö-työpajassa 21.1.2010.
- Kiviniemi, K. 2001. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (Toim.) 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Korpela R. & Mattila J. 2005. Vanhustenneuvola – lisä kunnalliseen vanhustalpalveluun. Kartoitus Naantalin 75–85-vuotiaiden elinolosuhteista, terveydentilasta ja palvelutarpeista. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Hoitotyön koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Koskinen S., Pitkälä K. & Saarenheimo M. 2008. Gerontologinen kuntoutus. Teoksessa Rissanen P., Kallanranta T. & Suikkanen A. (toim.) Kuntoutus. Keuruu: Kustannus Oy Duodecim.
- Kunta- ja palvelurakennemuutos 2010. Kuntaliitto. Viitattu 13.6.2010 <http://www.kunnat.net/paras>.
- Kuntoutuksen edistämissyhdystys 2010. Iäkkäiden kuntoutusneuvolan toimintamalli. Viitattu 4.5.2010 www.keynet.fi > Tuotteet, palvelut ja materiaalit > Iäkkäiden kuntoutusneuvola.
- Kuntoutusportti 2009. Kuntoutussäätiö. Viitattu 19.9.2009 www.kuntoutusportti.fi > Kuntoutus > Yleistä.
- Lampi, H. & Roos, M. 2009. Kotihoidon asiakkaan suun terveydenhoidon kehittäminen moniammatillisena yhteistyönä. Teoksessa Engeström, Y.; Niemelä A-L.; Nummijoki, J. & Nyman J. (toim.) Lupaava kotihoito. Uusia toimintamalleja vanhustyöhön.
- Lehtinen, V. 2000. Mielenterveyttä ikä kaikki. Teoksessa Heikkinen, E. & Tuomi, J. (toim.) Suomalainen elämäntyyli. Vantaa: Kustannusosakeyhtiö Tammi
- Lehtoranta, H. 2008. Naantalin vanhustalhuollon kehittämissuunnitelma 2009–2020. Viitattu 16.11.2009 http://www.naantali.fi/Kunta-info/strategiat/fi_FL/tulevaisuuden_naantali/_files/80985353324331196/default/vanhustalhuollon_kehittamissuunnitelma.pdf .
- Leinonen, A. 2008. Sosiaalipalvelut muutoksessa - Paras vai palveluaukko? Tutkimussuunnitelma ParasSos-tutkijaryhmälle. Helsinki: Stakesin työpapereita 14/2008. Viitattu 8.10.2010 <http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/tyopaperit/T14-2008-VERKKO.pdf>.
- Muutoksentehtävät 2010. Toimintakonseptin kehittäjien oppimisverkosto. Viitattu 1.2.2010. <http://www.muutoslaboratorio.fi>
- Mänty, M. 2010. Early signs of mobility decline and physical activity counseling as a preventive intervention in older people. Jyväskylän yliopisto: fysioterapian väitöskirja. Viitattu 18.5.2010 <http://dissertations.jyu.fi/studsport/9789513938826.pdf>.
- Naantalin kansanterveystyön kuntayhtymän purkaminen 2008. Järjestelytoimikunnan pöytäkirja 28.08.2008 § 9. Viitattu 20.11.2009 <http://alexis.naantali.fi/poytakirjat/kokous/2008934-4.HTM>.
- Naantalin kaupunki. Viitattu 8.10.2009 www.naantali.fi > Perhe- ja sosiaalipalvelut > Sosiaali- ja terveyspalvelut > Hoito- ja vanhustalpalvelut.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (Toim.) 2005. Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Jyväskylä: Vastapaino.
- Saastamoinen M. 2004. Tunnustaminen, reflektiivisyys ja representaatiot haastattelututkimuksessa. Teoksessa Eskola J., Koski-Jännes A., Lamminluoto E., Saaranen A., Saastamoinen M. & Valtanen K. 2004. Tutkimusmenetelmällisiä reflektioita. Kuopio: Kuopio University Press, 11-29.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma (Kaste) 2009. Viitattu 20.11.2009 http://www.stm.fi/vireilla/kehittamissuunnitelmat_ja_hankkeet/kaste.

Terveydenhuoltolaki parantaa asiakkaiden asemaa 2010. Sosiaali- ja terveysministeriön tiedote 194/2010. Viitattu 10.6.2010 <http://www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/view/1512997>.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2004. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Tammi.

Turun ammattikorkeakoulu 2010. Virtu-hanke. Viitattu 3.5.2010 <http://www.turkuamk.fi> > Tutkimus ja kehitystoiminta > Virtu-hankkeessa kehitetään tulevaisuuden vanhuspalveluja.

Uusi terveydenhuoltolaki 2008. Terveydenhuoltolakityöryhmän muistio. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2008:28. Viitattu 7.11.2009 <http://pre20090115.stm.fi/pr1214211442205/passthru.pdf>.

Valli, R. 2001. Kyselylomaketutkimus. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Valtonen, A. 2005. Ryhmäkeskustelut –Millainen metodi? Teoksessa Ruusuvoori, J. & Tiittula, L. (toim.) 2005. Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Jyväskylä: Vastapaino.

Vilko, A. 2000. Elämäntapa ja elämäntapajärjestelmä. Teoksessa Heikkinen E. & Tuomi J. (toim.). Suomalainen elämäntapa. Vantaa: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Virkkunen, J.; Engeström Y.; Pihlaja, J. & Helle, M. 1999. Muutoslaboratorio. Uusi tapa oppia ja kehittää työtä. Kansallinen työelämän kehittämisohjelma. Raportteja 6. Helsinki: Edita Oy.

LIITTEET

LIITE 1. Aikataulusuunnitelma.

AIKATAULUSUUNNITELMA

Naantalin ikääntyneiden kuntoutustoiminnan kehittämishanke

Työvaihe	Suunnittelu	Toteutus
Aiheen <ul style="list-style-type: none"> - valinta - rajaus 	<ul style="list-style-type: none"> - Aiheen valinta syyskuu 2009 - Aiheen rajautuminen syys-joulukuun 2009 	<ul style="list-style-type: none"> - Aihe rajautuu 2009 käydyin keskusteluihin Naantalin kaupungin hoito- ja vanhuspalvelujen johtaja Taina Lahtiolan sekä Turun amk:n yliopettaja Ursula Hyrkkäsen kanssa. - Aihe rajautuu osana projektiosaamisen opintokokonaisuutta kuntoutuksen ylemmän amk-tutkinnon opintojen yhteydessä joulukuussa 2009.
Sisällön suunnittelu <ul style="list-style-type: none"> - aihesuunnitelma - tutkimussuunnitelma 	<ul style="list-style-type: none"> - Hankkeen suunnittelu syyskuu 2009→ - Suunnitelmien täsmentyminen tammi-huhtikuun 2010 	<ul style="list-style-type: none"> - Tutkimussuunnitelman 1. versio valmistuu joulukuun 2009. - Projektiryhmän kolmen kehittämistyöskentelykerran sisältö valmistuu huhtikuussa 2010 ja tarkentuu edelleen työskentelyn edetessä.
Kirjallisuuden <ul style="list-style-type: none"> - tavoittaminen - lukeminen - muistiinpanot 	<ul style="list-style-type: none"> - Kirjallisuuden tavoittaminen & lukeminen syyskuun 2009→ 	<ul style="list-style-type: none"> - Kirjallisuuteen perehdytään ja muistiinpanoja niistä tehdään jatkuvasti hankkeen aikana 2009-10.
Tutkimus- tai kehittämistehtävän täsmentäminen	<ul style="list-style-type: none"> - Kehittämistehtävän lopullinen täsmentyminen tapahtuu projektiryhmän työskentelyn käynnistyttyä. 	
Aineiston hankinta <ul style="list-style-type: none"> - Teoriataustan laadinta sekä ajankohtaisuuteen tutustuminen - Aineiston keruu 	<ul style="list-style-type: none"> - Kirjallisuuteen perehtyminen syyskuun 2009 - Projektiryhmän työskentely huhti-toukokuussa 2010 	<ul style="list-style-type: none"> - Kirjallisuudesta ja opinnoista saadun aineiston lisäksi projektiryhmän kehittämistyöskentelykerrat nauhoitetaan, jotta tutkijat voivat vielä jälkepäin niihin palata. - Kehittämistyöskentelyistä laaditaan myös muistiinpanot, jotka yhdessä nauhoitusten kanssa toimivat tutkimuksen keskeisenä aineistona.
Menetelmien <ul style="list-style-type: none"> - opiskelu - valinta - soveltaminen 	<ul style="list-style-type: none"> - Soveltuvien menetelmien kartoittaminen & valinta tammi-maaliskuun 2010 	<ul style="list-style-type: none"> - Kehittävän työntutkimuksen menetelmän opiskelu tammi-maaliskuussa 2010 - Menetelmän soveltaminen hankkeen käytännön työskentelyn toteuttamisessa tammi-toukokuun 2010

Tulokset, kehittämisehdotukset tms. <ul style="list-style-type: none"> - luokittelu - johtopäätökset 	-Kuntoutustoiminnan kehittämisehdotukset touko-elokuu 2010 - Kehittämisehdotukset pohjautuvat projektiryhmän työskentelyssä (huhti- toukokuu 2010) tuotettuun aineistoon.	- Kehittämisehdotukset kirjataan opinnäytetyön raporttiin
Kirjoittaminen	- Tutkimus-suunnitelman kirjoittaminen syys- marraskuu 2009 - Tutkijoiden omat päiväkirjat hankkeen ajalta - Muistiinpanot kehittämistyöskentelyn ajalta - Opintoihin liittyvät tehtäväkokonaisuudet soveltuvin osin	- Lopullinen opinnäytetyöraportin kokoaminen elo-marraskuun 2010 aikana
Arviointi <ul style="list-style-type: none"> - oikoluku - esitarkastus - työn luovutus 	- Raportti toimitetaan etukäteen luettavaksi Taina Lahtiolalle, Ursula Hyrkkäselle sekä projektiryhmän työskentelyä koskevin osin 11 projektiryhmäläiselle.	- Kirjallinen raportti valmistuu marras-joulukuussa 2010

Lähde: Hakala, J. T. 2004. Opinnäyteopas ammattikorkeakouluille. Helsinki: Gaudeamus.

TIEDOTE

8.2.2010

Tervetuloa mukaan kehittämään ikääntyneiden kuntoutuspalveluita!

Opiskelemme Turun AMK:n ja Satakunnan AMK:n yhteistyössä järjestämää kuntoutuksen ylempää ammattikorkeakoulututkintoa. Toteutamme Naantalın kaupungin tilauksesta opinnäytetyönämme kehittämishankkeen, jonka tavoitteena on luoda uusi toimintamalli Naantalın ikääntyneiden kuntoutukselle.

Kuntaliitosten myötä nykyinen ikääntyneille suunnattu kuntoutustarjonta on koettu pirstaleiseksi ja asiakkaille vaikeaksi hahmottaa. Uudesta toimintamallista on tarkoitus laatia asiakkaille selkeämmin hahmotettava. Mallissa huomioidaan kaikki sellainen yli 65-vuotiaille naantalilaisille suunnattu toiminta, jolla ikääntyneiden psyykkistä, fyysistä tai sosiaalista toimintakykyä voidaan tukea tai kohentaa. Toimintamallin laatimisessa tarvitaan paikallisten vanhustyön toimijoiden asiantuntemusta. Uutta kuntoutustoiminnan mallia on tarkoitus kokeilla käytännössä loppuvuodesta 2010.

Lähetämme teille viikolla 6 sähköisen kyselyn, johon toivomme vastausta viimeistään 19.2.2010. Kyselyn tulokset toimivat pohjana myöhemmin keväällä käynnistämällemme yhteiselle työskentelylle, jonka tavoitteena on tuottaa ikääntyneille asiakkaille nykyistä selkeämpi malli Naantalın kuntoutuspalveluista.

Toivomme teidän voivan käyttää työpanostanne kyselyyn vastaamisen lisäksi myös tekemällä muutamia aiheeseen liittyviä etätehtäviä sekä osallistumalla kehittämiskokouksiin kevään 2010 aikana. Kokoukset järjestetään perjantaisin 23.4., 7.5. & 21.5. klo 12–15 Naantalın kaupungintalolla (os. Käsityöläiskatu 2). Ensimmäisen etätehtävän tarkemman ohjeistuksen saatte huhtikuun puoliväliin mennessä. Muiden tehtävien osalta ohjeistukset annetaan kehittämiskokousten yhteydessä.

Mikäli ette itse osallistu kehittämishankkeeseen, toivomme teidän valitsevan organisaatiostanne toisen henkilön tilallenne ja ilmoittavan hänen yhteystietonsa sekä allekirjoittaneille että yhteyshenkilöllemme hoito- ja vanhuspalvelujen johtajalle Taina Lahtiolalle (044 7334 565) viimeistään 19.2.2010. Annamme mielellämme lisätietoja!

Yhteistyöterveisin

Mirva Gullman

Hanna Koski

mirva.gullman@student.samk.fi

hanna.r.koski@students.turkuamk.fi

1) Kirjoita tähän nimesi ja minkä ryhmän / yksiköiden osalta vastaat kyselyyn

NYKYTILA

2) Millaista toimintaa toteutate ja tarjoatte ikäihmisille tällä hetkellä? Kuvaa tarjoamanne palvelun sisältöä alla olevaan teksti-ikkunaan.

Liikuntaa (esim. vesiliikunta, tuolijumppa, pallopelit)

Keskustelullista (esim. vertaistuki, muistelu, aivojumppa)

Kädentaidollista (esim. askartelu, puutyöt, kudonta)

Opetuksellista (esim. atk-ohjausta)

Retkeily ja matkailu (esim. luontovaellus, messut, teatteri, laivaristeily)

Vapaaamuotoinen, ei ohjattu toiminta (esim. mahdollisuus kuntosalin tai uima-altaan käyttöön, lehtien lukuun, internetin tai skype:n käyttöön, ruokailuun)

Toiminnallista tukea (esim. asioimisessa, ulkoilussa, kuljetuksissa)

Muuta, mitä?

3) Kenelle edellä mainittu toiminta on pääasiassa suunnattu?

- Kaikille naantalilaisille ikäihmisille
- Omaishoitajille
- Kunnallisen kotihoidon palvelujen piirissä oleville
- Iän, sukupuolen tai asuinpaikan sijainnin perusteella, miten määräytyy?

- Muulle kohderyhmälle, kenelle?

4) Kuinka tai millä perustein toimintaan voi hakeutua mukaan?



5) Teettekö yhteistyötä palveluiden tuottamisessa muiden toimijoiden kanssa?

- Ei
- Kyllä

6) Jos vastasit kyllä, kerro tarkemmin, millaista yhteistyötä teette, ketkä ovat lähimmät yhteistyökumppaninne ja miten yhteistyö nykyisellään toimii?



TILARESURSSIT

7) Järjestättekö toimintaa omien tilojenne ulkopuolella?

- Ei
- Kyllä, missä?

8) Olisiko teillä mahdollisuutta antaa ulkopuoliselle järjestäjälle omia tilojanne käyttöön naantalilaisten ikäihmisten esim. viikoittaista toimintaa varten?

- Kyllä
- Ei
- Ehkä

KEHITTÄMISTARPEET

9) Oletteko esim. ikäihmisten tai heidän omaistensa tekemien yhteydenottojen perusteella havainneet tarvetta muokata olemassa olevaa palvelukokonaisuutta?

- En. Nykyinen kokonaisuus on riittävä.
- Kyllä.

10) Miten ikäihmisille suunnattua palvelukokonaisuutta tulisi kehittää Naantalissa?

An empty rectangular text input field with a light gray border. It features a vertical scrollbar on the right side and a horizontal scrollbar at the bottom, both with standard arrow and track icons.

11) Kenelle palveluja lähitulevaisuudessa tulisi tarjota ja minkälaisia palveluita tulisi tuottaa?

An empty rectangular text input field with a light gray border. It features a vertical scrollbar on the right side and a horizontal scrollbar at the bottom, both with standard arrow and track icons.

12) Miten yhteistyötä ikäihmisten palveluiden tuottamisessa tulisi kehittää Naantalissa?

An empty rectangular text input field with a light gray border. It features a vertical scrollbar on the right side and a horizontal scrollbar at the bottom, both with standard arrow and track icons.

13) Mitä haluaisitte vielä lopuksi tuoda esille?

An empty rectangular text input field with a light gray border. It features a vertical scrollbar on the right side and a horizontal scrollbar at the bottom, both with standard arrow and track icons.

IKÄIHMISTEN LIIKUNTA

1. pienryhmä

Tilat:

- *Vapaa-aikatulli
- *Urheilutalo 30 to 15-16 → tehokkaampi käyttö (Jukka Luotonen)
- *Palvelutalo 35/3 tuntia → tehokkaampi käyttö (säätio P.Maja) Viiala, Myllykiventie, kuntalaiset, iltaisin vanhempi-lapsi
- *Maijamäen kuntosali (1h/vko) 35 henk.
- *Rymättylän kuntosali (urh.kenttä vieressä) → ei ryhmien käyttöä, 2-3 henk.
- *Katavakodin kerhotila
=> käyttöaste päivisin?

2. pienryhmä

HYVÄKUNTOISET

*yt-ryhmän yhdistykset
(ukot&akat, srk, reumayhd,
eläkeläiset..)

*Rlän eläkeliiitto

*liikuntatoimi (kuka vastaa ja koordinoi?)
=> Maija Puolakanaho

ERITYISRYHMÄT (TOIM.KYKY ALENTUNUT)

*sos.toimi/liikuntatoimi (nyk. 14 ryhmää/vko)

*pelisäännöt!

*tilat/resurssit? ostopalvelu?

KUNTOUTETTAVAT

*fysioterapia

*terveystoimi/sos.toimi

KUNTOSALITARVE

laitebudjetointi?
ellei vanhainkoti
niin mikä?

Kuljetusbudjetointi?
-tilapalvelut/tekn.
virasto

ENNALTAEHKÄISEVÄ TYÖ

1. pienryhmä

Eläkkeelle jäävien huomiointi:

*Tiedotuslehti

Kaupunki lähettää 60-vuotiaille +65 v. → sis. kaupungin palvelut, srk + muu 3. sektori harrastusviriketoiminnat. Firmat sponsoroivat saaden mainostilaa.

*Hyvän olon –messut (eläkkeelle jääville/60+ messut)

Tiedotustilaisuus + hyvää oloa + kuntokartoitusta + mielen virkistymistä

Kaikille naantalilaisille avoin, maksuton

Maijamäen liikuntahallille

järjestysvastuu kaupungilla (liikunta- ja sivistystoimi)

Kuljetusten organisointi:

*Palvelubussille lisää vuoroja

*Kimppakyydit

*Ohjelman järjestäjille vastuu huolehtia kuljetuksista esim. palvelubussin ylim. lenkit

Muistikuntoutus:

*Kuntoutussuunnitelma kirjallisesti ja säännöllinen päivitys (gr, ft, tt, th)

*Kodinomaiset pienryhmäkodit; 3-5 hengen yksiköt, kerros- tai rivitaloasunto, asukkaat huolehtivat yhdessä hoitajan kanssa keittiö- ja kodinhoitoaskareista

*Vanhainkodin päivätoiminnassa erillinen muistisairaille suunnattu päivä, samalla omaisille vertaistuki srk:n tiloissa

*Juuri dg:n saaneille oma ryhmä tt:n ohjaamana (1h/kerta, 2xvko määrätty aika)

2. pienryhmä

*Voiko Nastan henkilökuntaa hyödyntää tiedotuslehden toteutuksessa?

*Tiedotuslehden kokoamisessa hyödynnetään tulevaa opasta, yt-toim.kunta

*Naantalın opisto suunnittelemaan ja järjestämään messut yhteistyössä liikunta- ja sivistystoimen sekä 3 sekt. kanssa ym. tahot

*Omaishoitajien vertaistuki-ryhmien tiedottaminen tulevassa oppaassa

*Srk:n järjestämä muisteluryhmä alkaa syyskuussa, tiedotus srk:n tiedotteessa (Kirkolliset) kerran kuukaudessa 1-2h/kerta

*Mona voi aloittaa uuden ryhmän tk:ssa

PALVELUJEN KOORDINOINTI

1. pienryhmä

1. Yhteistoimintaryhmä

*Olemassa jo, kokoontuminen 3-4 x vuosi; pienryhmätkin olemassa

*Sen laajentaminen ja ”virallistaminen”: tehtävän selkiyttäminen *Lupa pitää saada kaup.hallinnolta kehittää ja ryhmän hyväksyä = 1. toimenkuvan lisääminen*

2. Toiminnan koordinoija: henkilöresurssi, palkattu työntekijä (jo olemassa olevista mahdollista löytää), toimintapiste → tarvitaan lupa

*kaupunki, srk, järjestöjä, palvelutalo +lisäys: veteraanit, Rlä, M-masku, Velkua (→Kummeli?): edustus, terveyskeskus (Kirsi Peijonen + FT), Sini Peltola (Katavakoti, Myllyk., Viiala)

2. Vanhusten neuvola (on jo suunnitelmassa)

*th + ft (terv.keskuksen tiloissa) *Suosittelua asian kehittämistä (terveystoimen asia)*

*ehkäisevää + neuvoa antavaa + kartoitukset

*apuvälineet

*palv.ohjaaja jo olemassa → antaa neuvontaa, ohjausta

3. Yksi yhteinen opas

*yhteistoimintaryhmä tekee (=sihteeri)

Yhteystieto-opas

*ns. hakuopas

**ikäntyvien palvelujen tarjoajat*

*tapahtumakalenteri jatkaa (palvelupiste kokoaa)

**mahdollisimman yksinkertaisesti*

**valmistelu esitetään yt-ryhmälle*

4. Lukujärjestys kotihoidon asiakkaille

*kaikilla olemassa palvelukansio (?) → ei ole

*kuukausikalenteri: lähtee kotihoidon resursseista, lääkk.jako, haavahoidot, saunotus

→ muut kirjaavat tulevat käyntinsä niiden mukaan (srk, jumpparit, vapaaehtoiset, toimintater.)

Asiakas täytyy huomioida; hänen mielipiteensä yksilöllisesti.

Lähetetään eteenpäin ideana.

5. Tasapuolisuus

*yhteistoimintaryhmän kautta pystytään hoitamaan (myös esim. Rlään päin, kaikki ei tapahdu Nlissa)

*palveluliikenteen palvelu: voi soittaa ja hakee jopa reitin ulkopuolelta

*oppaan avulla pystytään tiedottamaan

Annetaan täydellinen itsenäisyys ja tarjot. yhteistyötä

2. pienryhmä